

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Mona Stridsklev Fethi

Hverdagsliv i en digital alder

Familieadministrering fra et kvinneperspektiv

Fakultet for samfunnsvitenskap
Masteroppgave i sosiologi

Dato: 01-06-21

Totalt antall sider: 87

FORORD

En stor takk til min veileder, Cecilie Høj Anvik. Du er faglig solid, inspirerende og engasjert, og har en genuin interesse for menneskers hverdagsliv. En spesiell takk for din innsats i å gi meg konstruktive tilbakemeldinger disse siste dagene. Det setter jeg veldig stor pris på.

En kjempetakk til min mamma, Sidsel, for at du alltid heier på meg, stiller opp for meg og tror at jeg kan klare selv det umulige. Og til min pappa, Ridha, du inspirerer meg til å tenke kritisk, ha egne meninger og være samfunnsinteressert. Til Vanessa, det hadde ikke gått denne gang uten deg og den selvtillitsboosten du gir meg – takk. Og til Heidi for oppmuntrende ord, for at du alltid har noe godt på lur, og ikke minst for å ha oppdratt en fantastisk sønn; Anders, min kjære, din støtte betyr alt for meg.

Jeg vil også rette en stor takk til informantene som gjorde dette mulig. Dere er modige som åpent og ærlig deler av dere selv.

Oslo, 1. juni 2021,

Mona Stridsklev Fethi

SAMMENDRAG

I denne oppgaven er det kjernefamilien i en digitalisert hverdag som har vært gjenstand for undersøkelser. Gjennom å undersøke det dagligdagse og konkrete, har hverdagspraksiser bidratt til ny innsikt om hvordan 'det digitale' og kjernefamilier virker sammen. Nærmere bestemt hvordan hverdagspraksiser omkring hus og hjem utfolder seg når de har en digital dimensjon. Hvordan kjernefamilien deler opp sine hverdagspraksiser ved hjelp av tid, og hva slags mening og innhold som legges i ulike sosiale praksiser, blir gjennomgående brukt som et analytisk verktøy.

Datainnsamlingen har foregått ved hjelp av kvalitative intervjuer.

Analysen i denne oppgaven viser at 'det digitale' kommer til syne på ulike måter i kvinners hverdagsliv. En av måtene er 'det digitale' sin materielle kvalitet. En annen måte er i et symbolsk format. En tredje måte er i situasjonsavhengig. Kvinnene skiller nemlig ikke mellom ulike hverdagspraksiser *med og uten* det digitale. Det man kan kalle sosiodigitale praksiser spilles ut når digitale elementer, i en eller annen form, påvirker og er med på å regulere det sosiale familielivet. 'Det digitale' fungerer således som en integrert del av familielivet.

Dette henger sammen med 'det digitale' sin hybride natur å gjøre. 'Det digitale' skifter form og innhold etter hvilke omgivelser det inngår i, og hvilke verdier kvinnene legger i den enkelte situasjonen.

INNHold

FORORD	I
SAMMENDRAG	II
K1: INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN: DEN DIGITALE KJERNEFAMILIEN.....	1
1.2 TIDLIGERE FORSKNING.....	6
1.3 NÆRMERE OM TEMA OG PROBLEMSTILLING.....	11
1.4 OPPGAVENS VIDERE STRUKTUR	13
K2: TEORI OG PERSPEKTIVER	15
2.1 INNLEDNING.....	15
2.2 KJØNNSPERSPEKTIV	16
2.2.1 Kort om kjønnsperspektiv	16
2.2.2 Ulike måter å anvende et kjønnsperspektiv.....	17
2.2.3 Kontekstavhengig kunnskapsproduksjon.....	17
2.2.4 Kroppens relevans i sosial praksis	19
2.2.5 Kjønnsnormer og -verdier i familieansvaret	20
2.3 HVERDAG.....	22
2.3.1 Hverdag som empirisk kategori.....	22
2.3.2 Tid som ramme for hverdagen.....	23
2.3.3 Hverdagsliv i praksis, symboler og materialitet.....	24
2.4 FAMILIELIVETS DIGITALE DIMENSJON	26
2.5 OPPSUMMERING AV TEORETISKE BIDRAG	28
K3: FORSKNINGSDESIGN OG METODE	29
3.1 C-19 BETRAKTNINGER.....	29
3.2 Å LA SUBJEKTET VISE VEI	30
3.3 KVALITATIVE INTERVJUER	31
3.4 FORSKNINGSPROSESSEN	33
3.4.1 Operasjonalisering	33
3.4.2 Datainnsamling og transparens.....	34
3.4.3 Etikk og personvern	36
3.4.4 Forskerrollen	37
3.4.5 Koding av data og analyse.....	38
3.4.6 Gyldighet.....	41
K4: ADMINISTRERING AV SOSIAL-DIGITAL PRAKSIS	43
4.1 INNLEDNING.....	43
4.2 PRESENTASJON AV ANALYSEMODELL	44
4.2.1 Å bare være hjemme.....	48
4.2.2 En meningsfull stund.....	54

4.2.3 Kontroll og tilstedeværelse	61
4.2.4 Kvinnene reflekterer.....	66
K5: DISKUSJON AV FUNN OG ANALYSE.....	73
5.1 I LYS AV TIDLIGERE FORSKNING	73
5.2 FAMILIEADMINISTRERING I TRE ANSVARSOMRÅDER	74
5.2.1 <i>Et logistisk ansvar</i>	76
5.2.1.1 Digitale tyngdepunkt	76
5.2.1.2 Analoge tyngdepunkt	79
5.2.2 <i>Et emosjonelt ansvar</i>	80
5.2.2.1 Digitale tyngdepunkt	80
5.2.2.2 Analoge tyngdepunkt	81
5.2.3 <i>Et sosialt ansvar</i>	82
5.2.3.1 Digitale tyngdepunkt	82
5.2.3.2 Analoge tyngdepunkt	83
5.3 OPPSUMMERING AV DISKUSJON	84
K6: KJERNEFAMILIEN 2021 →	86
LITTERATUR.....	88
VEDLEGG.....	92
1. INTERVJUGUIDE.....	92
2. HJELPESPØRSMÅL TIL INTERVJUGUIDE	94
3. INFORMASJONSSKRIV	95

K1: INNLEDNING

1.1 Bakgrunn: Den digitale kjernefamilien

I denne oppgaven er det kjernefamilien i en digitalisert hverdag som blir gjenstand for undersøkelser. Gjennom å undersøke det dagligdagse og konkrete, vil jeg lete etter hva hverdagspraksiser kan fortelle om hvordan 'det digitale' og kjernefamilier virker sammen. Med andre ord vil jeg se nærmere på hvordan hverdagspraksiser omkring hus og hjem utfolder seg når de har en digital dimensjon. Det er familielivet i et hverdagsliv jeg skal undersøke. Familielivet er tett forankret med arbeidslivet, de relaterer seg til hverandre i form av at begge deler er en del av de fleste menneskers hverdagsliv. Arbeids- og ansvarsfordeling i hjemmet er fordelt og strukturert i forhold til hvor mye tid kvinner og menn bruker i arbeidslivet, og hvor mye tid som gjenstår til familielivet. I denne oppgaven går jeg nærmere inn på hva arbeids- og ansvarsfordeling i hjemmet kan forstås i et kjønnsperspektiv. Og ikke minst, hvordan kan en digital dimensjon forstås i den sammenheng.

Kvinner og menns knytning til arbeidslivet varierer både innad i hver gruppe og mellom hver gruppe. I Norge er både menn og kvinner godt representert i arbeidslivet. I første kvartal 2021 var sysselsettingen i Norge på 73 % for menn og 68 % for kvinner (Arbeidskraftundersøkelsen, 2021). Det er likevel slik at kvinner har et annet arbeidsmønster enn menn. I denne sammenheng vil det si at menn bruker mer *tid* på lønnsarbeid enn kvinner, de har høyere stillingsprosent. Andelen deltidsansatte kvinner er høyest i Norden, slik at selv om kvinner er godt representert i arbeidslivet, er de tilsatt i lavere stillingsprosent, og bruker tilsvarende mindre tid på lønnsarbeid. Det er interessant å undersøke hvordan kvinner bruker tiden sin annerledes enn menn. Norge har også et av de mest kjønnssegregerte arbeidsmarkedene i den vestlige verden, til tross for en familie- og likestillingsvennlig velferdsstat (Smeby, 2017, s. 49-50). Det er en overvekt av kvinner i helse- og sosialnæringene og i undervisningssektoren, mens det er flest menn i industrinæringene og i bygg- og anleggsvirksomhet. Videre er det flere kvinner enn menn i offentlig sektor (70% kvinner og 30 % menn), og flere menn i privat sektor.

Det er også i privat sektor et høyere lønnsnivå, og en av årsakene til dette er at menn har høyere lønn enn kvinner. Det er ulikheter i lederstillinger, i overkant av en av tre ledere er kvinner og de er oftere ansatt i offentlig sektor. I privat sektor er det både flere mannlige ledere og flere lederstillinger totalt (SSB, 2019b).

Denne oppgaven handler om kjernefamiliens koordinering av tid i en digital hverdag. Selve arbeidsfordelingen i hjemmet er godt kartlagt i Norge. Blant annet har SSB en rekke ganger gjennomført omfattende tidsbruksundersøkelser. Denne viser hvor mye tid vi bruker på for eksempel jobb, søvn, måltider, husarbeid, fritidsaktiviteter også videre. Undersøkelsen ble først gjennomført i 1970, og sist i 2010 (SSB, 2019a). En måte å skille mellom fordeling av ulike typer arbeid og hvordan det gis ulik verdi, er gjennom å begrepsfeste lønnsarbeid som *første skift* og ulønnet husarbeid som *andre skift* (Smeby, 2017). Det andre skiftet foregår med utgangspunkt i hjemmets gjøremål. Dette har tradisjonelt vært kvinnens ansvar, og preges fortsatt av at kvinner gjør en større part av disse oppgavene (SSB, 2019a). Det er likevel mange flere menn som deltar og ønsker å delta i dette arbeidet, og det har vært en tydelig tendens fra 1970-tallet og frem til nå. Økningen forklares likevel først og fremst med at det er flere menn som bidrar, og ikke at den enkelte mann bruker mer tid (Smeby, 2017, s. 53). Vanlige oppgaver innenfor det andre skiftet er husarbeid, matlaging, stell av barn osv.

I tillegg kan man bruke et *tredje skift* som en måte å begrepsfeste det arbeidet som ikke kun er konkret og praktisk, men som ligger usynlig og bakenfor de konkrete praksisene i hjemmet. Det kan også kalles for familieadministrering, eller å ta familieansvar. Ifølge Smeby (2017) innebærer det tredje skiftet blant annet koordinering, logistikk og planlegging av barnas og foreldrenes aktiviteter, og er et betydelig arbeid. Det tredje skiftet skiller seg analytisk fra det første og andre skiftet som omfatter yrkesarbeid og konkrete arbeidsoppgaver knyttet til hus og hjem. I det tredje skiftet handler det om et overordnet familieansvar, og et koordineringsansvar for familiens daglige gjøremål. I dette ligger det også et ansvar som innebærer å utruste barn med sosial kapital og kulturell kompetanse gjennom familiens hverdagspraksiser. Det vil si at hvem, hvordan og når ulike oppgaver fordeles i hjemmet kan være et resultat av at individer i samfunnet er bærere av sosiale mønstre.

Bakenforliggende strukturelle forhold er med i hvordan medlemmer av kjernefamilien selv fordeler oppgaver imellom seg, og roller som mor, far, barn, kvinne og mann har en betydning i forståelsen av også de praktiske gjøremålene. Måten arbeid og ansvar tas i kjernefamilien er en måte Bourdieu ser på som en del av sosiale reproduksjonsmekanismer. Disse ulike praksisene og handlingsmønstrene har et utgangspunkt i en hierarkisk fordeling av makt og status i samfunnet (Aakvaag, 2008, s. 151). Også kjernefamilien er en viktig del og bærende konstruksjon i samfunnet, og koordinering av alle familiens gjøremål kan godt undersøkes i et kjønnsperspektiv. Kvinner har vært engasjerte og skapende i hva hjemmets dimensjon i hverdagslivet skal inneholde, og ved å sette fokus på de dagligdagse praksisene åpnes det en måte å undersøke kjønnspektiver i hjemmelivet på (Gullestad, 1989).

I en vurdering av hva som legges i andre skift, og hva som legges i tredje skift, ligger hvorvidt familiearbeid og familieansvar kan sees på som en helhetlig oppgave, eller om det bør deles opp (Smeby, 2017). Et tredje skift er brukt som analytisk grep av flere (bl.a. Hochschild, 1997; Bolton, 2000; Miller, 2009), og det er uenighet om innholdet i tredje skift skal dekke både arbeid og ansvar, eller kun selve familieansvaret. Smeby (2017) argumenterer for at arbeid og ansvar ikke bør legges inn i ett og samme begrep. Hun ser familiearbeid som et element i den praktiske utførelsen av oppgaver i hjemmet, og mener det er mer hensiktsmessig å skille mellom praktiske oppgaver og et helhetlig ansvar, fordi kjønnspektivet i familieansvaret ikke kommer tydelig frem når begge områdene inngår i samme begrepet. Det ser hun i sammenheng med hypotesen om at kvinner tar en større del av ansvaret i å administrere og koordinere familiens hverdagsoppgaver. Dette kommer ikke like godt frem når familiearbeid og- ansvar inngår i samme begrep. Et argument for å dele opp disse to områdene er at det gir en analytisk mulighet til å forske på om par kan praktisere likestilt arbeid uten å praktisere likestilt ansvar (Smeby, 2017, s. 62).

For å utbrodere det tredje skiftet som analytisk begrep, kan man se til ansvar for utførelsen av oppgaver fordelt på tre områder. For det første er det et *logistisk* ansvar; bakenfor selve den praktiske handlingen er det noen som har kontroll på hva som skal gjøres, men også når, hvor og i hvilket omfang, eksempelvis hvem holder rede på familiens merkedager. Ansvaret har et omfattende mentalt element og er gjerne et usynlig husarbeid.

For det andre er det et *emosjonelt* ansvar; å ta ansvar for barnas omsorgsbehov. Dette inkluderer det man kan kalle et direkte omsorgsansvar, som når barnet trenger trøst eller å dekke andre basisbehov. Denne type oppgave skjer som en respons i en gitt situasjon. I tillegg ligger det et indirekte omsorgsansvar, som innebærer et mer langsiktig arbeid gjennom å leve seg inn i og forstå, barnas følelsesmessige og praktiske behov. For det tredje er det et *sosialt* ansvar; å tilrettelegge for alle relasjoner mellom hjem og familie, venner, ulike arenaer (som barnehage, skole, organiserte fritidsaktiviteter), sosiale nettverk og andre som familien omgås (Smeby, 2017, s. 63-66).

I det tredje skiftet ser man at fordeling av ansvar mellom foreldre er sterkt kjønnnet, sagt annerledes er den ujevn i et likestillingsperspektiv, og det kommer til syne ved at kvinnene påtar seg mest ansvar. Smeby argumenterer for at forutsetningen for å kunne gi uttrykk for å være likestilt og moderne blant norske par innebærer at kvinner tar ansvar for familieadministrering (Smeby, 2017). Kvinner deltar i større grad i det hjemmeorienterte hverdagslivet enn det menn gjør, og kvinner har også i større grad vært med på å definere hvordan et hverdagsliv ser ut (Gullestad, 1989). Hverdagen er rammen rundt familielivet, og det er det her at koordineringen av arbeid og ansvar foregår. Dette vekker en sosiologisk interesse hos meg. Jeg anlegger derfor et kjønnsanalytisk perspektiv for å utforske hverdagspraksiser og organiseringen av familieadministrering.

Forholdet mellom familieadministrering, hverdagsliv og den digitale dimensjonen i norske kjernefamilier er et område uten mye tidligere empirisk forskning, og derfor desto mer spennende å utforske. Å forske på kjernefamilier, kjønn og hverdagspraksiser i dagens samfunn, innebærer også å en digital dimensjon. Digital teknologi blir stadig en større del av moderne menneskers hverdagspraksiser, og som følge av koronapandemien har bruken også akselerert og fått større nedslagsfelt. Dette må tas i betraktning når kjernefamiliens digitale hverdagspraksiser nå skal studeres i lys av et hverdagslivperspektiv og det tredje skiftet. Også før koronapandemien var 'det digitale' en stor del av det norske samfunn. Norge et land med godt utbygd infrastruktur som gjør digital teknologi tilgjengelig. Andelen av befolkningen som har tilgang til internett der de bor er 98%, mens 95% av befolkningen eier en smarttelefon (SSB, u.å.).

Mobiltelefonen har de siste 20-30 årene blitt til en stadig mer avansert ting å bære med seg i lomma. Den er blitt mindre av fysisk format, men mer og mer multifunksjonell. Digitalisering har på ulike måter og stadig flere områder betydning for hvordan både samfunn og hverdagsliv organiseres og praktiseres på.

På den ene siden kan digital teknologi forstås som et tilgjengelig og svært utbredt verktøy/leketøy/duppeditt/enhet. Det poengterer også at 'det digitale' som begrep og fenomen kanskje ikke er godt nok definert og forstått når det kommer til menneskers bruk, både i hva slags mening den enkelte legger i bruk av digitale enheter – og særlig den digitale dimensjonen i mange ulike, konkrete, avgrensede segmenter i samfunnet. Det må forstås i kontekst. På den andre siden kan 'det digitale' forstås i et mye større perspektiv, ifølge Marres (2017, s. 13-15) som en ny type *total social fact*¹ (etter antropologen Marcel Mauss). I det ligger det at 'det digitale' som fenomen rører ved alle deler av organiserte menneskelige aktiviteter, og derfor berører det også det sosiale liv. I en slik forståelse spør man hva slags påvirkning 'det digitale' har på, eller over, samfunnsmessige forhold. 'Det digitale' kan i den sammenheng forstås som et slags vagt og abstrakt element som oppstår i sosiale praksiser. Det må også forstås ved dets helt enkle evne til å fylles med ulik mening og brukes etter ulike behov:

Today, however, 'the digital' touches on most aspects of social life. It is no longer special, and must be addressed as part of most if not all substantive areas of sociology, from citizenship to intimacy, the relations between the state and the economy, the changing role of contractual labour in society, to the experience of self and nature [...]
(Marres, 2017, s. 13).

Forstått som en *total social fact* inngår 'det digitale' i ulike sosiale praksiser. I min studie ser jeg nærmere på hvordan det digitale inngår som dimensjon i organisering av kjernefamiliens hverdagsliv og ulike forståelser og meninger som knytter seg til det.

¹For Mauss var en *total social fact* en videreutvikling av Durkheims begrep *social fact*, og innebar, i tillegg til å være noe mange mennesker gjør veldig likt på bakgrunn av at det sosiale samfunnet de lever i har påvirket dem til å gjøre det, også er noe som har påvirkning på alle samfunnsforhold, i økonomi, politikk og religion (Social fact, 2021)

Kjernefamilie, hverdagsliv og hjemmesentrering er dominerende trekk og verdier ved det norske samfunn, og hjemmet er en viktig arena for å realisere seg selv og sitt sosiale fellesskap. Det investeres mye i de norske hjem, både tid og penger, og det som foregår innenfor hjemmet kan samtidig forstås som symbolrike praksiser som er med på å strukturere og regulere relasjoner mellom menn og kvinner, privatliv og arbeidsliv (Gullestad, 1989). I min videre undersøkelse av det helt dagligdagse og situasjonspregete innholdet i kjernefamilier, håper jeg å finne hvordan 'det digitale' og familieliv kan forstås på nye måter. Før jeg går nærmere inn på problemstillingen, vil jeg presentere tidligere forskning, om koordinering av kjernefamilien, og om hvordan 'det digitale' kan forstås i den sammenheng.

1.2 Tidligere forskning

Når det kommer til fordeling av arbeid i parforhold/kjernefamilier er kjønnsdimensjonen i de to første skiftene godt dokumentert i norsk sammenheng. Som nevnt, blant annet SSB sin tidsbruksundersøkelse fra 1970 til 2010 (SSB, 2019a). I tillegg finnes det mye forskning på tidsbruk innad i kjernefamilien. Det er i familier med barn fra 0-6 år at par bruker mest tid på husarbeid, og spesielt omsorgsarbeid. De største kjønnsforskjellene finnes i småbarnsfasen. På fridager og i helger har kvinner en større arbeidsbelastning enn menn. Småbarnsmødre bruker 6 timer på daglig familiearbeid, hvor 2 timer brukes til husarbeid og 2,5 timer til aktivt omsorgsarbeid (Smeby, 2017, s. 54) De oppgavene som er minst likt fordelt mellom menn og kvinner er klesvask, mens oppgaver som matlaging, oppvask og innkjøp er jevnere fordelt (Smeby, 2017, s. 69). Andre studier viser også at husarbeid og det praktiske arbeidet i og rundt hjemmet er ganske kjønnsdelt (Vaage, 2002), og spesielt i småbarnsfamilier (Kjeldstad og Lappegård, 2009). Samtidig er matlaging, oppvask og innkjøp omtrent likt fordelt mellom kvinner og menn. Begge parter ser også ut til å overvurdere sin egen innsats (Kjeldstad og Lappegård, 2009). En annen studie (Pettersen, 2004) viser at når det kommer til småbarnsfamilier, har foreldrenes arbeidstid *utenfor* hjemmet en vesentlig innvirkning på arbeidsfordeling i hjemmet. Man ser at både husarbeid og omsorgsarbeid deles jevnere desto høyere andel mor bidrar med inn i husholdningsinntekten. Gifte og samboende menn i Norge gjør ifølge Vaage og Rydenstam (2008), omtrent 40 % av husholdningsarbeidet.

Det kommer i samme studie frem at europeisk forskning på forhold som gjelder fordeling av husholdningsarbeid er mest rettet mot kvinners situasjon og atferd, og at menn ofte forblir usynlige. I norsk sammenheng ser man at menn bruker mer tid på familiearbeid enn tidligere. Tiden fedre med barn i alderen 0-14 år bruker på familiearbeid har økt med 40 minutter mellom år 2000 og 2010. Samtidig ser man også at fedre i Norge i større grad tar del i familiearbeid i hverdagsuka. Dette er en indikasjon på at norske fedre tar stadig mer ansvar for at hverdagen skal gå rundt. Det er også en økning i daglig utførelse av husarbeid blant norske menn, samtidig som norske kvinner gjør mindre husarbeid enn tidligere (Kitterød, 2013). Det er forskjell i hvordan de ulike arbeidsoppgavene fordeles parene imellom. Oppgaver som faller innunder omsorg av barna er jevnest fordelt, mens typiske husarbeidsoppgaver er minst jevnt fordelt (Lima og Jensen, 2012). Kitterød (2010) ser at fedre er mer engasjert i familiearbeid.

Forskning på det ansvaret, og den sosiale og kulturelle betydning av det som kommer av en kombinasjon av yrkes- og familiearbeid, er det derimot lite av (Smeby, 2017, s. 3). Temaet er lite diskutert i samfunnsdebatten, og Smeby (2017, s. 5) argumenterer også for at diskusjonen føres i feil retning:

Istedenfor å diskutere i hvilken grad foreldre ivaretar og forvalter barnas sosiale hverdag, blir fortsettelsen på den offentlige diskusjonen gjerne at kvinner bruker for mye tid og energi på unødige gjøremål, som å figurskjære grønnsaker til barnas matpakker. Gjennom mediedebatter rådes kvinner til å styre unna krav om vellykkethet og farlige forbilder som (tilsynelatende) mestrer å leve opp til krevende, men overflatiske idealer.

Jeg vil demonstrere at det tredje skiftet innebærer et helhetsansvar for barna som rommer noe ganske annet enn unødvendig ekstraarbeid. Tvert imot innebærer det viktige komponenter av kulturelt sosialt liv, ganske uberørt av likestillingsdebatten ellers i samfunnet.

En av de få spørreundersøkelsene som inkluderer familieadministrering er å finne i rapporten *Likestilling og livskvalitet 2007* (Holter, Svare og Egeland, 2008).

Et funn fra her er at andelen menn som ofte eller alltid lager middag, er større enn andelen menn som planlegger hva som skal serveres. Overordnet kommer det frem at hvert kjønns ansvarsområde er en tregere prosess å endre på, enn hvert kjønns arbeidsområde. Smeby (2017, s. 6) mener det er overraskende at «*få, om noen har gått i dybden av overnevnte funn*». Videre skriver hun at det også er flere internasjonale forskere som hevder at temaet er lite utforsket, og hun stiller spørsmålsteget ved om forskning knyttet til hjemmets ansvarsoppgaver har truffet godt nok. Det ble ellers gjort funn som viser at norske kvinner og menn opplevde at det å leve i likestilte parforhold ga høyere livskvalitet. De mest likestilte parene opplevde også et lavere konfliktnivå og mer stabilitet i forholdet (Grønli, 2007). Dette kan tale for at både menn og kvinner i Norge ønsker å fordele oppgaver i familien mer mellom seg, men at vi mangler inngående forståelse av hvordan det totale familiearbeidet- og ansvaret er strukturert i kjernefamilier.

Undersøkelsen i *Likestilling og livskvalitet 2007* (Holter, Svare og Egeland, 2008) er målt i relativ tidsbruk, og ikke målt i kvantitativ tid. Undersøkelsen viser at det er uenighet mellom kvinner og menn i hvem som bruker mest tid på husholdningsoppgaver i hjemmet. Smeby (2017, s. 56) spør om en forklaring på om mangelen på samsvar i hvem som gjør hva i hjemmet kan være at kvinner ser på husarbeid som noe mer enn konkret målbart arbeid. Det kan være noen aspekter ved arbeid i hjemmet som ikke er like synlig for menn, som det er for kvinner. F.eks. at husarbeid kan innebære en større grad av planlegging, estetisk utførelse eller multitasking. Det er et tredje skift kommer inn som et begrep som kan hjelpe å fange opp og analysere også slike praksiser.

Av forskning som handler om hjemmelivet og digital bruk finnes det blant annet en forskningsstudie gjennomført under koronapandemien. Her ser man at 42 % av foresatte/foreldre opplever det som krevende å få barna til å engasjere seg i ikke-digitale aktiviteter i koronaperioden. Det er også 42 % av foreldre med små barn som oppgir at barna i stor grad benytter digitale tjenester til underholdning i hjemmet på dagtid (Slette-meås og Storm-Mathisen, 2020, s. 7). En av de mest åpenbare effektene av covid-19 er omfattende bruk av video- og samhandlingsplattformer. Dette gjelder både i arbeidslivet på hjemmekontor og på hjemmeskole. Man ser også et endret reisemønster, folk oppholder seg generelt mer hjemme.

Det er langt færre utenlandsturer, men også sterk reduksjon i innenlands bruk av offentlige transportmidler. Det er en sannsynlig sammenheng med bruk av hjemmekontor, videomøter og videokonferanser. Det er også en nedgang på 65 % i jobbreiser innenlands og 94 % i jobbreiser utenlands. På samme tid ser man at flere setter pris på mer fritid, fordi de slipper å pendle til arbeid flere timer hver uke. Når det gjelder forbruk i husholdninger steg verdien av netthandel opp 48 % i desember 2020, sammenliknet med desember 2019. Og salget av dagligvarer økte fra 2019 til 2020 med 18 % (*Vår nye digitale kvardag*. Rapport fra kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2021, s. 16).

Selv om forskningslitteraturen bidrar til økt forståelse av fordeling av arbeid og ansvar i kjernefamilier, tidsbruk i hjemmet og digital bruk i hjemmet, har jeg ikke funnet studier som omfavner hvordan disse tre faktorene kommer sammen på. Det er gjort en svensk studie (El-Taha, 2020) som jeg finner tematisk og metodisk relevant for oppgaven. Studien omhandler hvordan matkasser som bestilles digitalt og leveres hjem, med ingredienser og et sett med oppskrifter, er med på å endre familiers hverdagspraksiser. Et funn i denne studien er hvordan ulike digitale enheter tillegges ulik mening ut ifra hvilken praksis de inngår i, og av hvem. Et poeng er at mennesker har ulike oppfattelse og legger ulik mening i 'det digitale', og derfor argumenteres det for at forskjellige digitale enheter må forskes på i sammenheng med ulike sosiale praksiser, og at man på den måten kan få en større forståelse av 'det digitale' som fenomen, utover den praktiske bruken. Det at 'det digitale' har en sånn evne til å skifte både form og innhold gjør det mangetydig, og derfor er det behov for studier som undersøker 'det digitale' som element i ulike sosiale sammenhenger. Man kan på den måten se 'det digitale' som et symbol etter Gullestads forståelse, som blant annet «*gjenstander som står tvetydig for et mangfold av mening, som fremkaller følelser og som driver folk til handling*» (1989, s. 171). Å undersøke 'det digitale' i en slik sammenheng handler i denne oppgaven om å utforske hvordan den symbolske delen av kjernefamiliens digitale vaner kan forstås på ulik måte og med ulikt innhold. Det er også av interesse å se i lys av symbolsystemer ellers i samfunnet. Dette er betydningsfulle og virksomme måter å organisere samfunnslivet på, og symboler er av avgjørende betydning for hva som i det hele tatt kan diskuteres og hvordan dette diskuteres. Symboler er med på å strukturere og legitimere opplevelsen av verden og ujevne maktforhold (Gullestad, 1989).

I sosiologisk sammenheng kan 'det digitale' ikke forstås som et nøytral eller et objektivt element, men som et produkt skapt av og tilskrevet meninger av mennesker. Det rommer essensielle sosiomaterielle dimensjoner, på lik linje med andre gjenstander som brukes i sosiale sammenhenger. «How technological elements are constructed is never by coincidence; rather, technological is social with no clear boundary between engineering on one hand and a world of the social on the other» (El-Taha, 2020, s. 15)

Det vitner om et behov for studier som setter 'det digitale' i konkrete sosiale situasjoner, men også viktigheten av metodisk utvikling og begrepsfesting av 'det digitale', da det er et for bredt begrep i en analytisk fortolkningsramme, samtidig som det i sin natur nettopp er bredt på grunn av variasjonen i hvor, når og hvordan det inngår i sosial praksis. Man kan for eksempel spørre hva som er det sosiale ved 'det digitale'? En måte er å forstå bruken på er som digitale *praksiser* (Marres, 2017). Den angrepsvinkelen tar utgangspunkt i at 'det digitale' er sosialt gjennom hva mennesker gjør med det, hvordan mennesker praktiserer 'det digitale' og i hvilken sammenheng bruken oppstår. Vi kan ikke forstå teknologi og sosial praksis uten å undersøke hvordan de inngår i sammenheng med spesifikke situasjoner og med konkret bruk. Når mennesker interagerer med 'det digitale', er det samtidig i «*inevitably located, situated or embedded ways*» (Marres, 2017, s. 55).

Å innlemme 'det digitale' som del av sosial praksis tilfører begrepet mening i sammenheng med denne oppgaven. Det er også et behov for å utvikle en kritisk innfallsvinkel til hvordan 'det digitale' formes til å bli sett på som noe som er sosialt, ikke kun teknologisk. En av diskursene om 'det digitale' er at innhold og betydning dekkes over av 'teknokratisk språk'. For eksempel kan formuleringer som *user-generated content* være med på å dekke over noe som egentlig er enkeltmennesker som er aktive skapere av kunst, kunnskap, underholdning etc. Den dominerende teknokratiske diskursen kan først og fremst forstås som et kommersielt, politisk og kulturelt prosjekt (Marres, 2017, s. 49-50). I denne oppgaven behandles 'det digitale' som del av et hverdagsprosjekt, og jeg spør hva som er sosialt med 'det digitale' i kjernefamiliens utfoldelse i den private delen av hverdagen.

I neste avsnitt vil jeg gjøre nærmere rede for tema og problemstilling for oppgaven, som utgangspunkt for nærmere operasjonalisering og design av studien, datainnsamlingen og senere analyse.

1.3 Nærmere om tema og problemstilling

Tematikken i denne oppgaven er oppsummert kjernefamiliers koordinering av egne hverdagspraksiser, sett i lys av 'det digitale'. Dette sees i sammenheng med at 'det digitale' er en stadig større del av veldig mange menneskers daglige liv og jeg undersøker hvordan vi kan forstå godt etablerte hverdagspraksiser i et nytt perspektiv. I lys av den tid vi lever i, er det noen antagelser som er nærliggende. Det ene er at jeg vil finne mennesker som er mer hjemme enn de pleide å være før covid-19. Samtidig vil de også ha opplevd økt digitalisering i hjemmet. Spesielt fordi de lever i en kjernefamilie, og da har barn. Både barnehage og skole har, og er, under egne reguleringer i tråd med smittevern hensyn. Dette er et tema som er særlig aktuelt i disse dager, for koronapandemien har gjort at folk flest også blitt tvunget til å oppholde seg mer hjemme, og dette gir utslag i mer *tid* hjemme. Denne plutselige omveltningen for samfunnsliv, arbeidsliv, skole og fritid er interessant å undersøke fordi vi aldri tidligere har vært i en lignende situasjon. Særlig endringen i hvor tett man har vært på hverandre ettersom hus og hjem har vært de eneste arenaer relativt fri for den omfattende smitteverns politikken.

Tema for denne oppgaven ble valgt før koronapandemien fordi man ser at det er behov for mer kunnskapen om hvordan kjernefamilier koordinerer hverdagen sin. Dette gjelder kunnskap om ansvar for koordinering av tid som kjernefamilien bruker som ramme for hverdagen, og hvordan familielivet ellers struktureres (Smeby, 2017, s. 5).

Smeby (2017) plasserer det tredje skiftet i krysningpunkter hvor jobb og hjem koordineres, og praktisk og emosjonelt ansvar flyter sammen. Jeg er spesielt opptatt av hvordan familier disponerer tiden sin, hva slags innhold tiden fylles med, og hvordan det har seg at ulike aktiviteter blir til i forskjellig deler av en hverdag, som f.eks. frokost, lek eller mobilbruk. Jeg har innledningsvis vist til tidsstudier, og det kom der fram at menn og kvinner vurderer tiden sin ulikt, og også vurderer hva den andre bruker tiden sin på ulikt. Dette vitner om at subjektive opplevelser i den samme kjernefamilien, under samme tak og i det samme hverdagslivet kan ha betydning for hvordan praksisene oppstår og utfolder seg. Samtidig kan man også se til hvordan moderne hverdagsliv i stor grad innebærer handlinger fulle av symbolikk og mening (Pink, 2012, s. 48).

I lys av perspektiver om sosiale praksiser kan den subjektive opplevelsen forstås nettopp ved at handlinger ofte skjer av seg selv, og så lenge ingen snakker sammen om det, setter ord på det, eller på annen forstyrrer symbolene, så fremstår det sosiale livet som en objektiv virkelighet som er lik for alle (Scott, 2009, s. 20). Her vil jeg gå i dybden og undersøke hva som kan være med på å strukturere og regulere kvinner og menns opplevelser av den tilsynelatende samme praksisen. Fokus for analysene ligger på kvinners erfaringer. Det er vurdert i sammenheng med tidligere forskning som langt på vei antyder at kvinner som hovedregel har en større del av familieansvaret. Her er praksisteori et utgangspunkt, sammen med empiriske studier av hverdagsliv og kvinners praktiske og kroppslige erfaringer med hus, hjem og stell.

Denne oppgaven utforsker sammenhengen med 'det digitale' og hvordan kjernefamilier koordinerer sine helt hverdagslige og praktiske gjøremål.

Problemstillingen for oppgaven er:

Hvordan er 'det digitale' med på å strukturere kjernefamiliens hverdagspraksiser?

Problemstillingen er operasjonalisert i to sentrale forskningsspørsmål:

- **Hvordan utspiller familiens dagligdagse gjøremål seg?**
- **Hvordan kommer 'det digitale' til syne i kvinners hverdagsliv?**

1.4 Oppgavens videre struktur

I **kapittel 2** legger jeg frem teori som skal brukes for å lage et rammeverk rundt tematikken og problemstillingen som undersøkes i oppgaven. Kapittelet innledes med en introduksjon til hva et kjønnsperspektiv i forskning er og ulike måter et slikt perspektiv kan anvendes på. Jeg føler opp med praksisteori, altså hvordan man kan forstå sosial praksis med utgangspunkt i menneskers konkrete erfaringer. Her inngår også kroppen og dens plassering i tid og rom som et element. Til sist i kjønnsperspektivet går jeg inn på ulike kjønnsnormer- og verdier som ligger i et familieansvar. Neste punkt går ut på ulike måter å forstå et hverdagslivsperspektiv i studier av sosiale praksiser. Her kommer tid frem som et sentralt analytisk begrep i hvordan mennesker forstår og koordinerer sine sosiale liv. Jeg ser også på hvordan innhold i et hverdagsliv kan forstås gjennom ulike dimensjoner, som symboler og materialitet. Til sist i teorikapittelet introduseres et digitalt perspektiv som jeg skal bruke videre i å undersøke problemstillingen, og senere i oppgaven, drøfte og forstå empirien. Kapittelet avsluttes med en oppsummering av de teoretiske perspektivene.

I **kapittel 3** er det forskningsprosessen og metodevalg som gjennomgås. Kapittelet starter med et par sider om covid-19 og hvordan det har påvirket arbeidet med forskningsdesignet, informantenes liv og ikke minst metodiske valg som har blitt tatt underveis som en konsekvens av pandemien. Delkapittel 3.2 og 3.3. utdyper metodevalget. I delkapittel 3.4 går jeg gjennom forskningsprosessen fra A til Å, med hvordan undersøke hverdagsliv, operasjonalisering og datainnsamling, etiske vurderinger og hensyn underveis i prosessen og hva man kan si om oppgaven ut ifra akademiske forskningskrav.

I **kapittel 4** presenteres analysen. Den er strukturert ved i en konseptuell ramme hjelp av en analysemodell som tar utgangspunkt i kodingen av empirien. Den presenteres som en firefeltstabell med to ulike akser og fire ulike dimensjoner som jeg presenterer funnene gjennom. Kapittelet avsluttes med en oppsummering av funn og analyse.

I **kapittel 5** følger en diskusjon av empiri og analyse som ble presentert i det foregående kapittelet. Her drøftes funnene i lys av tidligere forskning. Deretter drøftes funnene i lys av det tredje skiftet, og de tre ansvarsområdene som ligger innunder det begrepet; et logistisk ansvar, et emosjonelt ansvar og et sosialt ansvar. Kapittelet avsluttes med en oppsummering av diskusjon.

I **kapittel 6** presenteres konklusjonen, og jeg diskuterer jeg hva mine funn betyr i praksis, og de anbefalinger jeg har for fremtidig forskning.

K2: TEORI OG PERSPEKTIVER

2.1 Innledning

Jeg har innledningsvis gjort rede for at 'det digitale' må sees i lys av, og forstås i sammenheng med de ulike sosiale praksiser og situasjoner det inngår i (Marres 2017, El-Taha, 2020). I mangelen på et bedre begrep på norsk brukes 'det digitale' i denne oppgaven. Det eksisterer en rekke innfallsvinkler om man vil studere sosiale praksiser og i et kjønnsperspektiv, og det er ulike veier man kan velge å gå for å få innsikt i sosial handling. Jeg har forsøkt å dele opp praksisene som familieliv inneholder i mindre elementer, slik at de ulike dimensjonene som et hverdagsliv inneholder kunne fremstå som tydeligere. Perspektivene som presenteres her er for det første hvordan forstå, og hvordan forske på *hverdagslivet*, hva et *kjønnsperspektiv* og et sosiologisk perspektiv på '*det digitale*' vil si i denne sammenheng. Denne oppgaven har et aktørorientert utgangspunkt.. 'Det digitale' er hittil presentert som å ha en slik tosidig, både materiell og symbolsk, karakter ved seg, og hvordan 'det digitale' kan forstås vil presenteres ytterligere gjennom dette kapitlet. I Smith sin teori om kunnskapsproduksjon inngår blant annet den uartikulerte kunnskapen et vesentlig element, samtidig er hverdagslivet, en del av samfunnsstrukturen, og som bør studeres i og gjennom helt konkrete møter mennesker imellom. Hverdagslivet er i kontrast til det man kan kalle en offentlig, abstrakt, upersonlig, saklig og formalisert sfære (Allan, 2013, s. 363). Bourdieu argumenterte for at det er meningsløst å sette makro opp mot mikro (Bourdieu, 1991). Det samme gjelder for struktur-aktør, for Bourdieu var det en falsk dikotomi. Strukturorienterte forklaringer ser ofte på det sosiale livet som styrt av utvendige og objektive faktorer, mens aktørorienterte forklaringer gjerne ser det sosiale livet som en subjektiv erfaring knyttet til enkeltmennesket. Bourdieu mente at aktørene i samfunnet alltid har en viss praktisk kunnskap om verden rundt seg, selv om de ikke nødvendigvis kan artikulere denne kunnskapen. For å få et grep om det dynamiske forholdet mellom struktur og aktør, vil jeg gjøre en analyse av relasjonene mellom sosiale praksiser, de sosiale posisjonene den enkelte har, og hva slags kapital som kommer til syne i den enkelte situasjon, denne kan være både av symbolsk eller materiell karakter (Calhoun et. al, 2012, s. 327-328).

2.2 Kjønnsperspektiv

2.2.1 KORT OM KJØNNSPERSPEKTIV

Innledningsvis viste jeg til tidligere forskning, og det kom frem at kjønn er av relevans når kjernefamilien strukturer arbeid, ansvar, tidsbruk og andre aktiviteter (Smeby, 2017; Kitterød, 2010; Lima og Jensen, 2012; Holter, Svare og Egeland, 2008; Gullestad, 1989 m.fl.). Her vil jeg gjøre rede for hvordan jeg tilnærmer meg kjønn i denne oppgaven, og hvordan det sees som et fruktbart perspektiv for å undersøke problemstillingen. Et kjønnsperspektiv vil si at kjønn på en systematisk måte analyseres i forskningsprosessen, uten at det nødvendigvis trenger å være hovedfokus (Korsvik og Rustad, 2018). Gjennom et slikt perspektiv studerer man hvordan forestillinger om kjønn, inkludert eventuelle stereotypier om hva som regnes som kvinnelig eller mannlig, er betydningsfullt for det man vil undersøke. Når det kommer til tematikk her i oppgaven, undersøkes en måte å organisere et familieliv på sett i lys av menn og kvinner, her er det det kjernefamilien som undersøkes. Å forske med et kjønnsperspektiv krever at kjønn tematiseres på en måte som ikke reproducerer stereotypiske forestillinger om kjønn, men også ser variasjon innen kjønnskategoriene (Korsvik og Rustad, 2018). I denne oppgaven inngår en antagelse om kjønn som et bærende element kjernefamilien, og det er av stor relevans hvordan kjønn kan forstås på ulike måter når man studerer familiepraksiser. I den sammenheng er kjønn som noe biologisk, og kjønn som en sosialt konstruert kategori to ganske forskjellige måter å forstå kjønn på. Det er forskjellen mellom *sex* og *gender* som begge er betegnelser på kjønn i det engelske språk. Det innebærer hvordan kjønnsroller oppstår og viser til sosialt og kulturelt skapte normer, verdier og forventninger knyttet til det å være kvinne eller mann. Derimot er dette ofte ukonkret og vil variere både over tid, og mellom forskjellige kulturer. For eksempel er det ikke mange år siden det ble oppfattet som umandig i Norge å ta seg av små barn, mens det i dag anses som selvsagt (Korsvik og Rustad, 2018). Slike funn om normer og verdier, og endringer over tid i ulike samfunn er viktig for at en sann type forskning om kjernefamilien som jeg gjør her, ikke foregår med et utgangspunkt i at det kun er kvinner som styrer hus og hjem, selv om det kanskje er kvinner som oftere gjør disse oppgavene. At noe er foranderlig over tid, viser til at sosiale praksiser nettopp er dynamiske prosesser og kontinuerlig i endring. Samtidig er tid også den helt dagligdagse måten å forholde seg til egen hverdag på.

2.2.2 ULIKE MÅTER Å ANVENDE ET KJØNNSPERSPEKTIV

Kjønn i samfunnsforskningen viser både til det kategoriske skillet mellom kvinner og menn, men kan også vise til ulik fordeling mellom kvinner og menn som grupper. Kjønn kan i tillegg vise til kulturelle forestillinger som former hva vi anser som kvinnelig eller mannlig. Det er ikke uvanlig, verken i forskning, eller i dagligtalen at kulturelle forestillinger om kjønn blandes sammen med kjønnsfordeling og forstås som kategoriske kjønnsforskjeller om hva kjønn er. For eksempel å fremstille noe som karakteriserer et flertall av kvinner som *kvinnelig*, selv om det er en stor andel kvinner som ikke passer inn i karakteristikken. I fare for å reprodusere kjønnsstereotyper, må disse betraktningene tas med i vurdering og de betydelige variasjonene innad i gruppene kvinner og menn må anerkjennes. Ikke minst også overlappingen dem imellom (Korsvik og Rustad, 2018). Alt dette har stor relevans når jeg skal undersøke kjernefamiliens hverdagspraksiser. En av grunnene er at strukturering av kjernefamiliens sosiale praksiser er lite forsket på (Smeby, 2017), og resultatene fra forskningen viser til kvinner som største ansvarsyttere. Samtidig deltar jo også menn i dette arbeidet, men i mindre grad. Det vil ikke automatisk si at vi kan assosiere familieansvar med kvinner, eller at å strukturere familiens hverdagsliv er et kvinnelig ansvarsområde.

2.2.3 KONTEKSTAVHENGIG KUNNSKAPSPRODUKSJON

Et av de teoretiske utgangspunktene jeg bruker for å forstå sosiale hverdagspraksiser er Smith sin innfallsvinkel til kunnskapsproduksjon. Hun forankrer det i det helt konkrete og kroppslige subjektet (Smith, 1990). Det er gjennom det konkrete og kroppslige subjektet at innsamling av empiri også kan skje. *For det andre* bruker Smith kvinner som gjennomgangstema, og spesielt hvordan kvinners erfaringer hentes i den private delen av hverdagen, og ikke i den offentlige (dette utdypes i kap. 2.3) (Allan, 2013, s. 363). Det gir både et metodisk utgangspunkt, og et teoretisk begrepsapparat som jeg kan bruke videre i oppgaven. Det er tosidigheten som ligger i Smiths måte å se kunnskapsproduksjon på, som treffer tematikken for oppgaven godt. For også jeg undersøker konkrete hverdagspraksiser, med et utgangspunkt i at kvinner har en større del av familieansvaret enn menn har (Smeby, 2017).

Som en overordnet innfallsvinkel ser Smith på det moderne samfunnet som et hierarki mellom menn og kvinner, mellom det offentlige og det private. Den sosiologien vi produserer og reproduserer baserer seg ifølge henne på den offentlig sfærens idealer og måleinstrumenter som generalisering, abstraksjon, kvantifiserbare størrelser, kontekstuavhengighet osv. Og for Smith er dette problematisk fordi det leder an hvilken del av samfunnet vi studerer, men kanskje aller viktigst; måten vi studerer samfunnet på. Smith spør om samfunnets syn på kvinner henger sammen med at det produseres kunnskap om kvinner. I stedet etterspør hun kvinnens kunnskap (Allan, 2013, s. 363). Å plassere menneskelige erfaringer inn i forhåndsdefinerte rammer og størrelser er å gjøre noe egentlig konkret til noe abstrakt som for Smith fjerner subjektet fra dets historie (Aakvaag, 2008, s. 207-211). Det kommer til syne ved at kvinners liv er ofte annerledes enn menns liv, men når kjønn studeres fra et abstrakt samfunnsvitenskapelig utgangspunkt, forsvinner kvinners egne erfaringer og kunnskap. Hun kaller denne abstrakte kunnskapen for tekst, og tekst består av tre elementer. Det er de faktiske skrevne ord eller symboler, det er det fysiske mediet som tekst eller symboler uttrykkes i, og det er de faktiske praksisene som lesing og skriving er. Spesielt viktig er tekster skrevet av offentlige instanser eller organisasjoner.

For å illustrere dette bruker Smith et eksempel som hun selv ble oppmerksom på. Politiet og gatefolket kom i en klinsj tilbake i 1968 i Berkeley, California. En tekst som skildret hendelsen, ble skrevet av en person som var til stede da det hele utspilte seg. Hans tekst var skrevet fra «*the standpoint of an actual experience*», og inneholdt spesifikke referanser til personer, sted, tid, og handlinger. Derneft ble det skrevet en offisiell rapport, og denne teksten ble i kontrast skrevet fra «*the point of view of anonymous police officers who are portrayed as trained professionals and organizational representatives*». I tillegg inneholdt rapporten organisatoriske steg som hendte både før og etter selve hendelsen. Den offisielle rapporten inneholdt med andre ord mange elementer som eksisterte utenfor den faktiske hendelsen og erfaringen. Oppsummert så ble hver eneste detalj i den faktiske hendelsen legitimert gjennom disse såkalte ekstralokale konseptene, fremfor selve erfaringen. En slik objektiv sannhet eller virkelighet avhenger av institusjonelle praksiser som utfolder seg over samfunnet (Allan, 2013, s.367-368).

Tematikken i denne oppgaven legger også opp til å undersøke familiepraksiser fra *the standpoint of an actual experience*. Det er en måte å studere kjønn i en hverdagslig sammenheng på, som både tar utgangspunkt i sosial praksis, og på samme tid har en avgrensning i forhold rundt enkelt subjekter og relasjonelle forhold, framfor menn eller kvinner som generelle sosiale kategorier. Altså legger perspektivet opp til at man skal klare å også identifisere, eller ta i betraktning, de variasjonene som finnes mellom kvinner i samme kategori eller undergruppe (småbarnsmødre, etnisk norske osv.) eller overlappingen mellom ulike grupper eller kjønn (Korsvik og Rustad, 2018).

2.2.4 KROPPENS RELEVANS I SOSIAL PRAKSIS

Når det kommer til praksisteori som innfallsvinkel til hverdagsliv, er kropp i kontekst et sentralt perspektiv som jeg vil utdype her. Jeg vil først legge frem hva Smith (1990) forstår kroppen som del av kunnskapsproduksjon. Ifølge Smith (1990) har vanlige mennesker en kropp, og det er gjennom den de lever. Også hvor enkeltmenneske lever, og når de opplever, ulike hverdagslige erfaringer er vesentlig for å studere sosialt liv. Kroppens plassering i tid og rom er utgangspunktet for den enkeltes erfaringer med verden rundt seg. Det er dette som er startpunktet for å undersøke hvordan mennesker koordinerer sine sosiale handlinger. I en hverdag er det en rekke oppgaver som må gjøres, og man må se til hvordan og hvem som gjør det. Smith mener at kvinners erfaringsverden har sitt utgangspunkt i de hverdagslige situasjonene, og at det er her man kan avdekke hvordan sosiale fenomener konstrueres (Aakvaag, 2008, s. 212-213). Smith retter søkelys på kvinner og alt arbeidet hun mener at kvinnekroppen gjør. Det inkluderer matlaging, vasking, barnepass- og oppdragelse, men også hvordan kvinner generelt har en kropp som brukes til mer praktisk arbeid i hjemmet og familielivet, enn det hun anser menn til å ha. I tillegg er kvinners kropp noe som danner rammen rundt morskapet, gjennom svangerskap, amming og generell barneomsorg. Hun sier at denne typen arbeid verdsettes som detaljer, som noe mindre viktig enn arbeidet som foregår *der ute* i samfunnet. Det er ofte ting som må ordnes her og nå, og kan som regel ikke vente, det er oppgaver som sikrer drift av husholdningen (Allan, 2013, s. 368). Mitt utgangspunkt er ikke å finne ut av *hvem* av kvinner eller menn som gjør *hva* av den eller den arbeidsoppgaven, det er gjort både gjennom en rekke tidsstudier og andre studier (bl.a. Kitterød, 2010; Lima og Jensen, 2012; SSB, 2019a).

Det er å samle inn data om hvordan kjernefamiliers daglige praksiser utspiller seg med bakgrunn i praksisens relasjon til kropp, tid og sted. Det er likevel relevant å ha et perspektiv også på de helt konkrete og praktiske forholdene som kommer til syne i familiestrukturer, slik at perspektivene og kunnskapen som allerede er produsert kan fungere som knagger til å henge også mine empiriske observasjoner på.

At kroppen har relevans i sosial praksis, er noe Bourdieu legger *stor* vekt på, fordi han mener at menneskers kropp er bærer av samfunnsstrukturer. Dette kommer til uttrykk gjennom hvordan mennesker bruker kroppen sin. Enkelte ting kjennes ukomfortabelt på kroppen, mens andre ting er mennesker komfortable med. Noen matretter får de vann i munnen av, mens andre rynker de på nesa av. Den enkeltes posisjon i det sosiale rommet er mer enn kognitive funksjoner eller mental kapasitet, det har tatt bolig også i legemet og er en slags taus kunnskap (Allan, 2013, s. 181). Dette perspektivet kan også sees i sammenheng med de måtene å forstå kjønn, og menn og kvinner som både individer og sosiale kategorier på som er vist gjennom et kjønnsperspektiv på forskning. Hos Bourdieu, i likhet med hos Smith, er også praksis utgangspunkt for kunnskapsproduksjon. Gjennom å undersøke samfunnsfærer, *i dette tilfellet kjernefamilier*, kan man få øye på hva det er som er med på å strukturere hverdagslivet. Kombinert med å søke kvinners kunnskap i konkrete situasjoner, kan man ved å se til praksisene, undersøke for eksempel hvorfor kvinner og menn rapporterer inn ulike data om samme oppgave (Holter, Svare og Egeland, 2008). Jeg vil legge fram perspektiver på nettopp relevansen av kjønn i selve koordineringen av familiens gjøremål i påfølgende avsnitt.

2.2.5 KJØNNSNORMER OG -VERDIER I FAMILIEANSVARET

Barnehagen, skolen, arbeidsplassen og familien vil med andre ord for Smith (1990) kun være illusjoner, og ikke sosiale institusjoner som eksisterer i ordets rette forstand. For henne finnes ikke disse, foruten i den form at det er noe mennesker kommer sammen for å gjøre. *Familie* er ikke noe mer eller mindre enn mennesker som gjør *familieting* sammen. Dette er en konstruktivistisk måte å analysere samfunnsprosesser på, en ide om at det er i disse hverdagslige hendelsene at motoren ligger, den som driver samfunnet dag for dag. Det er mennesker som gjør ting – sammen (Aakvaag, 2008, s. 212-213). Det er likevel ikke sånn at Smith tar avstand fra strukturelle forhold eller betingelser.

Selv om institusjonene er menneskeskapt, (og derfor ikke naturgitte), så betyr ikke det at de ikke er førende for hva det konkrete og kroppslig situerte mennesket kan gjøre og ikke gjøre. Smith mener i stedet at samfunnsforskning også kan begynne på et mikronivå, for så å spørre hva som kan være de institusjonelle betingelsene bak. At man kan se på både materialitet og symbolikk for å undersøke hvilke betingelser som er til stede i måten mennesker organiserer den og den praksisen på. Smith kaller det *relations of ruling*, og det er disse utøvende maktforholdene hun mener at kvinner, gjennom erfaring av å være i en kvinnelig kropp, ofte lider under (Aakvaag, 2008, s. 216). Hun skriver selv:

Women's direct experience places us a step back, where we can recognize the uneasiness that comes from sociology's claim to be about the world we live in, and, at the same time, its failure to account for or even describe the actual features we experience. Yet we cannot find the inner principle of our own activity through exploring what is directly experienced. We do not see how it is put together because it is determined elsewhere. The very organization of the world that has been assigned to us as the primary locus of our being, shaping other projects and desires, is determined by and subordinate to the relations of society founded in a capitalist mode of production (Calhoun et. al, 2012, s. 406).

Smith mener at kvinners kunnskap har mer av en materiell dimensjon all den tid den er hjemhørende i handlinger hvor kropp og sinn begge er i arbeid (Allan, 2013, s. 368). Sann forskning må gjøres fra kvinners, *eller den som forskningen handler om*, sitt ståsted. En må spørre seg selv: Hvordan er det å være den personen i den kroppen under de omstendighetene? Smith oppfordrer til å stille spørsmål ved det hverdagslige og tilsynelatende ubetydelige, å problematisere hverdagen, den verden hvor kvinner oppholder og utfolder seg (Allan, 2013, s. 369). I den kjernefamilien jeg undersøker, er det to voksne personer, hvor den ene fyller rollen som mann, og den andre fyller rollen som kvinne. Hva det vil si å være kvinne og mann, må til enhver tid sees i sammenheng med det samfunnet og den tidsalder vi lever i.

Mennesker er preget av hvordan samfunnet forstår kjønn og kjønnskategorier, men det dynamiske forholdet er at innholdet for hva kjønn legitimt kan bety, endrer seg over tid (Smeby, 2017 s. 42). Kjønn må også sees i lys av normative oppfatninger om hva kjønn betyr *i ulike kontekster*. Her har det skjedd endringer både knyttet til kjønn og til individualitet om hva som anses som akseptabel opptreden i samfunnet. I kjernefamiliens strukturering finnes det en rekke bakenforliggende normer om verdier, ikke bare om kjønn, men også om familie, morskap, farskap, likestilling med mer. I den sammenheng er individuell frihet en av de viktigste kjennetegnene på tiden vi lever i. Når kvinner og menn får barn så fordeles omsorgsansvar på en slik måte at menn har mer handlingsfrihet enn kvinner. Innskrenkningen av frihet oppleves for mange kvinner som det mest utfordrende med å bli foreldre (Smeby, 2017, s. 40-43). Jeg vil se videre på ulike perspektiver på hverdag som ramme for forskning, og som ramme for familielivet.

2.3 Hverdag

Alle mennesker har hverdagsliv (Gullestad, 1989, s. 17). Etersom hverdagslivet angår oss alle, kan det virke både banalt og komplekst på samme tid å ha dette som forståelsesramme for et forskningsprosjekt. Det er akkurat der det ligger, det interessante ved begrepet, det som gjør hverdagsliv til et av de sentrale elementene i samfunnsdynamikken. Det rommer mye, og alle har det, men hva legges i begrepet hverdagspraksiser?

2.3.1 HVERDAG SOM EMPIRISK KATEGORI

Marianne Gullestad (1989, s. 18) viser til to dimensjoner som særlig viktige i forståelsen av hverdagsliv. Den ene er den daglige organiseringen av oppgaver og virksomheter, og den andre, hverdagslivet som erfaring og livsverden. Den første dimensjonen inkluderer blant annet et kjønnsanalytisk perspektiv. Hverdagslivets aktiviteter i tilknytning til organisering av familieliv og hjem tar ofte mer av kvinners tid enn menns tid. Kvinner har vært aktive, skapende og innflytelsesrike i utviklingen og innholdet i den delen av hverdagsliv som inkluderer familie, hus og hjem.

Undervurdering av hverdagsliv som analytisk kategori ekskluderer kvinner som aktive og skapende aktører og Gullestad (1989, s. 21) trekker frem det kjønnsanalytiske perspektiv som sentralt i analyser av organisering av oppgaver.

Hun definerer dette perspektivet som kunnskap om hvordan kjønnsrollene oppstår og en grunnleggende forståelse av de ulike samfunnsmessige konsekvenser det å være kvinne og mann fører med seg – i politisk liv, arbeidsliv, hjemmeliv og familieliv.

2.3.2 TID SOM RAMME FOR HVERDAGEN

I denne oppgaven er kjønn en vesentlig faktor, men for å ytterligere forstå hverdagsliv på analytisk måte, er det andre faktorer som er delaktige. Jeg beskrev helt innledningsvis flere måter *tid* er relevant på i denne studien. Både tid brukt som mål på kjernefamiliens arbeidsoppgaver, tid brukt hjemme, og tid brukt ute i samfunnet. Det har også blitt mer tid hjemme som følge av smittevernrestriksjoner. Tid er en rød tråd i oppgaven og hvordan kjernefamilien deler opp sine hverdagspraksiser ved hjelp av tid og hva slags mening og innhold som legges i ulike sosiale praksiser, blir gjennomgående brukt som et analytisk verktøy.

Tid er også en konstruert sannhet, vi forholder oss alle til tiden, vi aksepterer tiden, og alle aktiviteter gjennom en dag kan måles i tid. Særlig administrert er tiden vi bruker innad i institusjoner som arbeid, skole, barnehage, eller i andre lovregulerte former som f.eks. foreldrepermisjon. I tillegg ser vi tid som noe som har vært før, og noe som kommer etter. Tid fungerer som et konseptuelt verktøy i måten mennesker forstår omverden på, det et immaterielt begrep som fylles med ulik mening, ulik materialitet og ulik verdi (Scott, 2009, s. 70-71).

Ifølge Sarah Pink (2012, s. 14-15) er tid et begrep som favner hvordan mennesker konstituerer og forstår egne omgivelser. Hun skriver at i forståelsen av hverdagsliv er forholdet mellom tanker, kropp og miljø helt grunnleggende. Dette er fordi menneskers hverdagsliv består av konkrete erfaringer og konkrete situasjoner. Når det kommer til den daglige organiseringen av hverdagen, er også tid et interessant begrep. I moderne samfunn brukes tid som en felles objektiv kulturell markør i hvordan mennesker strukturerer og koordinerer livene sine, både familielivet og arbeidslivet. Måten tiden er organisert på hjelper oss å koordinere hverdag og sosiale aktiviteter. Pink (2012) mener det er tre dimensjoner av tid vi opplever. Det er tiden gjennom livet, fra man blir født til man dør. Tiden kjennes med andre ord på kroppen. Tiden er også organisert i minutter, timer, dager osv., og det er noe vi alle forholder oss til.

Klokketiden er en abstrakt representasjon og en sosialt konstruert måte å måle og observere fremgang på en lineær akse. Til sist er tid noe sosialt. Det er hvordan mennesker forstår tid, anvender tid og kontrollerer tid for å skape individuelle liv. Det har betydning og regulerer forholdet mellom mennesker, aktiviteter og materialitet både i arbeidslivet og på hjemmebane. Det inkluderer rytme, vane og gjentakelse og det som kalles for hverdag. I tillegg bruker mennesker tid som en ramme for hvordan de forstår egen eksistens på jorda. Mennesker ser på kulturen de lever i og slektshistorien sin gjennom begreper om tid, noe som var før og noe som kommer etter en selv (Scott, 2009, s. 70-71).

2.3.3 HVERDAGSLIV I PRAKSIS, SYMBOLER OG MATERIALITET

Innenfor samfunnsvitenskapene studeres hjemmets aktiviteter som sosiale praksiser. Hverdagsaktiviteter er en stor del av helt vanlige liv, og vanlige liv blir en stadig større del av sosiologien (Pink, 2012, s. 48). Hverdagen er så elementær for menneskers opplevelse av å eksistere, og den fremstår som stabil og forutsigbar. Garfinkel brukte begrepet indeksikalitet i sin forståelse av sosial praksis. Han mente at nesten alle hverdagslige interaksjoner er indekser (indirekte referanser). Vi sier noen ord i en setning, men vi deler en felles forståelse for hva som egentlig blir kommunisert. Skulle vi forklart på et veldig detaljert vis så ville samtaler blitt upraktisk lange, og det ville føltes strevsomt å møte andre mennesker. Sosiale interaksjon er derfor like mye hva som ikke blir sagt, som hva som blir sagt. Det som ikke blir sagt står igjen som dokumentasjon på underliggende sosiale normer og verdier (Scott, 2009, s. 21). Å lete etter symboler og indekser i måten praksiser utspiller seg, kan bidra til en bredere forståelse av hvordan de sosiale praksisene konstrueres. Spesielt i denne oppgaven vil det være et nyttig verktøy fordi familieadministrering ligger bakenfor praksisen og den får en abstrakt dimensjon. Det er behov for mer forskning, og det er nærliggende å gå ut ifra at mye av familieadministreringen kommer til syne gjennom symboler, fremfor artikulert språk. Selv de mest konkrete, håndfaste og praktiske gjøremål kommuniseres også gjennom symboler, slik som når Bourdieu snakker om kroppslig situert kunnskap som et speilbilde av individets sosiale posisjon (Allan, 2013, s. 181).

Verdier mennesker legger i eget hus og hjem må sees som måter å speile individet på. Hjemmet er konkret det stedet du bor, og typisk oppholder deg når du har fri eller slapper av. Scott (2009) forklarer det som at hjemmet implisitt er der hvor du går ut av det offentlige rommet, og inn i det private. Et hverdagsliv består av et hjem, og et kan bestå av en rekke ulike symboler. Gullestad (1989, s. 57-58) sier at hjemmet er et livsprosjekt som ordner tiden og livet. Det uttrykker også hvilken livsstil eller sosial gruppe en tilhører, og hvem man gjerne vil bli sammenliknet med. I Gullestad (1989) sin kulturanalyse, gir hjemmet er en kilde til dypere mening, et eget hjem er også et sentralt tegn på selvstendighet. Hjemmet er et nøkkelsymbol i norsk kultur fordi det uttrykker verdier som er viktige for nordmenn. Noen av disse er familiens samhold og identitet, personlig identitet, sosial referansegruppe, praktisk sans, selvhjulpenhet, trygghet og hygge, fred og ro osv. Hjemmet er rammen for livets ulike sfærer og institusjoner. Nordmenn bruker mye tid og mye penger på egne hjem, og det Gullestad kaller for hjemmestrev, et sentralt kulturelt fellestrekk.

Gullestad (1989, s. 52-53) trekker frem fire fellestrekk ved norske hjem, som både henger sammen og farger hverandre. Hjemmet er privat (intimt) og offentlig (det som er felles for flere husholdninger). Gullestad (1989) bruker for eksempel dørstokken som et symbolsk bilde som står som en barriere og et vern som skiller hjemmet som privat og alt utenfor som offentlig. Hjemmet er også barn og foreldre (generasjonene), hjemmet er kvinne og mann, og hjemmet er natur og kultur. Tradisjonelt, men også til en viss grad i dag, er hjemmet i tillegg delt i soner hvor menn og kvinner bruker tiden sin ulikt. Hjemmet er videre delt etter generasjoner, de voksne har eget rom, og barna har eget rom. I tillegg er hjemmet ifølge (Smeby, 2017, s. 44) utgangspunkt for foreldreskapet. Hvordan kvinner og menn lever sine individuelle liv kompliseres når par får barn. Ulike dimensjoner inngår i hvordan foreldrenes hverdagsliv kombineres med familieliv, bl.a. alder, kultur, klasse, etnisitet, men når det gjelder rollene som mor og far, er de så tett knyttet til ideer om kjønn, at det nesten er umulig å forestille seg et individ som kun forelder, og ikke som mor eller far.

Ser man dette i sammenheng med det som falles funksjonstapping av familiens oppgaver, står foreldreskapet fortsatt som et viktig arbeid i dagens familie. I funksjonstapping som begrep viser til hvordan familiens og sivilsamfunnets tradisjonelle oppgaver mer og mer har blitt overtatt av velferdsstaten.

Behov som tidligere ble møtt gjennom den sivile delen av samfunnet løses nå gjennom velferdsstatens ulike profesjonsgrupper, herunder barnehagen, skolen, eldreomsorg etc. (Hjelmtveit, 2017, s. 95). Kjernefamilien har fortsatt mange viktige funksjoner i dag, og har stor betydning for barns og voksnes levekår. Mennesker er emosjonelt forankret i familierelasjoner gjennom hele livet og kjernefamilien et viktig knytningspunkt mellom generasjonene (Skirbekk, Kjølørød og Schackt, 2021). Oppsummert så forstås familieliv i denne oppgaven som en del av et hverdagsliv, på lik linje som at arbeidsliv inngår i et hverdagsliv. Familielivet utspringer fra kjernefamilien og hjemmet. I et familieliv er det mange elementer som er med å gi struktur og innhold til hverdagslivet. Blant annet hus og hjem, relasjoner mellom familiemedlemmer og rollene de har innad i familien.

2.4 Familielivets digitale dimensjon

Jeg har hittil skrevet om hverdagspraksiser, og hjemmet som symbolrik arena som måter å forstå et familieliv på. Disse temaene er alle gjennomgående i denne oppgaven, og bidrar til å utgjøre en teoretisk ramme rundt det første forskningsspørsmålet om hvordan familiens dagligdagse gjøremål utspilles. Det andre forskningsspørsmålet som utforskes og som danner grunnlag for forskningsprosjektet, er hvordan 'det digitale' kommer til syne i kvinners hverdagsliv og er med på å regulere kjernefamiliens hverdagspraksiser. Det er en kompleks problemstilling, ikke fordi det mangler faglig forankring av hverdagsliv og kjønn som viktige ingredienser i sosiale liv, men fordi 'det digitale' fortsatt framstår som abstrakt og uangripelig når det skal studeres med grunnlag i praksisteori om hjemmelivet og i tillegg med et kjønnsperspektiv. I innledningen ble det lagt frem forskning på familieansvar- og arbeidsdeling i norsk sammenheng som i større grad (Smeby, 2017; Holter, Svare og Egeland, 2008), og i litt mindre grad (Kjeldstad og Lappegård, 2009; Pettersen, 2004) inkluderer et spesifikt blikk rettet mot et tredje skift. Det er derimot gjort lite, om ingen, forskning på 'det digitale' med et kjønnsperspektiv i den sammenhengen. Empiri og teori om 'det digitale' som jeg finner relevant for denne studien er basert på forståelsen av 'det digitale' som sosial praksis, og som får mening og innhold ut ifra den enkelte situasjon det oppstår i (Marres, 2017 og El-Taha, 2020).

Det er i tillegg andre måter å forstå 'det digitale' som kan anses relevant for denne oppgaven. Spesielt hvordan også det som kalles *ikke-bruk* av 'det digitale' tas med i betraktning når familier strukturerer hverdagspraksiser. Hesselberth (2017) setter ord på at ikke-bruk bør bli sett på som mer enn en restkategori, men at vi mangler språk: «[...] *how does one study the non-use that is not explicitly voiced but merely enacted or just wished for [...]*».

En annen studie (Mainwaring et al., 2004) bruker etnografiske metoder i å undersøke nokså velstående familier i USA som bor i såkalte *gated communities* og barna får undervisning i hjemmet (istedenfor i offentlig skole). Hjemmeskole er et bevisst valg av foreldrene og studien undersøker foreldrenes forståelse av egen *ikke-bruk* av 'det digitale'. Her, i kontrast til annen ikke-bruk (Hesselberth, 2017), er 'det digitale' artikulert og da i form av misnøye med 'det digitale'. Familiene forstår seg selv blant annet som *true disconnectors* og *security seekers* og dette må sees i sammenheng med en debatt i amerikansk sammenheng om *the right to disconnect* (Mainwaring et al., 2004)

En slik måte å angripe 'det digitale' på inkluderer en forståelse av at bruk og ikke-bruk er mer enn binære motsetninger. Ved å nyansere mellom ulike måter også ikke-bruk praktiseres, kan man utvide hva som ligger i fenomenet. Wyatt (2014) skiller for eksempel mellom *forced, reluctant, partial and selective use*. Hesselberth (2017) ser at mennesker gjør vurdering basert på en rekke forhold når forstår 'det digitale' i relasjon til eget liv. Motivasjonen for, og praktiseringen av ikke-bruk har store individuelle forskjeller. Det er i tillegg komplekse bakenforliggende forhold og graden av ulik motivasjon og praktisering sees i sammenheng med både bruk og ikke-bruk. Det blir ytterligere komplisert når menneskers avholdenhet fra 'det digitale' sjelden er total, men ofte situasjonsbetinget (Wyatt, 2014). I tillegg sier Hesselberth (2017) også at individuelle faktorer som må sees i sammenheng med det spesifikke medium det er snakk om, til tid og sted av ikke-bruken og til motivasjonen som ligger bak fraværet av bruk i den enkelte situasjon.

Hesselberth (2017) setter enkeltmenneskers forhold til 'det digitale' opp det hun kaller en diskurs hvor bruk av 'det digitale' handler om selvkontroll, og som legger ansvaret for bruk av teknologi over på den enkelte:

People's failure to diminish their technology use to loss aversion and lack of self-regulation, suggesting that of all the strategies one can adopt to disengage from such technologies, only mental effort, will power, and self-control prove to be efficient. What I find flustering about these accounts is how effortlessly they lend themselves to a narrative of personal responsibility and the neoliberalist model of governmentality it taps into, in which individuals are unapologetically held accountable for their own (mis)use of technology, and therewith for their time-waste and burnouts, as if these can be divorced from the newly emerged economy of attention and the technological milieu that sustains it [...]

'Det digitale' tas med i betraktning i hvordan familiene velger å strukturere hverdagslivet gjennom dimensjoner som ikke-bruk, selektiv bruk, delvis bruk også videre, og kan sies å være relevante perspektiver å ta med seg videre også i å undersøke 'det digitale' i norske familiers hverdagsliv.

2.5 Oppsummering av teoretiske bidrag

De teoretiske bidragene har til felles at de kan brukes til å undersøke hverdagslivet, og familielivet med et kjønnsperspektiv. Det innebærer å se hvordan ulike kjønnsnormer og -verdier kan inngå i måten mennesker strukturerer og lever sammen i ulike sammenhenger. Måten å undersøke hverdagslivet på går ut i fra praksisteori, altså hvordan man kan forstå sosial praksis med utgangspunkt i menneskers konkrete erfaringer. Her inngår også kroppen og dens plassering i tid og rom som et element. Tid står som et sentralt analytisk begrep i hvordan mennesker forstår og koordinerer sine sosiale liv, det viser hvordan mennesker deler opp hverdagen sin og hvordan det legger føringer for den enkeltes erfaring av å leve. I tillegg brukes symboler og materialitet for å forstå ulike dimensjoner i et hverdagsliv. Det digitale perspektiv som presenteres handler om at også 'det digitale' må sees og forstås i lys av den gitte situasjon det inngår i. Overordnet for alle de teoretiske bidragene om sosial praksis som jeg støtter meg på er at kunnskap er noe som er kroppsliggjort. Kunnskap er taus, den er internalisert og den speiler individets sosiale posisjon. Både som enkeltmenneske, men også som gruppe.

K3: FORSKNINGSDSIGN OG METODE

Det er nesten ikke mulig å skrive en masteroppgave i 2020-2021 uten å ha reflektere over hvordan den pågående koronapandemien har hatt innvirkning, både på folks liv, men også på feltet jeg undersøker og for hvordan jeg kan få tilgang til og innsikt i folks liv. Jeg vil starte metodekapittelet med dette fordi det er rammen som alt skjer innenfor. Med alt mener jeg samfunnsliv, hverdagsliv, menneskelige relasjoner, bevegelsesmønster, politikk og det som hører til.

3.1 C-19 betraktninger

Jeg har, som mange andre, opplevd det som en trist situasjon at Covid-19 har lagt sin skygge over samfunnet det siste året-halvannet. Gjennom denne oppgaven har jeg fått muligheten til å snakke med noen få andre. Jeg har fått et innblikk i deres privatliv, på hjemmebane, under en pandemi. For meg har det vært både utrolig spennende og særdeles krevende. Spennende fordi samfunnslivet er snudd helt på hodet. Det bor mange mennesker i Norge som har et ganske annet liv nå enn for kun ett år siden. Krevende fordi jeg måtte tilpasse studien min deretter. Helst skulle jeg reist inn i hjemmene til informantene mine, sett deres verden gjennom alle dimensjoner tilgjengelig. Da jeg startet min intervjustudie møtte jeg mennesker som på ulike måter ble påvirket av denne situasjonen. Noen var permittert fordi de jobbet innen reiseliv. Andre jobbet i helsevesenet og hadde større arbeidspress enn vanlig. Felles for alle var at de hadde partner og barn. Det som er spesielt interessant i relasjon til min problemstilling er hvordan bruken av digitale løsninger har økt voldsomt på kort tid. Det gjorde på den ene siden feltarbeidet lettere ved at alle informantene kunne fortelle om digital bruk. Pandemien gjorde på den annen side feltarbeidet vanskeligere ved at jeg ikke kunne møte informantene fysisk. For også dataene i denne oppgaven ble samlet inn ved hjelp av og gjennom digitale løsninger. Man mister en dimensjon når kommunikasjon kun foregår via skjerm eller lyd. Til gjengjeld kan avstanden ha lagt til rette for en høyere grad av anonymitet. Flere av dem vet jeg ikke en gang hvordan ser ut, fordi vi brukte telefon.

Gjennom dette kan jeg ha gått glipp av viktige aspekter når det kommer til hvordan kropp, utseende, kulturelle uttrykk osv. gjennom det som er synlig, for mangemennesker også er en måte å kommunisere på. Jeg valgte å se på språket informantene bruker til å fortelle om eget liv. Det er gjennom språket jeg har fått tilgang til deltakernes erfaringer og som er gjenstand for analyser i kapittel 4, for det er språket mennesker bruker til å forstå verden rundt seg og ord og begreper danner mening og struktur i livene våre.

Det har vært en stor økning i digital bruk, man kan si at det normale, eller forventede, er å bruke video i kommunikasjon nå, spesielt på arbeidsplasser og ved utdanningsinstitusjoner. Likefult er ikke alle komfortable med å bli intervjuet over video, og det var viktig for meg at informantene fikk velge intervjuemidiet selv.

3.2 Å la subjektet vise vei

Jeg har innledningsvis beskrevet bakgrunnen for at jeg undersøker familieliv og digitale hverdager. Familieliv er sentralt for hva sosiologi handler om for meg; å sette ord på det vi tar for gitt. Selve forskningsdesignet henter inspirasjon fra et perspektiv som analyserer hverdagsliv på følgende måte:

Det er med utgangspunkt i hverdagslivet at vi tenker om, handler og organiserer livene våre, og hverdagslivet utgjør en ramme for vår forankring i verden. Hverdagsliv er et empirisk fenomen. Det er faktiske beskrivelser av og om folks måter å organisere aktiviteter og leve på. Samtidig er hverdagsliv et analytisk blikk rettet mot å forstå både folks trivielle og rutinepregete aktiviteter, og det gir innsikt til å forstå meningen i det livet folk lever og utgjør også et nedenfra perspektiv på sentrale samfunnsmessige forhold. (Thrana, Anvik, Bliksvær og Handegård, 2009, s. 36)

Jeg er ute etter å fange opp de faktiske beskrivelsene av informantenes hverdags- og familieliv. Formålet er å kunne bidra til å utvide både hvordan beskrive og forstå tema for oppgaven. Av den grunn har jeg lagt opp til en litt åpen metodisk struktur i selve gjennomføring av datainnsamlingen. Dette er med utgangspunkt i at det er de som deltar i studien som skal være retningsgivende i den empiriske innsamlingen. Hva er viktig for disse menneskene i *deres* liv? Hva slags tanker, forståelser av og praksiser i eget liv har *de*?

Marianne Gullestad (1989, s. 18) sier om hverdagslivet at det er et diffust begrep. I hennes øyne er mangelen i en del analyser at de enten ureflektert gjengir folks egne kategorier eller at det er for liten forbindelse mellom analytiske begreper og befolkningens kategorier. Å forske på hverdagslivet innebærer å se mennesker i deres sosiale og kulturelle kontekster. Det innebærer å gjøre oppdagelser i helt fundamental forstand. Da må forskeren lytte tålmodig for å finne ut av hva som er de viktige spørsmålene for de gruppene som undersøkes. Problemstillinger og analysekategorier må hele tiden vurderes opp imot de erfaringene som gjøres i folks liv. Kategorier og hypoteser bør derfor bygges med utgangspunkt i empirien, fremfor at dataene plasseres i forhåndsdefinerte kategorier. På denne måten kan man oppdage nye sammenhenger mellom de ulike områdene i livene til informantene. Og også bidra til å utvide teoretiske forståelser av sentrale sosiologiske begreper og om sammenhenger med familie-hverdagsliv og 'det digitale'.

3.3 Kvalitative intervjuer

I denne studien brukes kvalitativ metode, og dybdeintervju som verktøy for selve datainnsamlingen. Innenfor det kvalitative utgangspunkt, ender dybdeintervju opp som førstevalget i veldig mange studier og Aksel Tjora (2017, s. 16-17) anmoder om større grad av metodologisk åpenhet omkring valg som tas. Valget om dybdeintervju for denne oppgaven ble tatt basert på en faglig forankret ide om kontekstavhengig kunnskapsproduksjon som utgangspunkt for forskning. I kapittel 2 er det gjort rede for hva som menes med det, men overordnet handler det om å skape empiri av menneskers erfaringer, så mikro som det bare kommer. Valget om denne metoden henger sammen med tema, og problemstilling i forskningsprosjektet. Å studere hverdagspraksiser fordrer et kvalitativt metodevalg, om man ønsker inngående refleksjoner fra mennesker om deres levde liv. Med bakgrunn også i Smith og Bourdieu sin måte å forstå kunnskapsproduksjon på, og som inkluderer enkeltindividers plassering i tid, rom og ikke minst i kropp, var det viktig for meg å komme så nær på fenomenet jeg studerer som mulig. Dybdeintervju vurderte jeg som den beste fremgangsmåten, skulle jeg få tilgang til kjernefamiliers hverdagslige, og kanskje tatt-for-gitte, praksiser som utspiller seg gjennom konkrete og situasjonsavhengige elementer. Lengre og inngående intervjuer ga anledning til å stille spørsmål med lange svar, og det skapte en ramme som åpnet opp for refleksjon hos informantene.

Jeg kastet ball med informantene, viste nysgjerrighet og interesse. Hensikten min var å bygge tillit, og jeg tenkte at hvor mye av det jeg fikk ville påvirke graden av pålitelighet i det informantene forteller. Under intervjuene forsøkte jeg å skape et rom hvor informantene ble sett og hørt. Jeg tenkte at det kunne bidra til at informanten ble trygge nok til å fortelle fra sitt eget ståsted, og ikke fra det ståstedet de trodde var riktig. Jeg valgte også dybdeintervju fordi det gjorde det mulig å på et detaljert nivå studere hverdagspraksiser. Noen informanter reagerte med forundring på hvilket detaljnivå jeg var ute etter underveis, og jeg ville med det at tankeprosesser ble satt i gang. Innholdet som kom ut av intervjuene var naturligvis variert, men mye av det var også lange tankerekker med gode og reflekterte utsagn. Dette var avgjørende for i det hele tatt å gjøre analyse, og besvare problemstillingen. Intervjuene handlet om noe man godt kan si er viktig for de fleste mennesker; familien deres og verdiene de bærer på. Intervjuene var av en viss varighet var for å ha tid å bli kjent, og å sette i gang tankeprosesser om et levd liv. Å på den måten gå i dybden av hva informantene erfarer og opplever i sin hverdag. Så lengden på intervjuene og tillitsbygging underveis støttet oppunder nivået av detalj og innhold jeg forsøkte å få ut av informantene.

I begynnelsen ønsket jeg ikke bare å gjøre kun intervju, men også å observere og prate med kvinner i deres private hjem. Widerberg mener at kvalitativt intervju alene kan forsvares hvis praktiske hensyn tilsier det (2010, s. 220). En konsekvens av covid-19 var at informantene mine ikke ønsket besøk i hjemmet. Jeg måtte ta et valg om å likevel gjennomføre intervjuene, men med de hensyn som informantene hadde behov for. I ettertid mener jeg at mangelen på hjemmebesøk ikke automatisk er en svakhet, men at det definitivt kunne gitt en mer utfyllende og fargerik analyse. Fordelen med det, slik jeg ser det, er at jeg i ollen som forsker får tilgang til kvinnenes fortellinger, og ikke minst måten de forteller på, så fikk jeg ta del i deres livsverden. Jeg ble tvunget til selv å lage bilder i hodet av det de fortalte. Jeg fikk det ikke servert gjennom hjemmets materielle dimensjon. Jeg fikk ikke sett hjemmet, men jeg fikk på en måte sett hjemmet gjennom kvinnenes fortelling om hjemmet. Dette var ikke et valg jeg tok, men det ble slik på grunn av koronapandemien. Et forskningsdesign skal ha akademisk skikkelighet, og alle valg skal være faglig forankret (Tjora, 2017).

Mitt utgangspunkt for datainnsamlingen var hvordan hverdagsliv kan gripes og forstås empirisk (Thrana et. al, 2009, s. 36). Når jeg valgte det grepet i måten å studere hverdagspraksiser på, skulle jeg også gjerne sett at datainnsamlingen kunne foregått ute i felt. Samtidig er det slik i forskning at skikkelighetskravet må møtes med et effektivitetskrav. Datainnsamlingen skal frembringe mest mulig relevant og pålitelig informasjon, uten unødig bruk av verken forskerens eller deltakerens tid og ressurser (Tjora, 2017). I min situasjon ble valget å gjennomføre datainnsamlingen, selv om jeg på den måten risikerte å miste en viktig dimensjon, nemlig den fysiske materielle synlige delen av et hverdagsliv, forankret i et fysisk og symbolsk sentralt hjem.

Når det gjaldt å velge informanter, var målet å finne kvinner som kunne uttale seg på en reflektert måte om temaet, og det er med bakgrunn i at informanter ikke bør plukkes tilfeldig for å representere en populasjon, men heller for å representere et syn eller posisjon. Noen ganger representer informanten også kun seg selv (Tjora, 2017). Det er også ifølge Tjora (2017, s. 130) i dybdeintervjuer anledning til å bruke det informantene sier som en kilde til avgrensning av forskningen etter hvert som den skrider frem. Informanten bringer selv inn temaer som ikke nødvendigvis blir tatt opp direkte av forskeren. Det blir mer arbeid for forskeren og informanten under intervjuet, da det tar lenger tid og krever en større innsats og engasjement fra begge parter, til gjengjeld åpner intervjuet for en utforskende og kreativ tilnærming.

3.4 Forskningsprosessen

Først kommer et avsnitt om veien fra tema til forskningsspørsmål og intervjuguide. Deretter følger et avsnitt om selve innsamlingen av data, og hvordan arbeidet 'i felt' artet seg. Jeg reflekterer videre rundt forskningsetikk, og egen rolle i dette, før jeg diskuterer dataenes gyldighet ut fra vitenskapelige mål.

3.4.1 OPERASJONALISERING

I arbeidet med masteroppgaven tenkte jeg lenge på hvordan klargjøre og konstruere forskbare kategorier ut av det jeg undret meg over, som i utgangspunktet kretset rundt spørsmål om hvordan 'det digitale' virker sammen med mennesker.

Kjønnspektivet i oppgaven kom som følge av en faglig interesse for forskning om og av kvinner. Dette er fordi det historisk sett er en mangelvare med kvinners historier.

Problemstillingen i oppgaven skal kunne bidra til å fylle kunnskapshull som vist i kap.1, altså hvordan familieadministrering og 'det digitale' virker sammen i kjernefamilier. Intervjuguiden (se vedlegg I) følger et oppsett som starter med en enkel biografi av informanten, og jeg spør om informantens bakgrunn og oppvekst. Videre er problemstillingen operasjonalisert gjennom et rammeverk med utgangspunkt i hverdag som et empirisk begrep. Informanten forteller om dens faktiske hverdag fra de står opp til de legger seg, deretter den hverdagen som forventes av dem og der igjen bes de fortelle om en ideell hverdag. Det gjør jeg for at informanten kan få prate relativt fritt, men jeg hadde også med hjelpespørsmål (se vedlegg II) med formål om å få informanten til å utdype mest mulig under de forskjellige punktene i intervjuguiden. At informantene ble bedt om å reflektere rundt både den faktiske hverdagen og den ideelle hverdagen hadde til hensikt å få frem bakenforliggende normer og verdier om kjernefamilie og kjønnspraksiser. Gjennom å utforske den faktiske hverdagen nærmere var målet å fange opp det som ellers går upåaktet hen. Som i Gullestad (1989) sin måte å forstå hverdagsliv på som noe som oftest tas for gitt, og som vi ikke tenker/reflekterer så mye over i det daglige. Ved å se det faktiske hverdagslivet i forhold til det ideelle kan man fange opp sentrale aspekter ved hverdagen som kvinnene ikke opplever innfridd i den faktiske hverdagen. Aspektene kan likevel være viktige idealer og verdier for den enkelte.

Til sist har intervjuguiden en del som handler om 'det digitale', og her var hensikten at informanten delte sine refleksjoner rundt egen bruk av digitale apparater. Formålet med rammeverket rundt intervjuguiden var ikke at individet skal stå i sentrum av analysen, men å se individet som bærer av sosiale mønstre, for så å prøve å forstå disse mønstrene (Widerberg, 2010, s. 230).

3.4.2 DATAINNSAMLING OG TRANSPARENS

Da jeg søkte etter informanter, gikk jeg bredt ut. I informasjonsskrivet (vedlegg III) søkte jeg voksne som vil delta i et prosjekt om «digitale hverdager og familieliv». Jeg spesifiserte ikke særlig nærmere hva jeg så etter, men jeg søkte personer over 20 år som har en partner og har hjemmeboende barn. Jeg satte ingen kriterier til kjønn, men jeg endte opp med å intervju kun kvinner. Jeg var åpen i informasjonsskrivet både for hjemmebesøk og for intervju over video eller telefon, men presiserte at det var avhengig av situasjonen rundt covid-19 på intervjutidspunktet.

Informantene ble hentet inn etter snøballmetoden i eget vennenettverk. Jeg kontaktet en håndfull av mine venner/bekjente og jeg ba dem om å videreformidle til deres kontaktnettverk igjen om at jeg søkte informanter. Her kan jeg ha endt opp med et skjevt eller homogent utvalg kvinner, som kanskje også ligger nær meg i sosial og kulturell bakgrunn.

Totalt gjennomførte jeg seks enkeltintervjuer til sammen, som varte i snitt halvannen time hver. Etter intervjuene satt jeg igjen med omtrent åtte timer med intervjumateriale. Jeg transkriberte det aller meste av teksten per informant. Det jeg utelot var den innledende samtalen fordi den ofte var løsrevet og handlet ikke om studien, og i tillegg kom den før jeg fikk sagt at jeg tar opp samtalen, og i tillegg utdype informanten om dens rettigheter og hvordan jeg ville behandle lydopptaket senere. Jeg unnlot også deler av materialet hvor informanten gikk veldig langt utenfor tema, for eksempel snakket enkelte informanter mye om det konkrete faglige innholdet i det lønnede arbeidet sitt som jeg ikke vurderte som relevant for tematikken. I tillegg utelot jeg personopplysninger og det jeg vurderte som sensitiv informasjon som kunne kobles tilbake til vedkommende. Per informanten satt jeg igjen med tekst på mellom 10 og 15 sider, totalt sett ca. 75 sider med tekst.

Kvinnene jeg endte opp med å intervjuer var i alderen 28-38 år og hadde ett eller to barn i alderen null til seks år. To av kvinnene bodde på et mindre sted/bygdestrøk, mens fire av kvinnene bodde i større norske byer/tettsteder. Alle kvinnene hadde høyere utdanning, mellom tre til fem år og flere års arbeidserfaring. Grunnet smitteverntiltak ble intervjuene gjort via skjerm eller telefon. Fire av intervjuene ble gjort gjennom telefon, og to av intervjuene gjennom skjerm/videosamtale. Når jeg intervjuet over telefon, måtte jeg forsikre meg om at jeg forstod informanten rett fordi jeg mistet informasjonen man får gjennom kroppsspråk, mimikk og andre ytre tegn. Et av tiltak jeg gjorde var å gjenta det som ble sagt. Det kan også være positivt at informanten for eksempel ikke ser lydopptakeren fordi da slipper den å bli minnet på at den blir intervjuet, og informanten kan selv bestemme hvor de vil være under intervjuet (Tjora, 2017, s. 169).

3.4.3 ETIKK OG PERSONVERN

Dette prosjektet er meldt inn og vurdert av Norsk senter for forskningsdata (NSD), fordi jeg har samlet inn og behandlet personopplysninger. Prosjektet er godkjent i henhold til personvernregelverket. Samtalene ble under arbeidet med denne oppgaven tatt opp med lydopptaker på mobiltelefon, så overført og lagret under kodede navn på egen minnepenn. Lydopptakene ble permanent slettet i midten av april i år. Alle deltakerne ble tilsendt informasjonsskriv med opplysninger om deres rettigheter og samtykke slik at valget de tok om å delta var basert på tilstrekkelig og forståelig informasjon. Ettersom jeg ikke møtte noen av informantene fysisk samlet jeg heller ikke inn et skriftlig signert samtykke. NSD sin mal ble brukt i utarbeidelsen av informasjonsskrivet. I tillegg snakket jeg innledningsvis i intervjuene om at informanten ikke trengte å svare på spørsmål, og også kunne trekke tilbake sitt samtykke (trekke seg fra intervjuene eller studien uten å oppgi grunn). Samtidig informerte jeg om at informanten skulle dele så lite konkrete personopplysninger om seg og sine som mulig. Hvis informanten delte opplysninger som f.eks. bosted, navn på partner eller barn så ble det ikke tatt med i transkribert tekst. Jeg informerte også om at informanten ville være anonym og at opplysninger som kom frem i intervjuene ville bli anonymisert. Der hvor jeg i analysen bruker lengre ordrette og detaljerte skildringer fra informanter har jeg på forhånd bedt om samtykke fra den enkelte. Kortere sitater og/eller sitater av generell karakter har jeg derimot *ikke* bedt om spesifikt samtykke til, da sitatene kunne tilhørt hvem som helst. De generelle sitatene som presenteres i kapittel 4 er heller ikke koblet til pseudonymer, og det er med på å forebygge at sitatene kan sammenstilles og kanskje gir en gjenkjennelig karakter for informanten selv, eller noen som kjenner de godt.

Alle forbehold tatt, er det likevel slik at det i forskningsintervju gjerne oppstår et skeivt maktforhold. Det er jeg (eller forskeren) som har mye av makten i den settingen. Jeg har en posisjon utad som innebærer at jeg representerer Nord universitet og tilsynelatende har institusjonen i ryggen. Det gir meg den formelle makten jeg trenger for å få lov til å gjennomføre en slik studie. Jeg vet også hva slags spørsmål som kommer, og ikke minst så kan jeg styre intervjuet dithen jeg vil.

Selv om intervjuguiden og prosjektet ellers er godkjent og vurdert ut fra et personverndirektiv, er det kanskje en terskel for informanten selv å kontakte NSD for å få innsyn i dette.

I tillegg må informanten stole på at jeg holder tett om dennes identitet og det som blir meg fortalt. Det er strengt tatt ingen ideell måte denne makten kan fordeles likt mellom intervjuer og intervjuobjekt. Nå er individets rettigheter styrket de senere år. Likevel er informantens sin posisjon tillitsbasert, og det er en svak posisjon. Det er med andre ord en stor grad fortrolighet til stede, som det er mitt ansvar å fortjene og forvalte.

3.4.4 FORSKERROLLEN

Intervjuene startet med at jeg presenterte meg selv og fortalte nærmere om hva prosjektet handler om. Jeg kommuniserte også på forhånd med flesteparten av informantene litt frem og tilbake om hvor langt intervjuet kom til å vare og hva slags spørsmål og tematikk det kom til å handle om. Dette gjorde jeg i tillegg til å sende informantene informasjonsskrivet slik at de kunne tenke gjennom tema på forhånd. Jeg snakket også om deres rettigheter, og hvordan jeg kom til å bearbeide dataene i ettertid. Jeg opplevde at intervjuene gikk bedre og bedre (for min del) etter hvert som jeg fikk trening, i betydning at jeg ble mer trygg på temaet vi snakket om og i å lede an intervjuet. For noen var det litt vanskelig å snakke om husarbeid og fordeling. De synes for eksempel det var litt pinlig at de hadde en mann som ikke gjorde like mye husarbeid som dem. Jeg hadde planlagt å være mest mulig stille, ikke avbryte, og la informanten prate fritt. I flere situasjoner stilte jeg også oppfølgingsspørsmål fordi det de snakket om var spennende og noe jeg ville høre nærmere beskrivelser av. Min egen opptreden under intervjuene kan ha mye å si for hva informanten delte og ikke delte, da det var jeg som ledet dem på vei.

Enkelte av spørsmålene i intervjuguiden var sett i ettertid kanskje ikke så fruktbare. Blant annet hadde samtlige informanter litt vansker med å svare konkret på spørsmålet om verdier i oppveksten og verdier i livet i dag. Mitt inntrykk er at det er begrepet *verdier* som oppleves uklart. Jeg ble tatt litt på senga selv i starten, fordi jeg også slet med å definere hva verdier er. Dette gjorde meg oppmerksom på at også jeg burde reflektere litt mer rundt akkurat verdibegrepet.

Jeg forsøkte like fullt å hjelpe informantene på vei, ved å si ting som *hva lærte du av foreldrene dine som du har tatt med deg videre* eller ved å komme med eksempler på hva som kan være verdier litt ut ifra temaer som informanten selv hadde vært innom.

Eksempler på verdier jeg brukte var *materialisme, tid med familie eller med venner, eller likestilling*. Her står jeg i fare for å overtolke eller tillegge informantene verdier de kanskje ikke har ved at jeg vurderer deres utsagn i lys av mine egne fordommer.

Også spørsmålene omkring 'det digitale' er vage, og det kan også føre til at svarene blir vage fordi informanten ikke skjønner hva jeg spør om.

Under intervjuene opplevde jeg at graden av improvisasjon fra min side varierte, og at det ikke alltid var like lett (eller fornuftig) å holde seg til intervjuguiden. For eksempel passet noen av spørsmålene tidligere enn tenkt, og andre passet senere enn tenkt, eller ikke i det hele tatt. Jeg erfarte også at noen av informantene nølte i enkelte av svarene sine, dette tok jeg i betraktning at kunne bety at informanten opplevde spørsmålet som sensitivt og/eller at informanten lette etter det svaret hun kanskje trodde jeg ville ha. For eksempel kunne noen si *svarte jeg på spørsmålet ditt nå?* Eller *svarte jeg riktig nå?* Jeg presiserte i de tilfellene at det var hennes erfaring jeg ville høre, at det ikke fantes noe riktig svar, og at jeg gjerne ville at de skulle fortelle om det som framstod som viktig for dem og ikke tenke på hva jeg ville høre.

3.4.5 KODING AV DATA OG ANALYSE

Analysearbeidet startet med induktiv empirinær koding. Det vil si at kodingen baserer seg på finlesing av datamaterialet, og koden skal ligge svært tett på empirien. Man kan gjerne bruke begreper som allerede finnes i datamaterialet, kodene skal ligge tett på deltakerutsagn og konkrete situasjoner for å ivareta det spesielle i materialet. Metodisk starter man med transkribert tekst, leser og oppretter koder underveis basert på det man leser. Man fortsetter slik gjennom, i mitt tilfelle, alle tekstene fra intervjuene. Man jobber seg gjennom alt materialet, og sitter igjen med en liste med koder som er laget med utgangspunkt i dataene. Kodene skal kun være utviklet fra data, og ikke fra teori, hypotese, forskningsspørsmål eller annet (Tjora, 2017, s. 197). Den ferdige listen med koder skal trigge analytiske ideer, og brukes til å utvikle analytiske konsepter. I mine data sorterte jeg kodene etter tematikk, dette gjorde jeg opp mot hovedtematikken i oppgaven. Koder som ikke passet inn falt utenfor det ferdige analysematerialet.

De tematiserte kodene dannet grunnlag for videre konseptualisering. Her lagde jeg en analysemodell som er forankret i den kodingen. I sosiologisk analysearbeid er

typologier i form av såkalte firefeltstabeller særlig utbredt. Med disse er det mulig å skissere empiriske funn ved hjelp av to dimensjoner om gangen. Et viktig poeng i en slik typologi er at den er forankret i funn i undersøkelsen. En annen utbredt form for konseptualisering er bruk av metaforer, som f.eks. Erving Goffman er kjent for med sine begreper *fronstage* og *backstage*. (Tjora, 2017, s. 213-214).

Analysemodellen som brukes i denne oppgaven er en slik firefeltstabell (finnes på side 45). Det er med formål å lage en analyse med konseptuell generalisering, altså noe som ikke er knyttet direkte til spesifikt kun denne empirien eller dette utvalget. For å sikre relevans brukes tidligere forskning og teorier som støtter oppunder en større gyldighet og generaliserbarhet. Modellen som jeg har utarbeidet i min analyse skal i teorien kunne brukes og testes av andre i nye empiriske studier (Tjora, 2017, s. 245). I min tabell er det lagt inn ulike dimensjoner som omhandler administrering av kjernefamiliens hverdagsliv. Tabellen leses ut ifra to ulike akser og fire ulike perspektiver, disse kaller jeg videre for dimensjoner. Både aksene og dimensjonene står i et gjensidig forhold, og de må sees i relasjon av hverandre. De fire dimensjonene er betegnet som *hjemmetid*, *familietid*, *skjermtid* og *egotid*. Tre av disse dimensjonene kan sees på som ganske universelle måter å organisere et hverdagsliv på. Det henter støtte i de teoretiske bidragene i forrige kapittel, og de fleste mennesker har en forståelse av å hva det vil si å være hjemme, hva det vil si å være med familien og hva det vil si å kjenne på forventninger som stilles en gjennom en hverdag. Når det gjelder *skjermtid*, er dette en fjerde dimensjon som ble veldig synlig etter at datamaterialet var bearbeidet gjennom koding og klassifisering. Skjermtid som dimensjon slik den legges frem i kap. 4 har til hensikt å vise hvordan 'det digitale' påvirker hvordan kvinnene forstår eget familieliv i dag. Det er noe som virker på kvinnene også når 'det digitale' ikke er i bruk, og i det empiriske materiale tar det så stor plass at jeg argumenterer for at det bør forstås som en helt egen dimensjon.

Kodene ble gruppert etter overordnede temaer som begynte å vise seg ettersom jeg jobbet gjennom datamaterialet. Et slikt tema var f.eks. **felleskap**. I dette havnet koder som passet under knagger som *samhold*, *hjemmet*, *tid*, *generasjoner* og *tradisjoner*.

Et annet overordnet tema som kom til syne, var **selvrealisering**. Under her havnet knagger som *selvstendighet*, *karriere*, *egen familie*, *identitet*, *vennskap* og *alenetid*.

Et tredje tema var **morskap**, med knagger som *kontroll, orden, trygghet, omsorg, mening, selvbeherskelse, tilstedeværelse* også videre. På bakgrunn av intervjuguiden hadde jeg allerede lagt opp til at informantenes forståelse av **tid** ville spille en vesentlig rolle. De ble alle bedt om å snakke seg gjennom en vanlig dag, i de tre scenarier nevnt tidligere i dette kapitlet; den faktiske, den forventede og den ideelle. For å utdype speiler en *vanlig dag* det levde livet, og her var målet å få informantenes skildringer av slik de faktisk lever og organiserer hverdagslivene i familien. En dag med alle forventninger og krav skal utfylle fortellingen om den typiske hverdagen. Og til sist det som hadde vært en drømmedag. Her var målet å få kvinnene til å reflektere over hva de ville brukt tid på om de hadde større handlingsrom til selv å organisere den. Denne siste vinklingen var viktig også for å fange opp om og eventuelt hvordan den faktiske hverdagen er i overensstemmelse med idealene og verdiene deres eller ikke.

Min erfaring gjennom intervjuene var at det var vanskelig for kvinnene å snakke om eget liv uten å være redd for å bli sett på som en dårlig mor eller en som ikke får det til. De overordnede temaene ga et bilde av *hvilke normer og verdier som er med i bildet når kvinner i kjernefamilier prater om eget liv*. Her lener jeg meg på de teoretiske bidragene når jeg sier at det er denne type normsett og verdier som speiler samfunnets forventninger til kvinner. Å lage en firefeltstabell med tid som hovedkomponent har grunnlag i måten de fleste mennesker, om ikke alle, organiserer hverdagen sin. Lever man i et moderne samfunn er tid den aller viktigste måten å dele opp hverdagslivet på. Firefeltstabellen baserer seg med andre ord på hvordan kvinnene i utvalget delte opp tiden sin. Som igjen er et bilde på hvordan vi i samfunnet organiserer (familie)livet. Dette er kombinert med hvilke *verdisett* jeg hentet ut av kvinnenes refleksjoner om den oppdelingen. Temaene og knaggene nevnt over kobles ikke til én praksis i firefeltstabellen, de kan høre hjemme i alle praksisene. Det er det som er poenget med slike *verdisett*, de er mangfoldige og betyr ulike ting. Morskap kan være omsorg, men det kan også være kontroll. For det første fungerer knaggene som et slags bibliotek, hvor ulike elementer er kategorisert under analytiske begreper som man kan bruke for å forstå kvinners hverdagsliv.

I tillegg til en kollektiv opplevelse, er fellesskap også en *analytisk fortolkningsramme*. I det legger jeg at å undersøke ulike grupper av mennesker, og hvordan og på hvilke måter de kommer sammen på, er å studere alt fra kulturelle kjennetegn i diverse samfunn, til hvordan samfunnsforhold også på makronivå kan kartlegges. Temaene og knaggene kunne hentes ut ifra datamaterialet, men verdisettet som brukes kan også forankres i tidligere forskning om hverdag. For kvinnene i utvalget ble det tidlig klart at noen aspekter er viktigere enn andre, og gjennom inndelingen i temaer ble det mulig å plassere disse verdiene inn i ulike praksiser.

3.4.6 GYLDIGHET

Funnene i oppgaven, som presenteres i neste kapittel, er basert på en analyse som starter der informanten er i livet på intervjuetidspunktet. Det teoretiske rammeverket bygd opp i kapittel 2 handler om hvordan dataene kan forstås i lys av sentrale sosiologiske perspektiv, for å best mulig besvare oppgavens problemstilling. Hva slags teoretiske bidrag en velger å lene seg på vil ha stor betydning for hvilke resultater som kommer ut på andre siden av en analyse. Vitenskapsproduksjon er i denne sammenheng kontekststøttet. Det er i rollen som *forskeren* at jeg bearbeider og tolker dataene, her er det muligheter for å ikke bare tolke upresist, men også direkte feil. Vil kvinnene i studien kjenne seg igjen i det jeg skriver hvis de leser det? Vil andre kvinner kjenne seg igjen? I tillegg sees dataene i lys av sosiologisk teori, og i en slik omskriving kan både språk og vendinger gjøre materialet fremmed. Det er dette Smith (1990) advarer mot i hennes metodiske anbefaling. De empiriske funnene som presenteres i neste kapittel er forankret i tidligere forskning om hverdagsliv, kjønn og familiepraksiser. Der hvor mine funn samsvarer med tidligere funn anser jeg det som at også min empiri kan sies å ha gyldighet. Der hvor jeg går utenfor tidligere funn, eller det ikke finnes tidligere forskning på akkurat samme fenomen, vurderer jeg gyldighetsspørsmålet annerledes. Jeg ønsker jo at denne oppgaven skal bidra med noe nytt om fenomenet jeg undersøker, og da må jeg også stå inne for at det empiriske arbeidet jeg presenterer i denne oppgaven har akademisk gyldighet.

Jeg har etter beste evne fulgt de kravene som NSD stiller til datainnsamling, men jeg lener meg også på metodelitteratur når jeg har bearbeidet datamaterialet, og på teoretiske perspektiver som generelt behandler studier av sosiale praksiser, kjønnsperspektiver i forskning og måter å forstå disse aspektene på i analysen. Dette mener jeg bidrar til å styrke mine funn. På den andre siden er det vanskelig for andre å ettergå forskningsprosessen i oppgaven.

Den er i stor grad tillitsbasert, både mitt forhold til informantene og at de forteller en ærlig historie, og i informantenes forhold til meg, og at jeg presenterer et ærlig stykke arbeid. Også fagmiljøet ellers må ha tillit til at jeg så godt jeg kan har fulgt anbefalinger i faglitteraturen og har gjennomført dette forskningsprosjektet på en redelig måte. Gjennom redegjørelsen i metodekapittelet, har jeg begrunnet valg, og samtidig også pekt på svakheter. Dette bidrar til å gjøre forskningen min transparent, den kan gjennomgås og vurderes av fagfeller.

K4: ADMINISTRERING AV SOSIAL-DIGITAL PRAKSIS

4.1 Innledning

I denne oppgaven undersøker jeg hvordan 'det digitale' inngår som en del av måten den moderne kjernefamilien organiseres og praktiseres på. Funnene som presenteres i dette kapitlet tar utgangspunkt i et kjønnsperspektiv, og belyser hvordan kjernefamiliens administrative praksiser er med på å forme kvinnenes forståelse av *hus, hjem og familie*. Denne analysen bygger på en empirisk studie som utgangspunkt for kunnskapsproduksjon. Et mål hele veien, etter eksempel fra Dorothy Smith, har vært å starte der hvor personen *er, gjør, oppholder seg, og bruker tid*. Når man starter med den enkeltes konkrete erfaringer i tid og rom, er hensikten å undersøke hvordan mennesker organiserer og strukturerer ulike situasjoner på. Dette gjør Smith fordi hun mener at hvordan mennesker kommer sammen på, tar på seg ulike roller og legger ulik mening i sosiale situasjoner, er et bilde av samfunnets bakenforliggende forhold. De bakenforliggende strukturelle forholdene kan først spottes gjennom å studere kroppslig situerte erfaringer og gjennom symbolikk og materialitet som inngår i de konkrete situasjonene (Smith, 1990).

Det digitale' som dimensjon er i større eller mindre grad tilstede i analysen, akkurat som det er i kvinnenes hverdag. Det vil være lite meningsfullt å skille mellom de sosiale praksisene og det jeg kaller de digitale praksisene. Først og fremst fordi de digitale praksisene er en integrert del av det sosiale livet, både fra et analytisk ståsted slik jeg ser det, men også sett gjennom kvinnenes egne beskrivelser. Kvinnene skiller ikke mellom å gjøre familieting *med eller uten* 'det digitale'. Det de isteden skiller mellom er forskjellige typer tid, og det er i de ulike formene for tid at 'det digitale' enten er ønskede eller uønskede elementer. 'Det digitale' er elementer som flyter inn og ut av det sosiale familielivet. Også når de digitale enhetene *ikke* er i bruk så er de en del av hvordan kvinnene forstår og legger til rette for de ulike hverdagspraksisene. Det jeg vil kalle *sosiodigitale* praksiser spilles ut når digitale elementer, i en eller annen form, påvirker det sosiale familielivet. I analysen argumenterer jeg for at 'det digitale' er noe kvinnene forsøker å administrere, og at denne administreringen er avhengig av de ulike verdiene som illegges tid.

'Det digitale' kan være ladet positivt, negativt, det kan være noe man forsøker å regulere, det kan være kilde til fornøyelse og alenetid, det kan være en kilde til skam, en trussel mot familielivet og en fare for barna, eller det kan være en berikelse for familielivet og vedlikehold av sosiale relasjoner.

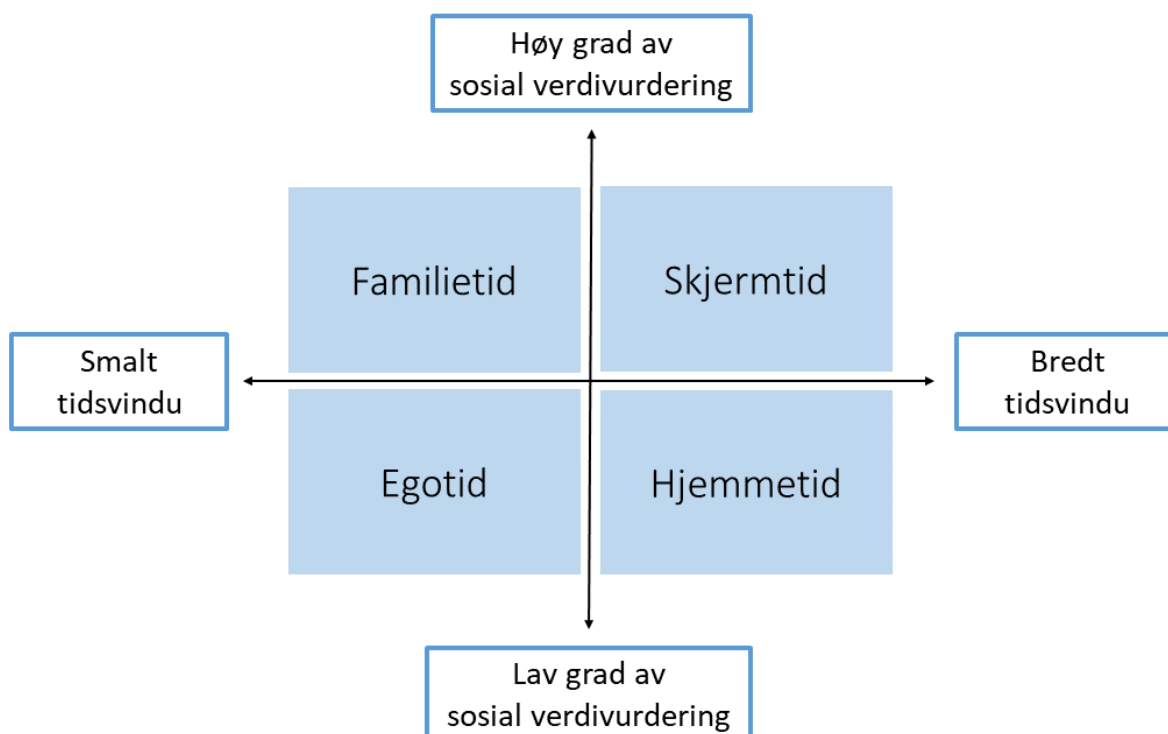
4.2 Presentasjon av analysemodell

I analysen er familiens praksiser delt inn i tid. *Tid* som begrep må i denne sammenheng forstås som en sosial koordinator. Tiden brukes til å skape en ramme rundt familielivet og det individuelle livet. Kvinnene i min studie balanserer hjemmet som erfaringsverden opp mot de føringene som ligger i samfunnsstrukturen når det gjelder det organiserte og lønnede arbeidet. Her snakker jeg om den overordnede organiseringen av kjernefamilie og arbeidsliv i Norge. Det betyr at kvinnene på en og samme tid deltar i lønnsarbeidet og i familiearbeidet, og det er den knappe tiden som skaper spenningen. Når kvinnene skal rekke over både de krav som stilles i arbeidslivet og de behov som skal dekkes i hjemmelivet, blir de nødt til å gjøre vurderinger og prioriteringer for at hverdagslivet skal gå rundt for familien. Med bakgrunn i den spenningen kommer det til syne det jeg kaller for en sosial verdivurdering av tid. Jeg vil her presentere en modell som representerer den sosiale verdivurderingen av ulike typer tid innad i hverdags- og familielivet til kvinnene. Tiden kan deles inn på ulike måter, og det er flere typer tid eller andre måter å organisere tid i hjemmet, enn det som er skissert her². Med problemstillingen som førende har jeg valgt ut fire typer tid som fremstår som viktige for kvinnene og hvor også *digitale praksiser* kommer til syne.

Tiden på innsiden av hjemmet er samtidig i et gjensidig forhold med tiden på utsiden av hjemmet. Det er først og fremst det offentlige arbeidslivets organisatoriske rammer som avgjør mengden tid enhver har til disposisjon. Arbeidslivets struktur er også med på å avgjøre når i løpet av et døgn familien har tid til rådighet i det private hjemmet. Den sosiale verdivurderingen kommer til syne gjennom at noen praksiser er høyere rangert når det kommer til hvor viktig det er å administrere og organisere praksisen.

² Utdypende drøfting om metodiske valg finnes i kapittel 3.

I det ligger en forståelse av at kvinnene vurderer tiden sin ulikt etter hvor viktig innholdet er for det de anser som overordnede prioriteringer i familielivet. For eksempel er tid sammen som familie rangert høyere for kvinnene, enn tid alene. En praksis som inngår i dimensjonene i øvre rekke er viktig å lykkes med. Andre praksiser kan bli nedprioritert fordi tid er mangelvare. Derfor er det først og fremst hvilke ulike verdier og betydningen av de verdiene som legger føringer for familieadministreringen. Den sosiale verdivurderingen er basert på et komplekst sett med underliggende normer og verdier. Med utgangspunkt i empirien finner jeg at det handler om morskap, generasjoner, familie, samhold, identitet, trygghet, selvstendighet med mer. Vurderingen er med andre ord basert både på kvinnenes erfaringsverden, og av den daglige organiseringen av hjemmet. Dette finner også forankring teori, f.eks. skriver både Gullestad (1989) i sin kulturanalyse av norsk hverdagsliv og Smeby (2017) i sin analyse av familieadministrering i norsk kontekst om at når hjemmet studeres i lys av et kjønnsperspektiv, så kommer disse verdiene til syne.

På den andre aksen er det som har fått navnet tidsvindu. Tidsvinduet kan være smalt eller bredt, og det igjen henger tett sammen med både når på dagen praksisen utspiller seg, men også den totale tiden familien har til rådighet. Det er både strukturelle, sosiale, kulturelle, individuelle, normative og kjønne forhold som spiller inn når tiden vurderes. Det er samtidig lite tid til rådighet fordi dimensjonene inneholder praksiser hvor familiemedlemmene er samlet på likt. Strukturelle forhold som måten arbeidslivet er organisert på, gjør at det er lite tid i løpet av dagen hvor familien samles. Dimensjonen på venstre side øverst i modellen har derfor høy prioritering når det gjelder å administrere praksisen, slik at praksisen går for seg på ønsket måte innenfor det tidsvinduet som er tilgjengelig. Tid som befinner seg nederst i modellen på venstre side har også et smalt tidsvindu, men det er mer som en konsekvens av at kvinnene prioriterer andre ting, og derfor blir det lite tilgjengelig tid. Praksisene i denne dimensjonen har lav prioritet og dermed lav grad av administrering, og hvordan praksisen utspiller seg er mindre viktig. Aksene med tidsvindu indikerer med andre ord at den enkelte praksis enten må skje innenfor et gitt tidspunkt eller at praksisen er tilstrekkelig nedprioritert, slik at tidsvinduet blir smalt som en konsekvens. Tiden deles inn i familietid, skjermtid, hjemmetid og egotid. De fire formene for tid er hver for seg egne sosiale praksiser og begrepsfestet slik av meg. De foregår i relasjon av hverandre, og i relasjon til verden utenfor hjemmet.

Analysemodellen baserer seg på forholdet mellom de fire dimensjonene, og de to aksene. I hjemmetid inngår det konkrete, kroppslige og praktiske arbeidet som gjøres i kjernefamiliens hverdagsliv. Dette er arbeid som inngår i det andre skiftet. Jeg ser her på hvordan kvinnene selv forstår organiseringen av dette arbeidet. I familietid er det de mellommenneskelige relasjonene som står i fokus, og inn i denne dimensjonen plasseres alt arbeid som har å gjøre med koordinering av familiemedlemmenes liv å gjøre. Denne dimensjonen skal fange opp arbeid som inngår i det tredje skiftet. Disse to dimensjonene er ment som et verktøy for å undersøke den delen av problemstillingen som spør hvordan familiens dagligdagse gjøremål utspilles. Deler av det som kan inngå i dimensjonen skjermtid, kan også forstås som koordinering, og det er forhold som overlapper med hverandre.

Skjermtid står likevel som egen dimensjon, fordi i motsetning til familietid, er det det materielle og konkrete ved 'det digitale' og forståelsen av bruken som er hovedelement. Egotid presenteres sist i modellen, og den dimensjonen er med for å kunne analysere kvinnenens selvrefleksjoner, den delen av et hverdagsliv som ikke dekkes av praktiske og konkrete praksiser. Det handler om hvordan kvinnene balanserer ulike krav med egne behov, og dimensjonen er et verktøy for å undersøke forholdet mellom kvinnenens hverdagsliv og 'det digitale'. Også her kommer 'det digitale' til syne gjennom materialitet, men det materielle kommer mer i bakgrunnen mens det symbolske innholdet framstår som mest sentralt.

Tidsvinduet som akse er et konseptuelt grep som setter de fire ulike dimensjonene opp mot hverandre og viser til at det er en relasjon dem imellom som handler om hvordan organisatoriske samfunnsforhold kan legge føringer for det private hverdagslivets innhold. Dette kommer til syne gjennom kjernefamiliens tilknytning til, og avhengighet av det lønnede arbeidslivet, velferdsgoder som foreldrepermisjon og barnehage, men også normer og verdier om kjønnsroller og morskap. Tidsvinduet fungerer i tillegg som et grep for å vise hvordan kjernefamilien innad i det private hverdagslivet, selv rangerer ulike sosiale praksiser opp mot hverandre og at det igjen er med på å strukturere kjernefamilies praksiser fordi tiden ofte oppleves som knapp. Den andre aksene tar for seg den sosiale verdivurderingen av innholdet som inngår i de fire dimensjonene. Det empiriske materialet viser at mengden jobb som kvinnene legger i å administrere praksisene og kontrollere selve utførelsen, varierer. Analysemodellen tar hensyn til at mengden og måten ulike hverdagspraksiser administreres, kontrolleres, rangeres og vurderes på kan være en måte å forstå bakenforliggende verdier og normer som er med på å strukturere kjernefamiliens daglige liv. 'Det digitale' er mer synlig i noen av dimensjonene, enn andre, men jeg argumenter for at også hjemmetid og familietid bør være med i analysemodellen, fordi alle de fire dimensjonene har en relasjon til hverandre. 'Det digitale' er et element som skifter både form og innhold, og det sees i sammenheng med situasjonene det brukes i (Marres, 2017 og El-Taha, 2020). Jeg vil nå presentere funnene i det empiriske materialet. De beskrives under en dimensjon av gangen og blir deretter analysert med modellen som rammeverk.

4.2.1 Å BARE VÆRE HJEMME

Hjemmetid er den dimensjonene i analysemodellen som rammer inn det kroppslige og konkrete arbeidet som må gjøres i kjernefamiliens hverdag. Husarbeid er en del av hverdagen, og kan forstås gjennom denne dimensjon. Kvinnene beskrev selv hvordan dette var organisert i deres hjem i det følgende: «Fordi jeg rett og slett ikke har fått full stilling så har det vært naturlig at det er jeg som er hjemme som gjør det, og nå er det også det på en måte, siden jeg er i (foreldre)permisjon».

Denne kvinnen går hjemme med et spedbarn, hun har fem års høyere utdanning, og er fast ansatt i en jobb med et stort ansvarsområde. Hun jobber deltid, men sier at det ikke er et bevisst valg fra hennes side, hun har ikke fått full stilling. Også mannen hennes har mange års høyere utdanning og han jobber fulltid. En annen kvinne er også mer hjemme nå enn til vanlig:

«Nå når jeg er permittert så gjør jeg jo nesten det meste, hvis du skjønner, for da er jo han på jobb og da er jo jeg hjemme så da er det jo egentlig mest rettferdig at jeg gjør det som har med hus å gjøre. Og ellers hvis jeg skal tenke hvordan det var før, så føler jeg vel litt at jeg gjorde det meste da også kanskje».

Denne kvinnen går hjemme fordi hun er permittert fra den faste stilling sin på grunn av koronapandemien. Barna hennes går i barnehage, og de har fortsatt med det også etter at kvinnen ble permittert. At kvinnene er hjemme er det felleselementet de deler, mens det er forskjeller mellom kvinnene i hvorfor de er hjemme. Den ene er i foreldrepermisjon, den andre er permittert fra lønnsarbeidet. Også når det kommer til forventninger som kvinnene opplever i eget hjem, trekker de fram at det å være hjemme er en grunn til at de tar på seg mer husarbeid.

«Det er nok forventa at jeg gjør mest hjemme siden jeg er hjemme. Det forventer jeg egentlig av meg selv og, jeg må si det. Hadde jeg hatt en like travel jobb som mannen min så hadde jeg nok tenkt at den som jobber mindre må gjøre mer hjemme på en måte for at det skal gå».

Denne kvinnen går hjemme fordi hun har hjemmekontor. Hun er deltidsansatt, av eget valg, og jobber vanligvis fysisk til stede ved arbeidsplassen, så hjemmekontoret har kommet i stand på som følge av koronapandemien. Barna hennes går i barnehage, men det har periodevis vært, og er fortsatt, spesielle rutiner som gjelder for eksempel hvem barna kan omgås (kohorter), og barnehagen har tidvis vært stengt eller driftet med redusert åpningstid. I disse periodene har kvinnen tatt seg av barna fordi hun fysisk er hjemme, mens mannen har et lønnsarbeid som krever at han er på arbeidsplassen. Nettopp at mennene jobber, men også med hva slags arbeid trekkes frem i hvordan kvinnene vurderer arbeidsfordelingen i hverdagslivet.

Kvinnene ser husarbeid i relasjon til både eget lønnsarbeid, men også mannens lønnede arbeid. De vurderer tid brukt *der ute*, utenfor hjemmet, som en direktemotsats til det å være hjemme. Tid der ute er synonymt med å *ikke være* hjemme, og denne tiden utenfor huset er noe kvinnene tillegger høyere verdi: «Det er greit fordi han har den jobben han har, så lenge han er villig til å gjøre det (*husarbeid, min anm.*) når han kan, og det gjør han, så er det greit». Kvinnene ser også familiearbeid i relasjon av mannens lønnsarbeid, og det gis høyere verdi enn familiearbeid. «Når mannen prioriterer en ettermiddag å være med meg og ungene da istedenfor (*å jobbe, min anm.*), så er det egentlig et skikkelig offer som jeg tar litt for gitt». Husarbeid og familiearbeid som oppgaver må sees i relasjon til de oppgavene som foregår utenfor hjemmet. Kvinnene vektlegger mannens arbeid der ute til å ha høyere prioritering enn det arbeidet som skal gjøres hjemme og som kvinnene gjør mer av. For kvinnen under jobber mannen mye, og deltar mindre i familiearbeidet.

«Hvordan organiserer dere for hva barna trenger av utstyr? (Spørsmål)

Det er jo meg da, som ser at nå trenger de det og det og det, også så er det jeg som kjøper det. Det er egentlig det, han kan vel noen ganger kjøpe leker til de på eget initiativ, at han er ute på noe ærend, så kan han kjøpe leker, eller hvis han vet at de trenger fargeblyanter, det gjør han litt på eget initiativ.»

Er det noen oppgaver du skulle sett at du slapp å gjøre? (Spørsmål)

Det er vel mer totalansvaret, jeg skulle kanskje ønske at han hadde tatt litt mer på kjøkkenet, det er et sted jeg rydder flere ganger om dagen, eller tatt mer ansvar for innkjøp, hva skal vi kjøpe, hva trenger vi nå, at han kunne vært litt mer med der da.»

Hun setter pris på at han også tar ansvar for å noen ganger handle inn utstyr til barna, men trekker frem at det er totalansvaret hun skulle sett at ble mer fordelt dem imellom. For kvinnen i sitatet under var hun og mannen i en periode hjemme samtidig. Mannen hennes studerer og jobber deltid, og det gjør at han har mer tid hjemme, enn det hun har. De fordeler arbeidsoppgaver på det kvinnen opplever som en likestilt måte. Begge oppholdt seg hjemme, men det var det hans oppgave å ta seg av spedbarnet siden han var i foreldrepermisjon.

«Når jeg da ble permittert og sånn, så var det *det må være så deilig fordi da får du bedre tid, da kan jo du være med babyen din*, men selv om jeg liksom nøt den tiden med barna mine, ikke (*bare, min. anm.*) med babyen min, så var det fortsatt pappaen som var i pappapermisjon, eller i permisjon da, så holdt jeg fokus på å på en måte søke jobber og sånn i tillegg».

Denne kvinnen gikk hjemme fordi hun ble permittert fra den faste stilling sin på grunn av koronapandemien. Hun opplevde det som at det å miste jobben nesten ble ansett som en velsignelse fremfor en byrde. For henne ble arbeidsledigheten en stor økonomisk last ettersom familien var avhengig av hennes inntekt. Hun fikk ganske raskt en ny jobb. De kommentarene kvinnen da fikk fra andre i omgangskretsen, opplevdes for henne som en antydning om at det er kvinner som burde være hjemme i foreldrepermisjon.

«Det jeg har fått utrolig mye kommentarer på, som jeg jo har tatt meg nær av, og som jeg også fortalte i stad, var at jeg følte at jeg forlot babyen min når jeg begynte å jobbe tidlig. Det er 'feil'. Det å begynne å jobbe så tidlig, det er så 'feil' det. Og altså jeg har fått så mye stygge kommentarer [...]»

At hun har tok valget om å ikke være hjemme i foreldrepermisjon lengre enn noen få måneder for å starte å jobbe igjen, står i kontrast til de andre kvinnene.

For dem er det et selvsagt valg å ta seg av hus og hjem, i betydning husarbeid, men også omsorgsoppgaver, i større grad enn det deres menn gjør.

Mennene deres har også mindre tid til rådighet, og kvinnene peker på at fordi de er hjemme tar de også på seg mer av husarbeidet.

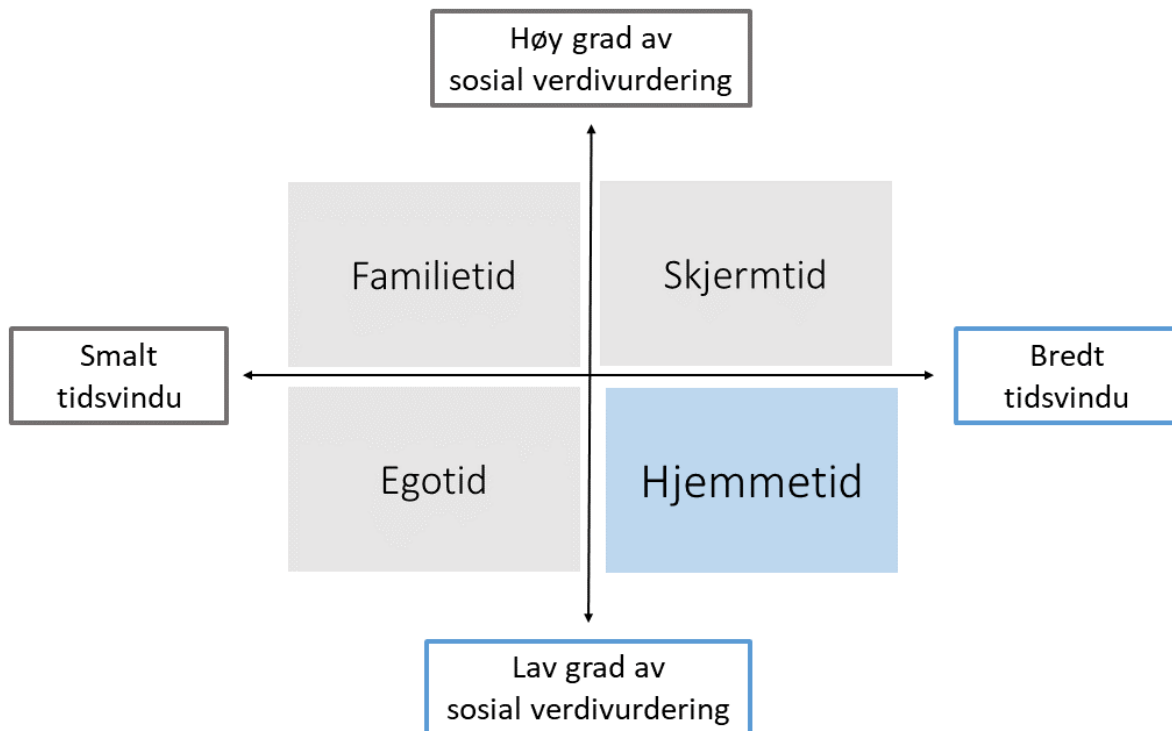
Samtlige av kvinnene i studien var mer hjemme enn de vanligvis pleier å være i det tidsrommet som intervjuene foregikk. I mitt utvalg var det flere som var permittert fra sitt lønnsarbeid på grunn av koronapandemien. Kvinnene stod ikke bare i en livskrise, de fikk brått mer tid. I tillegg intervjuet jeg en kvinne som var i foreldrepermisjon, og som da også hadde mer hverdag og tid på grunn av det. En av kvinnene var ansatt i en svært lav stillingsprosent fordi hun har valgt å være sammen med barna før de når skolealder, men valget er også kombinert med helseutfordringer. Et par av kvinnene jobbet på hjemmekontor på grunn av koronatiltak, og dermed hadde de også plutselig mer tid. Mitt utvalg av kvinner som alle befant seg mer hjemme enn 'til vanlig', ga en gylden anledning til å snakke med dem om både hverdagslivet, men også den økte bruken av digitale apparater. I tillegg var jeg interessert i organisering og administrering av den 'nye' hverdagen, med økt hjemmetid.

Det som er felles for kvinnene er økt tid i hjemmet, mens det som skiller dem er bakgrunnen for den økte tiden hjemme. Jeg skal gå videre inn på hva som menes med tid hjemme i denne sammenheng. I dimensjonene hjemmetid inngår både det konkrete og kroppslige arbeidet, men også all den tiden som ikke brukes til noe spesielt. Det er all den tiden i et hverdagsliv som ikke brukes på noe *annet*. Mye av innholdet som forstås med utgangspunkt i dimensjonen hjemmetid kan foregår når som helst gjennom hele dagen, når det ikke er andre ting som foregår. Det er vanligvis heller ingen som tar tiden på de aktivitetene som husarbeid eller barneomsorg medfører. Hjemmetid som dimensjon opererer med et bredt tidsvindu i dobbel forstand. Som modellen viser har hjemmetid et bredt tidsvindu, både i *hvor mye* tid som brukes på praksiser som forstås som del av denne dimensjonen, men også for *når* man velger å gjennomføre praksisene. Både hvor mye tid som egentlig går til det konkrete arbeidet i kjernefamiliens hverdagsliv, og når i løpet av dagen det foregår, gjør at praksisene er fleksible.

Det gjør at hjemmetid fungerer som 'bakgrunnstid', en slags *usynlig tid*, og praksisene utspiller seg som tatt for gitt. Dette henger sammen med kvinnenes forståelse av hva det vil si å være hjemme. Det er den tiden kvinnene forteller om som noe som bare *er*. Man bare *er hjemme*.

Det kommer frem i sitatene presentert øverst under denne dimensjonen. Kvinnene er alle hjemme, men av helt ulike grunner. Den en er i foreldrepermisjon, den andre permittert fra jobb og den tredje sitter på hjemmekontor. Kvinnene reflekterer ikke noe mer rundt dette. Å være hjemme gir like fullt mening for kvinnene. Det er noe som bare *er*.

Innholdet i hjemmetidens praksiser har med andre ord lav grad av sosial verdivurdering. Det skjer som selvfølgeligheter, det er de helt hverdagslige gjøremålene som heller aldri blir ferdig. Det er alltid noe man ikke rakk å gjøre, og de måler heller ikke tiden de bruker på barna sine. Hjemmetid som dimensjon er ikke ladet med like sentrale verdier som innholdet i de andre dimensjonene i analysemodellen, og det kommer til syne gjennom det lave nivået av administrering som ligger bak husarbeidet og den generelle tiden kvinnene oppholder seg hjemme. Kvinnene snakker om det som noe som *er*, fremfor noe som er planlagt eller på annen måte administrert. Det er heller ikke godt koordinert tid, og den oppstår *i overgangene* når administreringen av de andre praksisene avtar.

I analysemodellen er ingen av dimensjonene verdinøytrale, heller ikke hjemmetid er nøytral tid, dimensjonen står i forhold til de andre dimensjonene som tiden i løpet av en dag fordeles utover, men også her finnes verdier. De er bare mindre viktige enn verdiene som legges i innholdet i de andre dimensjonene. Noen av de verdiene som kommer til syne når kvinnene snakker om å være hjemme kan ses i sammenheng med fellesskapet og familien som ramme. Praksisene i hjemmetid fungerer overordnet som et bakteppe for alle familiens små og store begivenheter (Gullestad, 1989). Hjemmetid er også den dimensjonen som tar opp størst plass i et hverdagsliv. Som modellen viser plasseres hjemmetid på nederste rekke, og på høyre side med et bredt tidsvindu på grunn av fleksibiliteten som ligger det innholdet hjemmetid fylles med. Helt hverdagslige, men nødvendige oppgaver, som husarbeid og omsorgsarbeid, er forankret i hjemmet. Den manglende administreringen og koordineringen av hjemmetid er likevel for flesteparten en innarbeidet praksis som legitimerer skjevfordeling av arbeid og ansvar gjennom dens relative forhold til tid utenfor hjemmet, og i forhold til andre høyere rangerte praksiser i hjemmet.

Det betyr ikke derved at kvinner opplever skjefordelingen, men må heller vurderes ut fra hvordan verdier som er forankret i hus og hjem er med på å strukturere mye av innholdet i kjernefamiliens hverdagsliv. I neste avsnitt presenteres dimensjonen familietid, og jeg starter med de empiriske funnene før jeg ser det i sammenheng med analysemodellen.

4.2.2 EN MENINGSFULL STUND

Dimensjonen familietid inneholder praksiser som oftest foregår på ettermiddagen og i helgene. Det henger sammen med hvordan arbeidslivet er organisert. Den som har hovedrollen i flere av disse praksisene, er vanligvis den som *kommer hjem*. I utvalget mitt var dette oftest mannen. Flere av kvinnene var som tidligere vist mer hjemme nå enn til vanlig. At mennene deres fortsatt har jobber utenfor hjemmet, og ikke tilfeldigvis har blitt permittert eller jobber fra hjemmekontor var tilfeldigheter. Det var med på å skape en kontrast i form av at kvinnene var mer hjemme enn mennene deres. En av de praksisene som kom tydeligst frem i det empiriske materialet var det man kan kalle en familiestund.

Familiestunden starter som oftest når mannen kommer hjem, og det innebærer på det rent praktiske plan at han tar seg av/leker med barna, også gjerne utendørs i fysisk lek. «Han er veldig flink til å ta dem med ut, og leke ute og holde på å ta dem med på tur eller ut på lekeplassen. Han er veldig flink til det.» Kvinnene trenger ikke delta i dette, for ofte kan de observere mens de f.eks. lager middag eller styrer med andre ting. «[...] noen ganger når jeg gjør disse tingene, for eksempel lager middag da, så tar han seg av jentene, og gjør ting med de.» Det skjer også at kvinnene for eksempel forbereder til middag før barna hentes i barnehage, slik at mest mulig er klart til familiestunden – det øyeblikk hvor alle er samlet. «[...] så pleier jeg å klargjøre til middag sånn at middagen går raskt når vi kommer hjem, så da klargjør jeg til middag alt som kan klargjøres, også henter jeg i barnehagen, det gjør jeg stort sett hver dag for samboeren min har ikke førerkort.»

Kvinnene bruker mye tid på koordinering for å få til familiestunder. At familien er samlet skjer til stadighet, men at det for kvinnene skal være en *meningsfull stund* er mer krevende. Kvinnene tar mye ansvar for at familien skal gjøre fine ting sammen.

«[...] men vi har, eller jeg har, sånn prosjekt da, og det er at vi skal begynne å like å være ute. Mens nå har vi på en måte flyttet ut av byen og på bygda og da må vi benytte oss av de ressursene vi har rundt oss, og vi har liksom skiløype gjennom hagen, så hver helg er det lunsj på bålpanne, det har jeg bestemt.»

En familiestund lykkes best når den er administrert slik at verdiene kvinnene ønsker å bringe inn i praksisen er med. Det er vanskelig for kvinnene å sette fingeren på nøyaktig hva eller hvorfor. I den innsamlede empirien kommer det likevel frem at kvinnene gjør et stort arbeid i å legge til rette for at familiestunder kan utspille seg. For eksempel har en av kvinnene i mitt utvalg flyttet med familien til et nytt sted. Det er en omfattende prosess som utspiller seg når hun planlegger den kommende helgens familiestund.

«[...] det er jo også mye forandringer siden jeg selv har bodd her, det er ikke så mange som bor her nå som jeg kjenner, så det er på en måte det og, finne ut av hvor drar man og aker? Hvor er akebakken? Det tar mye lengre tid da.

Åssen er det man finner ut av det da? (Oppfølgingsspørsmål)

Nei altså, ved å søke på bygda på Facebook da, og finne alle grupper som har en tilhørighet til stedet vi bor, det har vært veldig effektivt, da kan man liksom ved å ha på varsler sånne steder og følge med, også er det også på en måte å tørre å si det da, hver fredag har vi arbeidsmøte på jobb, men det er på Teams, men jeg vet at flere av de bor her i området, og det er på en måte åpent for både hva skjer i jobblivet ditt, hva skjer privat, er det noe som skal tas hensyn til, det blir liksom tatt opp i plenum da, på disse møtene, og det å tørre å si sånn *ja nei det går fint på jobb, jeg har lært meg det og det datasystemet, så nå gleder jeg meg til sol og helg, men jeg må finne ut hvor akebakken er*, det å komme med de små kommentarene som gjør at det også åpner opp for at de jeg sitter i Teams-møte med kan svare meg og skjønner hva jeg trenger. Det har hjulpet veldig, å tørre å ta de, men det er jo skummelt på en måte, men ja, jeg

tror at da er det greit med barn da, for da har du noen som sparker deg bak, hvis du ikke har funnet ut av hvor akebakken er, da er det en 3-åring går i total krise, med det i bakhodet så tar du sats og spør på en måte.»

Her står spørsmålet om akebakken sentralt. Kvinnen bruker andre arenaer, som i dette tilfellet jobben, i det administrative ansvaret hun tar for familien. Her inngår arbeidsplassen som et offentlig element utenfor hjemmet i koordinering. Samtidig som både Teams-møte og Facebook fungerer som digitale verktøy.

Flere av de andre kvinnene bruker også ulike digitale tjenester i administreringen praksisene i familietid. Når det kommer til spørsmål om hvordan 'det digitale' har endret seg i hjemmene er de fleste likevel ikke av den oppfatning at det har skjedd store endringer, verken etter at de fikk barn eller under korona. Netthandel, både mat og andre varer, trekkes ofte frem som noe de ikke pleide å gjøre så mye før, men som er *veldig enkelt og greit* når man har barn. Kombinert med en restriktiv smittevernspolitikk, blir terskelen høy for å dra fysisk i butikker.

En av kvinnene bruker en hjemleveringstjeneste av matvarer.

«De (*nettbutikken, min anm.*) har egentlig veldig bra utvalg, det er litt dyrere der fordi du får det levert på døra, men det har på en måte vært verdt det fordi vi har hatt en ganske hektisk hverdag. Nå kunne vi ha handla i butikken, men jeg vet ikke ... det gjør det litt enklere og man skal ikke være veldig mye i butikken».

En av de andre kvinnene trekker også frem netthandel i sammenheng med koronapandemien, og begge kvinnene opplever de fysiske butikkene som mindre tilgjengelig nå enn før.

«Har du opplevd økt bruk av digitalisering i hverdagen? (*Spørsmål*)

Nei, det har ikke sånn automatisk ført til noe mer for oss, men jeg merker det på en ting, det er at terskelen for å reise i butikk og handle er jo større, så jeg handler mer på nett. Det er helt sykt hvor mye man får tak i på nett».

Grunnen til at disse praksisene trekkes frem her, under dimensjonen familietid og ikke skjermtid, har å gjøre med administreringens *formål*.

Når kvinnene for eksempel handler matvarer på nettet, er 'det digitale' mer et verktøy i kvinnenes koordinering av hverdagspraksisene. Måltider inngår i dimensjonen familietid fordi kvinnene trekker frem mat som et konkret element når de snakker om hvordan familielivet ser ut. I administreringen av familiestunder arrangerer for eksempel en av kvinnene middager for egen familie og foreldrene hennes ved bruk av skjerm. På den måten får besteforeldrene delta i en familiestund selv om de på grunn av smittevern hensyn ikke kan delta fysisk. Denne måten å koordinere familiemedlemmer på harr som formål at de skal komme sammen. En annen kvinne inkluderer besteforeldrene i familiestunder også ved bruk av 'det digitale'.

«Svigerforeldrene mine bor i [...], så vi er gode på facetime, spesielt svigermor, hun er helt fantastisk, og det ser man også når spesielt hun eldste da møter svigermor, så er hun trygg på henne fra første sekund, fordi vi snakker jo hvert fall en gang i uka sammen på facetime, [...] hun er i rommet da, uten å fysisk være i rommet».

Flere av kvinnene bruker 'det digitale' som en måte besteforeldrene kan følge barnebarnas utvikling på tross av koronapandemien. «Å sende bilder til familien, at man kan dele de små gledene da, som vi ikke får delt nå fordi vi ikke ser hverandre så ofte, for det skjer så mye i utviklinga med barnet nå. De blir veldig glade hvis jeg sender film og bilder hver dag».

Flere elementer inngår i praksisene under denne dimensjonen. Kvinnene snakker om det å være ute, at pappaen til barna er sammen med dem, mat kommer ofte inn i bildet, og det man kan kalle et kollektivt tilstedeværende samvær. Det er viktig for kvinnene at familiestunder skal skje uten individuell bruk av digitale enheter/skjerm, for da blir det ikke oppfattet som en meningsfull stund lenger.

«Vi har snakka ganske mye om det, å ha sånn mobilfri tid og her i huset, så det er ikke noe vi har klart å innføre helt enda, men vi har blitt mye mer bevisst på det i alle fall, at vi skal legge det fra oss, ikke alltid ta bilder, bare være i øyeblikket, for selv om vi ikke kan dokumentere det, så husker vi det jo.»

Den individuelle bruken av 'det digitale' virker forstyrrende for familiestunden for flere av kvinnene. De snakker mye om at de forsøker å prate med mennene sine om bruken, og det er viktig for dem at de som foreldre skal være tilstede for barna.

«Være litt obs på at man ikke gjør det for mye sammen med barna, at de ikke venter seg til det, det er litt stusselig hvis man sitter på mobilen ved middagsbordet, noe jeg har sagt mye til samboeren min er *legg fra deg mobilen*, at han ikke tenker like mye over det som jeg gjør, men viktig at de ikke vender seg til at man bare sitter med nesa inn i den liksom.»

Til gjengjeld legger kvinnene til rette for kollektiv bruk av digitale enheter/skjerm hvis det bidrar til familiestunder, som i eksempelet med middagsspising med besteforeldre via skjerm. Kvinnenes detaljerte og nøye koordinerte administrering av praksiser som går innunder familietid er nødvendig fordi praksisene inneholder mange ulike elementer som skal klaffe sammen og samtidig. Skjerm, og 'det digitale' fremstår som et viktig element i kjernefamiliens organisering av eget samvær.

Praksisene har elementer som går på tvers av familietid og skjermtid. Noe overlapper, men det er også skillelinjer. Når kvinnene snakker om individuell skjermtid som forstyrrende er det i sammenheng med at familien skal være sammen. I dimensjonen skjermtid er det ikke individuell bruk av skjerm som står i fokus ikke i måten de tar ansvar på.

Kvinnenes behov for å koordinere familiemedlemmenes tid i hjemme er utgangspunkt for å hevde at praksiser som inngår i familietid har høy grad av sosial verdivurdering. Familietid som dimensjon står også i motsetning til hjemmetid som dimensjon, og praksisene i familietid fremstår som det kvinnene tenker mest på, legger mest verdi i og administrerer mest. Dette tilsier at praksiser i familietid er rikt ladet med *positive* verdier, samtidig som det også er *viktige* verdier. Familietid befinner seg i øvre del av analysemodellen, og praksisene som går innunder denne dimensjonen ilegges også høy grad av sosial kontroll og de administreres nøye. I tillegg er familietid en dimensjon med et smalt tidsvindu. Praksiser i familietid kan kun skje på gitte tidspunkt i løpet av døgnet. I tillegg er det begrenset med disponibel tid tilgjengelig for å utføre praksisene. Det er et misforhold mellom *ønsket tid* og *tilgjengelig tid*.

For eksempel er det viktig for kvinnene at mann og barn er sammen. «[...] når mannen kommer hjem så er det kanskje han som prøver å ta barnet litt og hjelpe til litt, at de får litt tid sammen da, innimellom.» **Eller ved å prioritere jobb nå, for så at familien kan være mer sammen senere.** «[...] at for at vi skal kunne være sammen på sommeren, ved å ta den jobben nå, ved å begynne tidlig i jobb nå så får vi mer tid sammen på sommeren totalt som familie. Det var på en måte det som var avgjørelsen bak da.» **Kvinnene snakker også om at de gjerne skulle hatt kortere arbeidsdager fordi det går utover tiden de gjerne skulle hatt med barn og mann.**

«Er det noe du ville endra på, er det noe som ikke funker i dag? (Spørsmål)

Begge to går i barnehage og trives med det, men det er selvfølgelig det å ha mer tid sammen, å ha kortere arbeidsdager [...] men da har man fleksitid da, så når man føler, med den jobben jeg har i dag er jeg så heldig at jeg har fleksitid, det har jeg ikke hatt tidligere, men nå hvis jeg føler det behovet da, en onsdag på en måte og det ikke er kaos på jobb kan jeg si *okei, men da avspaserer jeg resten av dagen for i dag vil jeg hente barna tidlig.*»

«Man føler kanskje at man skulle hatt mer tid sammen som familie».

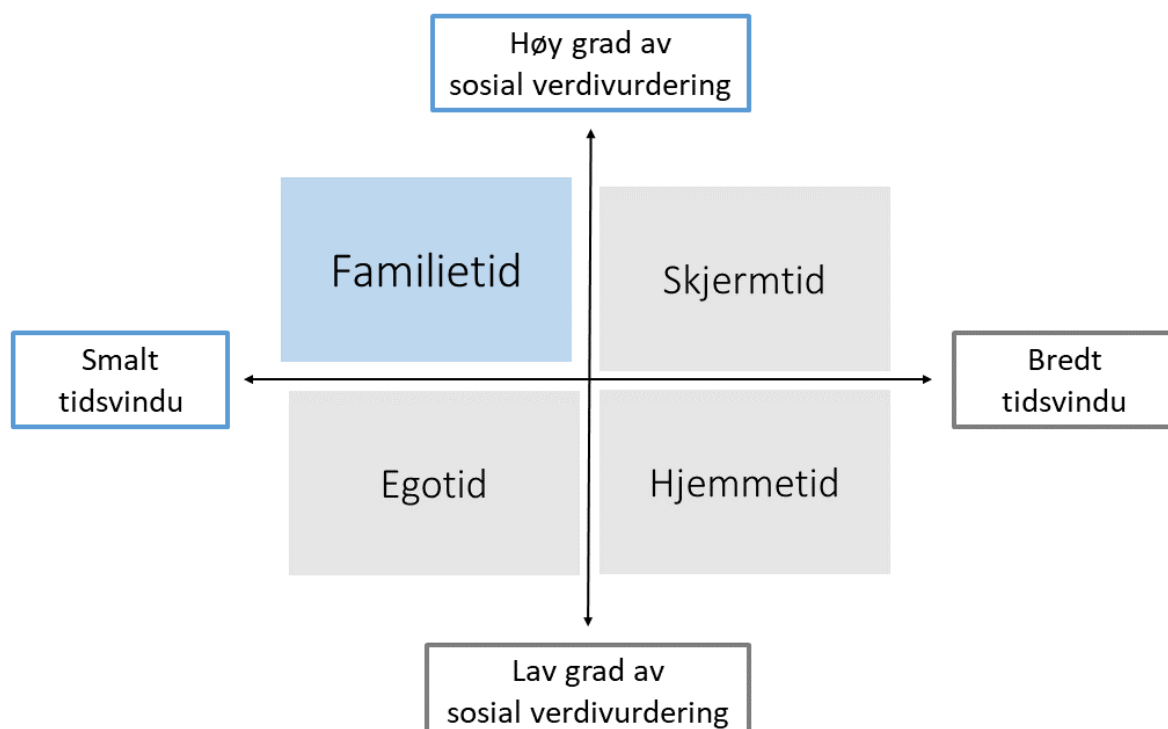
Noen velger også å ha veldig dårlig inntekt fordi de prioriterer å være sammen med barna sine. Det oppleves ikke som mulig å klare å kombinere både arbeidslivets krav og familiekrav.

«Når jeg foreslo det (*gå ut på restaurant og spise, min.anm.*) til mannen for litt siden så var det sånn *ja men jeg har ikke penger, å nei okei.* Så du kan bare understreke det med dårlig økonomi, det påvirker oss veldig [...] jeg snakker med sånne tilfeldige damer i [...] som sier sånn *åja, å så bra at du har valgt det, for jeg angret på det, eller jeg skulle ønske jeg og hadde den muligheten,* at når de var unge og hadde små unger så måtte de putte små unger i barnehagen, også tenker jeg sånn *men måtte du egentlig det eller valgte du det?* Men det er tydelig at mange kunne ønske at det var annerledes da, og jeg har ikke lyst til å være den personen om 20 år, det er bekjente som har sagt det at de har følt press fra arbeidsplassen om å putte barna i

barnehagen, så jeg tror man blir veldig påvirket av kulturen man er i, og i Norge generelt så er det vanlig at unger er tidlig i barnehagen»

For kvinnene er det viktig å bidra til familiemedlemmene tilbringer tid sammen med hverandre. Det oppleves som meningsfullt for kvinnene å få være med å bidra til dette.

Spesielt viktig er båndet mellom far og barn. Å skape bånd er å skape samhold, trygghet, hygge og alt som hører et hjem til (Gullestad, 1989). Også bånd til besteforeldre prioriteres. Noe av denne familietiden utspiller seg som vist igjennom 'det digitale'. Før enkelte av disse praksisene gjør kvinnene forberedelser som f.eks. å gjøre klar til middag. Når barna kommer hjem fra barnehagen er middag snart klar, barn og foreldre kan spise middag, mens besteforeldrene spiser middag parallelt et annet sted i Norge. Samtidig ser de alle sammen hverandre og snakker med hverandre - gjennom skjermen. Skjermen fungerer altså som et verktøy, og er ikke et bærende sosialt element i praksisen. Det er de mellommenneskelige relasjonene som er det grunnleggende elementet. Praksisene som inngår i dimensjonen familietid, står som symboler som representerer fellesskapet blant medlemmene i familien.

Denne forståelsen som kvinnene har av hvordan man skaper tilhørighet kan forklare hvorfor de bruker så mye tid på å legge til rette for familiestunder. I neste avsnitt presenteres dimensjonen skjermtid. Her legger jeg først frem funn, før jeg viser hvordan det i kjernefamilien også er praksiser hvor kvinnenes administrering framfor alt handler om å temme 'det digitale', og hvordan den konkrete bruken av 'det digitale' er hovedelement i praksisene.

4.2.3 KONTROLL OG TILSTEDEVÆRELSE

Dimensjonen skjermtid inneholder praksiser hvor 'det digitale' står i sentrum og er gjenstand for kvinnenes administrering. For kvinnene er det spesielt viktig å administrere og kontrollere hvor mye tid barna bruker på skjerm. Kvinnene er veldig klar over hvor mye tid som går med. En av kvinnene forteller om hvordan hun administrerer barnas skjermbruk.

«Jeg har på sånn sperre da, det har jeg alltid hatt, sånn at maks skjermtid i løpet av et døgn med disse barneappene kan være to timer også er det fordelt utover på de forskjellige appene at liksom NRK Super har maks 1 time, Fantorangen-appen har 20 min eller noe sånt, sånn at det blir maks to timer og etter det så sperres telefonen for det, og da må jeg koddde så mye på innstillingene at jeg fortsatt ikke har tatt meg bryet med å utvide, også har det vært en trygghet for meg at, ja hun får skjerm, nå vet jeg vi bruker telefonen som barnevakt, men jeg har lagt til disse foreldresperrene og jeg vet at telefonen, den slutter etter x antall minutter etter, hvis hun har sittet en time med NRK Super så vil telefonen fysisk stoppe den appen, og da trenger hun, siden jeg har på skjermlås så må hun få hjelp til å bytte app, som gjør på en måte at det blir brudd i skjermtiden uansett og at hun vil på en måte få noe voksenkontakt innimellom, en voksen som sjekker inn uansett, hun kan ikke bli sittende typ i et hjørne i flere timer med skjerm, og det har vært viktig for meg.»

I hennes måte å ha kontroll over barnas skjermbruk på inngår det mange elementer. Først og fremst kommer 'det digitale' i form av noe materielt hun må ta kontroll over. Det materiale er en mobiltelefon som barna bruker på en fysisk og konkret måte. Det symbolske kommer i form av en idé om at skjerm ikke er bra for barn.

Kvinnen ser seg nødt til å ty til denne løsningen for å få gjort alt hun skal rekke i løpet av dagen. Det administrative arbeidet i når barna bruker skjerm ligger for kvinnen i å på forhånd bruke de mulighetene som ligger i 'det digitale', til å ha kontroll over nettopp 'det digitale' som materialiseres i en skjerm. Jeg mener derfor at det går et skille mellom hvordan 'det digitale' noen ganger er en del av sosial praksis, og andre ganger, det bærende elementet i sosial praksis. I sitatet ovenfor er 'det digitale' det bærende elementet. Andre kvinner snakker om hvordan barna ser på TV, og her ligger det ikke de samme mulighetene i å kontrollere 'det digitale'. TV-en er ikke konstruert slik at man kan sette på skjermlås eller foreldresperre. Administreringen blir mindre inngående, men kvinnene har likevel god oversikt over barnas skjermbruk.

«[...] fordi mine unger er sånn at når tv-en er på så sitter de der og ser, mens noen barn er sånn som springer til og fra og klarer å løsrive seg, men det gjør ikke de da, kanskje det er fordi de ser så lite?! Også har jeg prøvd å regne ut hvor mye de ser hver dag, jeg tror det ligger på mellom 40 minutter og halvannen time.»

Kvinnene har til felles at de lar barna bruke skjerm slik at de selv får gjort andre praktiske oppgaver relatert til husholdningen. Både barna og 'det digitale' inngår da i kvinnenens måte å forstå familiearbeid på. Begge er med i betraktningene kvinnene gjør når de skal organisere arbeidet som gjøres i kjernefamiliens hverdagsliv. En av kvinnene forteller:

«Jeg og mannen er opptatt av det at de ikke skal se oss så mye med mobilen og sånn da. For det merker jeg er en felle å gå i, og i forhold til bare mobil og skjerm og sånn så er jeg veldig streng på den bruken for de, så vi har ikke noe pad, de får ikke bruke mobilene våre, så de ser barne-tv litt om morgenen og litt før de skal legge seg. Og så klart det hender jo i helga, hvis jeg skal få laga middagen i fred da, og det bare er dårlig stemning og sånn så hender det at jeg setter de foran tv-en en halvtime, men det er ikke noe jeg liker å gjøre.»

En av de andre kvinnene forteller at hun og mannen forsøker å begrense tiden barna bruker skjerm. Dette er et synspunkt som går igjen blant kvinnene. Det er et overordnet prinsipp at barna skal bruke skjerm så lite som mulig: «Barna ser en del på

barne-tv, men prøver å begrense det, det er barne-tv hele dagen hvis man vil, NRK Super har ubegrenset med utvalg hele tiden, det er ikke sånn som det var før med en halvtime barne-tv, men vi prøver å begrense det selvfølgelig.»

I deler av praksisene her inngår både husholdningsarbeid og skjermbruk. Disse praksisene, som jeg forstår i lys av dimensjonen skjermtid, skiller seg likevel fra det andre husholdningsarbeidet som finnes i praksisene innunder hjemmetid. I de praksisene hvor barna bruker skjerm, er det kontrollen med 'det digitale' som er fokus. Selv om kvinnene *gjør* husarbeid, ligger er oppmerksomheten deres rettet barna. Tiden kvinnene bruker på husholdningsarbeidet står i et avhengig forhold til 'det digitale' når barna samtidig bruker skjerm.

Til sammenlikning ser ikke kvinnene husarbeid i lys av elementet *tid* hvis det inngår i de praksisene som ble presentert gjennom dimensjonen hjemmetid. Der inngår ikke 'det digitale' som et viktig element i praksisene, og heller ikke barnas behov for trygghet. Det underbygges også av at praksisene i hjemmetid har en lav sosial rang og dertil mindre refleksjoner fra kvinnenenes side.

I kontrast er praksisene som inngår i skjermtid, praksiser med høy grad av administrering. Administreringen kan foregå både i forkant, under og etter praksisene utspiller seg. I praksisene kommer negative verdier til syne som igjen gjør at skjermtid har en såpass høy grad av administrering. Det er i stor grad barnas eksponering for skjerm som fører til bekymring. Kvinnene ikke liker at barna skal bli overlatt til seg selv uten voksenkontakt. Denne måten kvinnene snakker om barnas skjermbruk på, forstår jeg som en normativ diskurs med moraliserende undertoner. F.eks. når kvinnene under intervju sier:

«[...] nå vet jeg vi bruker telefonen som barnevakt».

«[...] så hender det at jeg setter de foran tv-en en halvtime, men det er ikke noe jeg liker å gjøre.»

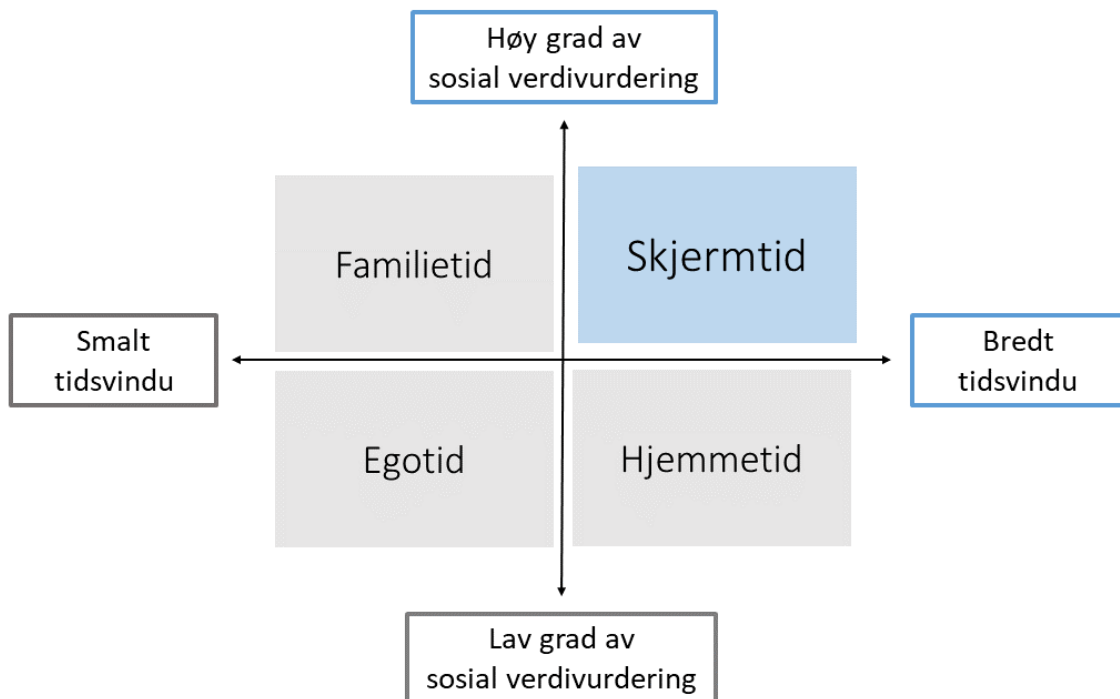
Her adresserer kvinnene selv et forhold de synes er problematisk. Det problematiske er at deres barn ikke hele tiden blir sett etter av voksne mennesker, men også:

«[...] men vi prøver å begrense det selvfølgelig.»

Her avsluttes setningen med 'selvfølgelig', selv om det for meg ikke er selvfølgelig at foreldre forsøker å begrense barns skjermbruk og kan tolkes som at kvinnen henviser til en etablert norm.

Det fremstår som en etablert norm at for mye skjerm ikke er bra for barna, og det skal helst være så lite som mulig. Forsøkene på å begrense barnas skjermbruk kan også forstås i lys av *hva* barna eksponeres for, og det ytres bekymringer rundt tilgang til pornografisk innhold, men også risikoen for overgrep via nettet. Fordi skjerm er en digital teknologi, kan den i noen tilfeller også reguleres både på en innviklet, konkret og målbar måte. Det benytter enkelte av kvinnene seg av når de f.eks. setter på skjermlås eller tidssperre. Mesteparten av verdiene kvinnene assosierer med praksisene hvor skjerm er i fokus, er negativt ladet.

For eksempel er det at barna overlates til seg selv negativt, det er også negativt at barna kan utsettes for fare hvis foreldrene ikke klarer å være tilstrekkelig til stede. Også det at kvinnene ikke har kontroll over barnas eksponering for skjerm kan trekkes frem i denne sammenheng. Det er likevel viktige verdier som ligger i bakgrunn av administreringen. Det hevder jeg kommer til syne gjennom kvinnenes inngående, og særdeles nøye administrering og kontroll av barnas skjermbruk. Men også kombinert med den normative diskursen kvinnene bruker til å sette ord på praksisene. Her trekker jeg linjer til at kvinnene kan ha et ideal om at de skal være mest mulig til stede i morskapet. Dette idealet støter på konflikt, når kjernefamiliens hverdagsliv stiller krav på mange områder og det ikke er nok tid tilgjengelig. Det fremstår som et dilemma for kvinnene, fordi både husholdningsoppgaver og omsorgsoppgaver tar mye plass i kjernefamiliens hverdagspraksiser.

Mengden energi som legges ned i å regulere skjermbruken er omfattende. Derfor befinner dimensjonen skjermtid seg i øvre del av modellen. Samtidig er det en dimensjon med et bredt tidsvindu.

Med det menes at det ikke er en spesiell tid på døgnet hvor praksisene skjer eller kan skje, og det er heller ikke noen klare fastsatte grenser for hvor lenge denne praksisen kan utspille seg, men er snarere situasjonsavhengig. Det gjennomgående synet blant kvinnene er uansett at det helst skal være så lite skjermbruk som mulig. Å administrere barnas bruk av skjerm bidrar til at barnas skjermbruk skjer i kontrollerte former. Å ikke ha kontroll på barnas, eller egen skjermbruk, er ikke noe kvinnene ønsker å assosieres med utad. Det underbygges av måten kvinnene på en detaljert måte forteller om en bevisst kontroll med, og avstand fra, skjermbruk som barnevakt, og også sitatene ovenfor i normativ diskurs.

Under neste punkt vil jeg se nærmere på hvordan kvinnene forholder seg til, og forstår, egen rolle som del av kjernefamilien, under omstendigheter hvor barnas behov blir ivaretatt av andre.

4.2.4 KVINNENE REFLEKTERER

Egotid er den dimensjonene i analysemodellen som omhandler hvordan kvinnene som del av en kjernefamilie, forstår sin egen identitet som mor, kvinne og menneske, og hvordan de selv forstår familiestrukturen. Her brukes begrepet *ego* som den delen av personligheten som er i bevisst kontakt med omverdenens realiteter og som hele tiden forsøker å forene ytre krav med egne behov på den ene siden, og med moralske forestillinger og oppfatninger på den andre (Rzadkowska, 2019).

En av praksisene som inngår i dimensjonen egotid er hvordan kvinnene bruker ulike fora for å fylle et behov for sosial kontakt, og kanskje spesielt under koronapandemien når kvinnene har vært mye hjemme. For kvinnene er skjermen i disse øyeblikkene en god venn, som gir dem en opplevelse av identitet, og fungerer på mange måter som det nye kjøkkenbordet³:

«I tillegg er jeg med i sånt forum på internett hvor jeg kan drive og lese, som er for mammaer som har født på samme tid. Og det har vært veldig, ikke at jeg er så veldig aktiv der, men det har vært godt på en eller annen måte da, å lese litt sann hva folk lurte på, at folk er bekymra for de samme tingene, jeg har faktisk fått et slags lite fellesskap der inne, hva skal jeg si, det sosiale fellesskapet blir jo digitalt, men det har faktisk vært veldig ålreit. Litt viktigere enn jeg hadde tenkt da.»

Kvinnene tyr til 'det digitale' i måten de bruker ulike foraene til å finne et fellesskap med andre som fyller den samme rollen i andre kjernefamilier som kvinnene selv gjør i sin kjernefamilie, nemlig mødre. Kvinnene forteller at det har hjulpet dem å ha det de opplever som et digitalt fellesskap i det som for mange av dem har vært en tøff tid. Foraene fungerer også motsatt; at kvinnene kan dele av egne erfaringer til hjelp for andre mødre i samme situasjon. «Jeg kan dele erfaringer i mammaforum, hvis noen spør om noe jeg opplever, at dette har jeg erfaringer med»

Disse praksisene må sees i sammenheng med hvordan kvinnene opplever det å være mor. De tenker veldig mye på om den jobben de gjør som mor er god nok, og

³ I Marianne Gullestad sin klassiker *Kitchen-table Society*, var det samtalen rundt kjøkkenbordet som fungerte som arenaen for å vurdere andre og selv bli vurdert (Lien, 2020).

denne formen for selvrefleksjon kan sees på som en praksis innunder dimensjonen egotid. Foræne har en bekreftende funksjon, og det bidrar til å berolige kvinnene som bekymrer seg mye over om deres måte å bidra i familiearbeidet er tilstrekkelig.

I refleksjoner om morsrollen snakker kvinnene også om negative opplevelser og om press utenfra, noe de opplever i ulike former. Alle kvinnene bruker mye tid på å reflektere rundt hvordan de er som foreldre. «Det vekkes en del tanker og følelser når du blir mamma tror jeg. Og liksom at du går ofte og tenker hver dag *gjør jeg det bra nok for barnet mitt, er jeg nok til stede, er jeg en god mamma ...* Det er sånne ting som blir veldig bevisstgjort.»

Selv om de er representert på mange ulike måter når det gjelder livsvalg og prioriteringer, vurderer de egen utøvelse av morskap på en måte som jeg kaller gjennom *den generaliserte andre*⁴. Flere av kvinnene har møtt negative holdninger som har gjort at de har tvilt på måten de selv er mødre på.

«Det jeg har fått utrolig mye kommentarer på, som jeg jo har tatt meg nær av, og som jeg også fortalte i stad, var at jeg følte at jeg forlot babyen min når jeg begynte å jobbe tidlig. Det er 'feil'. Det å begynne å jobbe så tidlig, det er så 'feil' det. Og altså jeg har fått så mye stygge kommentarer, og til og med en dag i den nye jobben jeg begynte i så fikk jeg liksom sånn *hæ, har du en fire og en halv måned gammel baby hjemme, også er du her?!* Og det, lederne for så vidt slo hardt ned på de kommentarene, men det var allikevel så vondt der jeg satt og pumpa på et møterom liksom, og de lurte på hva i alle dager jeg gjorde der inne, og når jeg sier liksom sånn *nei, jeg pumper fordi jeg har en baby hjemme* og de spurte hvor gammel den babyen var og jeg svarte, og de ... altså det var så vondt det, og er det en ting som på en måte, er det en ting som fikk meg til å tvile på at *oi, gjør jeg feil nå*, så var det nok de kommentarene.»

Kvinnen over la stor vekt på andres mening fordi det traff henne hardt at noen stilte spørsmålstegn ved hennes beslutningsevne om hva som var best for hennes familie.

⁴ Å se seg selv utenifra, gjennom samfunnets forventninger. Etter George H. Mead, amerikansk filosof (Stølen, 2019).

Andres normative oppfatninger om morskap preger kvinnenes forståelse av eget morskap i den grad at det tas med i refleksjonene når kvinnene selv vurderer hvordan deres familie skal strukturere hverdagslivet. Samtidig vet kvinnene med seg selv at mennene er flinke i omsorgsarbeidet. De sier ting som:

«Jeg er veldig trygg på at pappaen er en utrolig god omsorgsperson».

«Han er veldig, veldig flink til å ta seg av barna»

Meninger som befinner seg i den offentlige sfæren, utenfor hjemmet og kjernefamilien, er med på å definere kvinnenes forståelse av hvordan en familie skal være, og hvordan en mor skal være. Også en av de andre kvinnene opplever press fra det som i hennes forståelse er samfunnet. I tillegg opplever hun press innenfra i en slik grad at hun gjorde at hun ble sykemeldt over en lang periode. Hun går så inn i rollen som mor, at hun mister opplevelsen av egen identitet.

«Som forelder da, kan ta det først for det ligger så nært. Så føles det ... åssen skal jeg svare på det ... jeg har lest en del litteratur og følger en del folk på instagram som er sånn å, *vi har så mye press som foreldre og vi tror at alle andre klarer det bedre enn vi selv gjør, senk skuldrene pust*, jeg har blitt veldig bevisst på drit litt i det, ungene har det bra og jobben vi gjør er kjempebra, så jeg har ikke veldig høye skuldre på det, men jeg veit at jeg selv stiller veldig høye krav til meg selv, som forelder, jeg er veldig bevisst, litt for bevisst, jeg tar den jobben veldig seriøst, og det skal man så klart, men jeg bruker ... det negative er at jeg bruker veldig mye energi og krefter på det, at jeg mister meg selv litt oppi det, og det er det som har gått utover helsa mi da. Det skyldes delvis fra samfunnet, men det er vel delvis sånn jeg er satt sammen da, i alt jeg gjør setter jeg veldig høye krav til meg selv».

Funnene presentert hittil har handlet om hvordan kvinnene forstår omsorgsarbeid og eget morskap. Det handler også om ulike måter kvinnene reflekterer over hvordan det praktiske husholdningsarbeidet i hverdagslivet kommer til. Dette kan forstås som en praksis innunder dimensjonen egotid. Plasseringen under egotid bygger på at praksisen som inkluderer denne formen for selvrefleksjon er noe kvinnene sjelden har tid til å gjøre. Det er heller ikke noe de rangerer som viktig i hverdagslivet.

Det kommer bak praksisene som befinner seg i hjemmetid, familietid og skjermtid. Å sette ord på det dagligdagse, på sine helt vanlige liv er ikke noe de gjør til vanlig. Det er desto viktigere for å forstå hvordan kjernefamiliens ulike praksiser er strukturert og står i forhold til hverandre: «Jeg tar mer initiativ til å gjøre det fordi at kanskje jeg irriterer meg mer over rotet. Mens han kan la det ligge fordi han ikke tenker over at det er der.» Det er en felles forståelse om at de som kvinner har høyere forventninger til hvordan et hjem skal se ut, til renslighet, til nivået på matlaging og at det er viktigere for dem at det er ryddig enn det er for mennene deres. I tillegg er det de som har mest tid. «Han glimter til da når han først har tid, det er ikke det at han ikke vil, men han er veldig lite hjemme. Han er mindre hjemme enn meg da, men han hjelper til».

«Hvis jeg kunne bestemme så ville jeg at han skulle si *oi, nå er det rotete på kjøkkenet, nå går jeg og tar det*, istedenfor at man må si det til han, så kunne jeg ønske det. At han kunne se mer det rotet jeg ser, og ta initiativ til å gjøre noe med det.» Noen av kvinnene savner at mennene tar mer del i administreringen av husarbeidet. De opplever at det er som ser når noe trengs å gjøres, men at mennene bidrar hvis de får beskjed om det. «Jeg tror mange ganger at han bare ikke ser det, han bryr seg ikke om det. Men hvis jeg sier *kan du vaske badet?* så gjør han det, og da blir det ofte sånn skinnende rent liksom.» Kvinnene setter også stor pris på de tilfellene hvor mennene bidrar på eget initiativ. «[...] så blir jeg superglad når han plutselig begynner å brette klær, eller henger opp en klesvask uten at jeg har spurt om det.»

Kvinnene snakker om fordeling av husarbeid på en selvfølgelig måte, og har gode forklaringer på hvorfor det er som det er i deres familie. Selv om de kanskje skulle ønske mer bidrag fra mennene sine, kommer kvinnene frem til det de selv anser som gode forklaringer når de reflekterer over fordelingen.

«Kan han ikke ta med den søpla? Men så har jeg funnet ut at vi er forskjellige, han ser faktisk ikke den søppelposen som ligger ved utgangen, så da må jeg bare prøve å huske på det. At det ikke handler om at han ikke gidder alltid, men at han faktisk ikke ser den.»

Når kvinnene snakker om husarbeid, ryddig og matlaging snakkes det mye om interesse og prioritering, fremfor f.eks. likestilling, og dette er for kvinnene helt legitime forskjeller mellom dem og mennene deres.

«Mannen min lager mer middag nå enn han gjorde da vi ble sammen, så jeg føler at det nivået det ligger på nå er veldig bra. Og det handler også om at jeg er flinkere til å lage mat enn han er, jeg legger ikke skjul på det. For meg er det lettere å røre sammen en rett enn det er for han, det krever mindre energi. Så klart er det naturlig at jeg gjør det da, det handler om interesse. Han lager jo mat når han har lyst til å lage noe, pizza fra bunn alt sammen.»

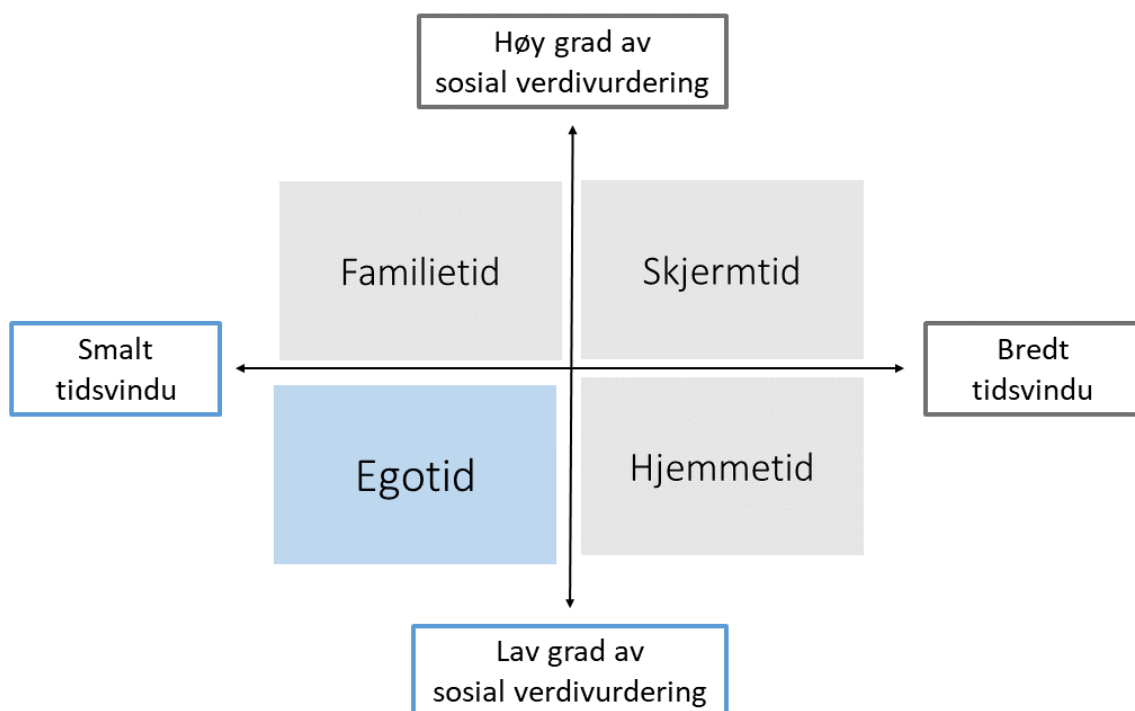
Noe annet som kommer frem i kvinnenes egenrefleksjoner er en ambivalens knyttet til vurderingene de gjør mellom å få være alene og å være med familien.

Dette kan forstås som en praksis hvor kvinnene får en opplevelse av egen identitet som noe utover morskapet, men også hvordan de forstår familiestrukturen. Kvinnene har ulike måter de forsøker å leve opp til det de forstår som deres rolle i familien. En måte dette kommer til syne er gjennom en praksis hvor kvinnene er alene, samtidig som de også er der for familien. Denne utformingen går ikke på bekostning av verken fellesskapet og vedlikeholdet av familiens emosjonelle og sosiale bånd. For eksempel ligger mobilen i lomma når kvinnene er utenfor hjemmet (og f.eks. handler eller med venner), mens far og barn har en familiestund. Kvinnene gjør seg selv tilgjengelig, og i det ligger det ikke bare omsorg og kjærlighet for familien, men kvinnene opplever det også som en trygghet å fysisk kjenne og sosialt erfare at mobilen ligger i lomma. Det er en form for bakvakt hvor kvinnene er der *om* det skulle være noe. Det er kun når familiens behov blir ivaretatt at kvinnenes praksiser som foregår utenfor hjemmet og uten egen kjernefamilie oppleves positivt. For kvinnene handler det om å leve opp til normer og forventninger som de opplever stilles til dem i kjernefamilien og som mor. I akkurat de situasjonene representerer mobilen trygghet, tilgjengelighet og frihet.

En annen måte å få vært alene på er å bruke mobilen også mens man er hjemme. En av kvinnene ammer, og mens spedbarnet tar til seg næring, sitter hun på mobilen. Praksisen innebærer at kroppen brukes til å dekke barnets behov, mens hodet er inne i den digitale sfæren.

Oppmerksomheten hennes veksler mellom mobilen og barnet. Så lenge barnet er fornøyd der det ligger, kan oppmerksomheten vendes tilbake den verden som venter innenfor 5 eller 6 tommer skjerm. Det er interessant at hun forteller at det nesten er som å *sitte og lese i en bok*. Den materielle dimensjonen til 'det digitale' omformes, slik at den passer med kvinnens forståelse av hva som er riktig å gjøre mens man ammer barnet sitt.

Det empiriske bakteppet for dimensjonen egotid handler dels om kvinnenes forståelse av egen hverdag, og dels om hvordan ulike verdsett er med å legge mening til de praksisene som utspilles i et familie- og hverdagsliv. Egotid er plassert på nederste rad i modellen, ved siden av hjemmetid. Akkurat som med hjemmetid, har egotid lav grad av sosial verdivurdering. Med det menes at de praksisene som inngår i dimensjonen egotid ikke er fylt med like viktige verdier, og at disse verdiene også tillegges mindre vekt i kvinnenes administrering av hverdagslivet.

I motsetning til hjemmetid, har egotid et smalt tidsvindu. Det vil si at det er få stunder i løpet av en dag som muliggjør denne type praksiser, og det er heller ikke lange perioder av gangen hvor kvinnene kan gå inn i disse praksisene.

I disse praksisene settes hverdagens mas på pause, hvor kvinnene tar et øyeblikk for seg selv, også for å reflektere, og til å erkjenne og erfare tanker og opplevelser i hverdagen. Det er en tid som kan illegges både positive og negative verdier. De positive verdiene er individuell frihet, selvrealisering og sosialisering med andre enn familie. De positive verdiene som ligger i egentid, som frihet og sosialisering, vektes lavt fordi de står *i forhold* til verdier som tillegges andre praksiser.

De negative verdiene er assosiert med å ikke lykkes som mor, å ikke være nok til stede, og å fremstå utad som en som ikke prioriterer familie. Det er ikke det at disse verdiene ikke er viktige, det er heller det at de er høyt prioritert, slik at kvinnene bruker nesten all sin tid på familien og hjemmet fremfor på seg selv. I den sammenheng er den sosiale verdivurderingen av praksisene i egentid lav, fordi kvinnene allerede vet hva som skal settes først. Den sosiale verdivurderingen foregår i stedet på det som er viktig.

K5: DISKUSJON AV FUNN OG ANALYSE

5.1 I lys av tidligere forskning

Analysen i forrige kapittel tar utgangspunkt i familieliv og empirien er forankret i det som er den private delen av kjernefamiliens hverdagsliv. Det er den delen som utspiller seg med hjemmet som ramme i motsetning til en offentlig del som inkluderer arbeidsliv, kontakt med skole og helse og annen deltakelse ellers i samfunnet. I et hverdagsliv som rommer både et arbeidsliv og et hjemmeliv, kan det oppstå spenninger. Arbeids- og hjemmeliv er avhengig av hverandres eksistens, de utfyller hverandre og legger føringer for hverandre. Måten arbeidslivet er strukturert på er med på å definere hvor mye tid kvinner og menn som lever i kjernefamilier kan bruke på familieliv. I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan familiens dagligdagse gjøremål utspilles. Dette forstås som sosiale praksiser som fyller familielivet med mening og innhold. Min innfallsvinkel har vært å analysere praksiser som har administrative og koordinerende funksjoner for kjernefamilien. Dette har bakgrunn i en forståelse av at arbeid som inngår i familielivet kan deles i to skift, som et analytisk grep i å få frem kjønnsperspektiver; det andre skiftet og det tredje skiftet. Her skiller man mellom arbeid og ansvar som to ulike skift. Arbeid forstås som den praktiske utførelsen av oppgaver relatert til hus og hjem, mens familieansvar forstås som et overordnet arbeid bestående av å administrere og koordinere familiens gjøremål. Denne begrepsfestningen gjøres for å studere familieansvar med et kjønnsperspektiv. Det gir en mulighet til å undersøke fordeling av arbeid på den ene siden og fordeling av ansvar innad i familien på den andre siden som to ulike praksiser i kjernefamilien (Smeby, 2017)

Ambisjonene er her å vise hvordan funnene i denne studien kan bidra til en økt forståelse av kjernefamiliens hverdagsliv i en norsk kontekst. Der Holter, Svare og Egeland (2008) undersøker strukturering av kjernefamilien i form av en tidsbruksundersøkelse, og Smeby (2017) i et likestillingsperspektiv, retter denne studien seg inn mot 'det digitale'. Selv om begge de to overnevnte innfallsvinklene er relevante for denne studien, gir 'det digitale' som dimensjon i kjernefamiliens hverdagsliv nye perspektiver for å forstå familieadministrering på.

Det er dette som forstås som kunnskapshullet denne studien er ment å gi innsikt til. Det kan også formuleres som det tredje skiftes *digitale dimensjon*. Måten familiene i mitt utvalg strukturerer familieansvaret i det tredje skiftet resonnerer i stor grad med tidligere forskning. Kvinnene tar et større ansvar for administrering og koordinering av kjernefamiliens hverdagsliv, samtidig som både kvinnene og mennene begge deltar fullt ut i det praktiske familiearbeidet som inkluderer omsorgsoppgaver og husarbeidsoppgaver. At også menn deltar mer og mer i familiearbeid, og spesielt omsorgsarbeid, finner gjenklang i både Lima & Jensen (2012) og Kitterød (2010). I tillegg tenderer funnene i analysen, og spesielt i hvordan det tredje skiftet forstås, mot at kvinner ser på husarbeid som mer enn konkret målbart arbeid i samsvar med Smeby (2017) sin hypotese. Mine funn ligger tett opptil Pettersen (2004) når det kommer til hvordan foreldrenes arbeidstid utenfor hjemmet har en innvirkning på arbeidsfordelingen i hjemmet. Både husarbeid og omsorgsarbeid deles jevnere desto høyere andel mor bidrar med i form av lønnsarbeid inn i husholdningsinntekten, og det er også gjeldene for min empiri. Derfor vil videre diskusjon legge vekt på den digitale dimensjonen i kjernefamiliens hverdagspraksiser, og hvordan mine funn kan forstås i den sammenheng.

5.2 Familieadministrering i tre ansvarsområder

Diskusjonen som følger er strukturert gjennom Smeby (2017, s. 63-66) sin fordeling av familieadministrering i tre ansvarsområder; *et logistisk ansvar, et emosjonelt ansvar og et sosialt ansvar*. Analysen i forrige kapittel baserer seg på en konseptuell måte å presentere empiri på. Kvinnenes vurdering av hvordan dagen skal struktureres, er et samspill mellom på den ene siden, hvilke verdier de ulike praksisene representerer og, på den andre siden, hvor mye tid kvinnene mener at de ulike praksisene skal eller bør ta. Analysemodellen viser at når kvinnene skal rekke over både de krav som stilles i arbeidslivet og de behov som skal dekkes i hjemmelivet, blir de nødt til å gjøre vurderinger og prioriteringer for at familiens hverdagsliv skal gå rundt. Når hverdagslivet skal ha plass til både et arbeidsliv og et familieliv må kvinnene gjøre det jeg kaller for sosiale verdivurderinger. Ulike praksiser i hverdagslivet prioriteres opp eller ned etter hvor viktig kvinnene syns det er å koordinere og administrere innholdet i praksisene. Vurderingen står på den ene siden gjennom hvilke verdier kvinnene legger i ulike praksiser og på den andre siden tilgjengelig tid.

I videre diskusjon vil jeg drøfte hva som kan forstås som digitale tyngdepunkt og hva som kan forstås som analoge tyngdepunkt i kjernefamiliens hverdagspraksiser. Det vil si en diskusjon av hvor i analysemodellen 'det digitale' fremtrer tydeligst og hvor i praksisene de analoge tyngdepunktene befinner seg. Analysemodellen plasserer ulike praksiser i fire avhengige dimensjoner, og funn derfra vil bli plassert innunder de tre ansvarsområdene Smeby (2017, s. 63-66) legger i familieadministrering. For å kunne besvare problemstillingen om hvordan 'det digitale' er med på å strukturere kjernefamiliens hverdagspraksiser, argumenterer jeg for at man må se til i hvilke *konkrete situasjoner* 'det digitale' kommer til syne og er en del av sosial praksis. Ved å bruke Smeby (2017) sin begrepsfesting av tre ulike ansvarsområder i familieadministrering kan man konkretisere når, og i hvilken sammenheng 'det digitale' fremtrer i sosial praksis, og er med på å strukturere kjernefamiliens hverdagsliv.

Jeg argumenterer for at man i tillegg til å se når 'det digitale' inngår i familiens praksiser, også må se til hvilke andre dimensjoner som er del av familiepraksisene, og bakgrunnen for administreringen, for å kunne si noe nærmere om på hvilke måter og områder 'det digitale' virker inn på familiers hverdagspraksiser, og når 'det digitale' er mindre til stede. Både det analoge og 'det digitale' innholdet i praksisene må tydeliggjøres rent spesifikt og kontekstsavhengig. Hovedfokus i diskusjonen vil ligge på 'det digitale', for det er særlig her kunnskapsbehovet et størst når det gjelder tema for denne oppgaven. Teoretiske perspektiver fra kapittel 2 vil på ulike måter bidra til å kaste lys over diskusjonen. De teoretiske perspektivene tar utgangspunkt i forskjellige deler av problemstilling og jeg vil gjennom diskusjonen binde de sammen. På den ene siden er tid, sted og rom vesentlige aspekter i å konkretisere hverdagslivets praksiser (Scott, 2009; Pink, 2012; Smith, 1990). At handlinger også kan forstås som indekser på underliggende normsett i et samfunn gir et analytisk utgangspunkt å drøfte ut ifra (Scott, 2009). Også når kroppen plasseres i tid og rom, skapes utgangspunkt for den enkeltes erfaring med verden rundt (*actual experience*), og hvordan mennesker koordinerer sine sosiale handlinger (Smith, 1990). Et hverdagsliv består også av materielle og symbolske dimensjoner, her fungerer Gullestad (1989) sin analyse av norsk hverdagsliv som holdepunkt for å se hva i kvinnenens familieliv som er.

Når det kommer til å forstå den digitale dimensjonen brukes et utgangspunkt i Marres (2017) og El-Tahaa (2020), når de forstår det digitale som sosial praksis, og som får mening og innhold ut ifra de ulike situasjonene det inngår i. Mainwaring et. al (2004), Wyatt (2014) og Hesselberth (2017) supplerer det perspektivet også med viktigheten av å se ikke-bruk i sammenheng med sosiale praksiser, og hvordan dette kan virke inn på familiers organisering av hjemmelivet selv om 'det digitale' ikke er i bruk i de ulike situasjonene.

5.2.1 ET LOGISTISK ANSVAR

5.2.1.1 Digitale tyngdepunkt

Det er i praksiser som er plassert innunder dimensjon skjermtid at 'det digitale' kommer aller tydeligst frem i mine funn og analyser. Kontroll med 'det digitale' fremstår som en vesentlig faktor i kvinnenes særdeles nøye administrering av barnas skjermbruk. Her utgjør 'det digitale' et hovedelement, hvor kvinnene administrerer det materielle elementet (den fysiske gjenstanden, skjermen) som blir stående som symbolet på hva kvinnene assosierer med skjerm. Hvordan kan dette forstås i lys av sosial handlinger som indekser (Scott, 2009)? For kvinnene er det en etablert norm om at skjerm ikke er bra for barn som ligger til grunn for administrering. På den ene siden kan det å ikke ha kontroll over barnas skjermbruk forstås som et speilbilde på kvinners sosiale posisjon som mor i kjernefamilier. Det forventes at mødre skal ha kontroll, ikke bare med barnas sikkerhet, men også med barnas atferd. Dette er dobbeltsidig bilde på de normer som ilegges morskap.

I et logistisk perspektiv kommer administrering av barnas skjermbruk frem ved at kvinnene vurderer og tar ansvar for hva som trengs å gjøres, når, hvor og i hvilket omfang, for at barna har det bra. Et logistisk ansvar inkluderer et mentalt element, og er ikke alltid synlig arbeid (Smeby, 2017) Kvinnenes administrering av barnas skjermbruk er omfattende, og innebærer at kvinnene tar et overordnet ansvar bakenfor selve praksis. Dette kommer til syne gjennom måten kvinnene setter på f.eks. skjermlås eller foreldresperre for å ha kontroll med barnas skjermbruk.

Her kan 'det digitale' sees i lys av Gullestad (1989) sin forståelse av hva et symbol er, som blant annet gjenstander som står tvetydig for et mangfold av meninger, fremkaller følelser og driver folk til handling. I denne sammenheng innebærer det for eksempel både skjermlås og foreldresperre.

'Det digitale' er også fremtredende i praksiser som er kategorisert innunder dimensjonen familietid. Her er 'det digitale' ett av flere element i hvordan kvinnene legger til rette for det de forstår som meningsfulle familiestunder. På den ene siden fungerer 'det digitale' som et bakgrunns-element når det brukes i kollektiv sammenheng. Når 'det digitale' manifesterer seg foran et kollektivt tilstedeværende samvær, blir det plutselig et av hovedelement i kvinnenens forsøk på å koordinere familiemedlemmene til å komme sammen i familiestunder. For eksempel for at barnebarn og besteforeldre skal vedlikeholde relasjonen når avstand gjør fysisk kontakt vanskelig. Under covid-19 har det fungert som førstevalg, også på grunn av smittevern. Det er kvinnene som tar regi og ansvar for at fellesskap og samhold ikke går tapt selv om man ikke kan møtes fysisk. Å skape tilhørighet innad i familien handler ifølge Smeby (2017) om hva familier gjør sammen. Dette kommer til syne i mine funn når kvinnene arrangerer fellesmiddag mellom barn og besteforeldre som sitter to helt forskjellige steder i Norge. Via skjermen knyttes barnebarna til besteforeldrene, og de emosjonelle og sosiale båndene utvikler seg uavhengig av om kontakten er fysisk eller digital. Denne kontakten foregår i nåtid, så selv om fysisk kontakt oppheves, er likevel kroppens plassering i rom og tid helt vesentlig for at aktiviteten kan foregå. Også gjennom å sende bilder og videoer vedlikeholdes de sosiale båndene med familie. Forskjellen er at denne metoden ikke er avhengig av kroppens plassering i tid og rom. Ifølge Gullestad (1989) har kvinner vært aktive og skapende aktører når det kommer til hjemmelivet og hverdagens innhold, også dette kan sees på som eksempler på hvordan kvinner i dag finner andre veier, men har samme mål.

Også i å koordinere for fysiske familiestunder bruker kvinnene for eksempel digitale kommunikasjonsplattformer, som Teams og Facebook, til å skaffe informasjon de behøver for å tilrettelegge for praksiser i familietid. Her ilegges 'det digitale' positive assosiasjoner fordi det fungerer som et verktøy i det kvinnene anser som viktige oppgaver i varetakelse av egen familie. På den annen side fremstår 'det digitale' som en stor trussel mot praksisene i dimensjonen familietid.

Kvinnene opplever 'det digitale' som et forstyrrende element som ødelegger for familiestunder. Det er ikke rom for individuell bruk når formålet i praksisen er kollektivt tilstedeværende samvær. Her må ikke-bruk også forstås som en medvirkende faktor i om familiestunder oppfattes som meningsfulle eller ikke av kvinnene og samsvarer med hvordan Mainwaring et al. (2004) forstås ikke-bruk av 'det digitale' som strukturerelement i enkelte sosiale praksiser i amerikanske middelklassefamilier.

Å handle på nett er også et logistisk ansvar, for det innebærer å ta ansvar for, og ha kontroll med *hvem* som trenger *hva*, og *hva* de trenger *når*. 'Det digitale' er i mine funn det foretrukne alternativet i mange av hverdagens gjøremål. Gjøremål som for ikke mange år siden innebar en større bruk av kroppen og hvor kroppens fysiske plassering i rom og tid var et bærende element. Spesielt mathandel på nett er et interessant fenomen som har tatt seg kraftig opp under covid-19. Kombinasjonen av å ikke skulle dra i butikken grunnet smittevern hensyn, og netthandel som mulighet, gjør hjemlevering av matvarer til en populær tjeneste. Det er en samfunnstrend de senere årene at matbutikker får stadig lenger åpningstider. Flexibiliteten som ligger i det, er større for de som er småbarnsforeldre i dag, enn det var for deres foreldre igjen. Dagens foreldre behøver heller ikke å forholde seg til matbutikkens lange åpningstider når mathandel på nett er et fullverdig alternativ. Kroppens fysiske plassering i tid og rom blir ikke lenger et premiss for å kunne handle mat i en matbutikk. Matvarene kan legges i den digitale handlekurven på ulike tidspunkt og over flere dager om man vil, og man bestemmer når de skal leveres hjem. I Gullestad (1989) sin analyse er tid med på å strukturere et hverdagsliv, men det henger tett sammen med materielle objekter som får symbolsk verdi. I mine funn er tid fortsatt den viktigste enkeltmarkøren, men kanskje på en litt annen måte når mange av de tidligere materielle barrierene ikke setter grenser for *når* og *hvor* ulike gjøremål foregår. I mine funn er det kvinnene som tar ansvar for å *planlegge* familiens matinnkjøp/familiens kosthold. Når matbutikken er på nett, så forsvinner mye av *gjøre*-delen av matinnkjøpet, det er mest *planleggings*-delen som består. Dette er for kvinnene både *kjekt*, *praktisk* og *tidsbesparende*. Da er ikke 'det digitale' lenge et sidespor, en annen vei til målet, men i stedet hovedsporet, det man først går til. 'Det digitale' smelter inn i den erfarte kunnskapen, blir til abstrakt kunnskap og etablerer seg som et naturlig element i matinnkjøpet. Man ser at kjønnete mønster følger etter.

Praksisen reproducerer ansvarsfordelingen, men det er kun *gjøre*-delen som effektiviseres, og det er vanligvis et fordelt ansvar mellom begge foreldrene.

På den andre siden spiller 'det digitale' også mindre roller, noen ganger uvesentlige, og dette blir drøftet videre i neste i neste avsnitt.

5.2.1.2 Analoge tyngdepunkt

Et logistisk ansvar kommer til i kvinnenes administrering av praksiser innunder dimensjonene familietid. Å koordinere familiemedlemmene i samspill med tid, men også sted, må forstås som et omfattende arbeid fordi det krever at både alle de materielle elementene, de symbolske og de konkrete personene som skal være med i familiestundene klaffer på likt. Det materielle og det symbolske hører ofte sammen, for eksempel når kvinnene trekker frem det at familien skal være ute. Her inngår både uterommet som en materiell dimensjon, og som et symbol på de verdiene kvinnene legger i familiesamvær. I lys av Gullestad (1989) gjør også kvinnene i min studie seg flid i å definere hva kjernefamiliens hverdagsliv skal inneholde. Å koordinere for helgeutflukter med bålpanne eller fellesmiddag med familiemedlemmer på tvers av Norge, er det slett ikke er 'det digitale' som er tyngdepunkt, men det sosiale. Praksisene er, i tillegg til et logistisk element, også et bilde på hvordan familieansvar kommer til. Når man undersøker bakenforliggende administreringen av familiens praksiser, viser et kjønnsperspektiv seg som relevant. Smeby (2017) trekker også frem dette overordnede koordineringsansvaret som et vesentlig element og et omfattende arbeid innunder det tredje skiftet.

En måte kvinnene tar familieansvar på er også gjennom de vurderingene de gjør i å strukturere familielivet med arbeidslivet. For eksempel ved at fremtidige familiestunder kan gjøre det verdt å gå tidlig ut i jobb etter et svangerskap. På den annen side gjør andre kvinner det motsatte valget, å ikke delta i like stor grad i det lønnede arbeidet, for å være mer sammen med hovedsakelig barna, og legge til rette for familiestunder hvor også far er med etter arbeidstid. I mine funn er dette først og fremst kvinnene som tar disse tøffe vurderingene om hvordan de skal bruke egen tid for at også familielivet skal gå rundt.

Disse funnene kan forstås i lys av Smith (1990) som erfaringer fra *actual experiences*, og som bidrar til forståelse av hvordan mennesker, i dette tilfellet kjernefamilier, koordinerer sine sosiale handlinger.

5.2.2 ET EMOSJONELT ANSVAR

5.2.2.1 Digitale tyngdepunkt

Ved siden av et logistisk ansvar rommer administrering av praksis innunder dimensjonen skjermtid også emosjonelt ansvar. Det symbolske ved skjermtid får flere dimensjoner når det analyseres også som et emosjonelt ansvar. Kvinnene tar et omsorgsansvar, og symboler i den sammenheng er skjermlås, sperre, å telle minutter, voksenkontakt og dette må sees i lys av kvinnenes forståelse av hva omsorgsansvar innebærer. Det at 'det digitale' kommer innenfra hjemmet, og ikke utenfra, er med å utfordre Gullestad (1989) sitt analytiske poeng om dørstokken som en barriere og et vern som skiller hjemmet som privat og alt utenfor som offentlig. Da Gullestad gjorde sine studier i norske hjem var ikke 'det digitale' til stede. Dette fører til at skillet mellom hjemmet som privat, og alt utenfor som offentlig kan behandles på nye måter. 'Det digitale' utfordrer også kvinnenes ide om hvordan de kan gi barna omsorg. Løsningene de velger er å bruke 'det digitale' for å kontrollere 'det digitale', i betydning at skjerm Sperre og foreldrekontroll jo også er en del av 'det digitale'. Det kan sees som en indirekte form for omsorgsansvar som innebærer et mer langsiktig arbeid gjennom å leve seg inn i og forstå barnas behov (Smeby, 2017).

Også når kvinnene handler mat og annet på nettet er står dette igjen som indekser i Scott (2009) sin betydning, både et direkte omsorgsansvar; de dekker barnas basisbehov, men viktigst som et indirekte omsorgsansvar; kvinnene forstår, og tar et administreringsansvar for barnas praktiske behov i et *langsiktig* perspektiv, f.eks. hva barna trenger av klær eller annet utstyr de neste månedene. Kvinnenes bruk av ulike fora på nett og digitale kommunikasjonsplattformer brukes også av kvinnene med hensikt om å dekke familiens behov.

5.2.2.2 Analoge tyngdepunkt

De praksisene som innebærer mest administrering av sosialt ansvar er å finne i dimensjonene familietid og skjermtid. Dette samsvarer med i hvilke dimensjoner i analysemodellen 'det digitale' også er mest fremtredende. Det må forstås i lys av at disse dimensjonene ligger i øvre del av modellen, og det innebærer høy grad av administrering. Så også analoge elementer er en stor del av familieadministreringen som ligger bakenfor praksisene. Det sosiale ansvaret som kommer til syne i dimensjonen familietid er måten kvinnene tar ansvar for å tilrettelegge for familiestunder.

Administreringen av barnas skjermbruk har også en analog dimensjon, når kvinnene bruker skjerm som barnevakt er det med hensikt i å få gjort andre gjøremål som sikrer barnas basisbehov, klesvask, matlaging osv. I det familieansvaret som kvinnene reflekterer rundt i dimensjonen egotid, kommer det frem at hva andre personer utenfor husholdning mener om morskap påvirker dem når de skal strukturere familiehverdagen for seg og sine. Her ser noen kvinner det som gunstig å være mer hjemme med barna mens de er små fordi de mener barna har et behov for tettere oppfølging og omsorg mens de under skolealder. Valget om å være mer hjemme enn i arbeidslivet underbygger de med henvisning til samtaler med andre mødre som gjerne skulle valgt annerledes 20 år tidligere da deres barn var små. Mens andre kvinner ser det som gunstig å være mer delaktig i lønnsarbeidet, selv om kvinnene innimellom betviler om de har tatt det riktige valget, også på grunn av andre menneskers kommentarer på deres valg. Å ta i betraktning disse variasjoner mellom kvinner i samme kategori er med på å gi en bredere forståelse av kjernefamiliers hverdagspraksiser (Korsvik og Rustad, 2018).

I måten kvinnene tar ansvar for barnas emosjonelle behov er også kvinnekroppen et vesentlig bidrag. Valgene kvinnene tar i balansegangen mellom hjemmeliv og arbeidsliv kan også forstås med bakgrunn i hvordan Smith (1990) ser kunnskapsproduksjon på, gjennom kroppslig situerte erfaringer. Kvinnene erfarer gjennom egen kropp i ulike situasjoner at barna trenger dem, og gjennom andres mening at de har et ansvar for å leve seg inn i, og forstå barnas behov. Hva andre mennesker mener, gir et bilde på samfunnets underliggende normsett, og ved å se kvinners erfaringer i et slik lys har man et analytisk utgangspunkt å jobbe videre med.

5.2.3 ET SOSIALT ANSVAR

5.2.3.1 Digitale tyngdepunkt

Kvinnenes måte å bruke 'det digitale' på er mangfoldig. Det brukes til et overordnet sosialiseringsansvar for familien. En måte dette kommer til syne er gjennom bruken av mammaforum på nett. Spesielt under covid-19, har det fungert som et fullgodt alternativ til fysisk sosialisering med andre i samme situasjon. Mammaforum er en arena for enten å speile seg selv og egen familie, eller å selv sette dagsorden ved å representere seg selv gjennom egen familie. Å representere egen familie må sees på også som arbeid, samtidig som det å få bekreftelse på egen posisjon kan være en måte å realisere seg selv på. Kvinnene kan i disse forumene velge i hvilken grad de ønsker å markere seg. Å være hjemme med barn eller gjøre typiske husarbeidsoppgaver er ifølge Scott (2009, s. 54-56) for mange et sosialt isolert og monotont arbeid, mammaforum blir da en naturlig arena for meningsutveksling og fellesskap. 'Det digitale' blir en kilde til mestring og frihet, for det er fint å ha noen andre i samme situasjon å sammenlikne seg med. Mammaforum fungerer som et viktig verktøy i familieadministreringen. Et slags minisamfunn hvor man raskt får greie på hva som er etablert norm gjennom hva *andre kvinner* anser som viktig *i deres familie*. I tillegg er det en fleksibel ordning, sånn at det kan redusere tapet av handlingsfrihet som følger kvinner som blir mødre (Smeby, 2017).

Måten kvinnene bruker 'det digitale' som medium for å vedlikeholde familiemedlemmenes relasjoner seg imellom må sees som et sosialt ansvar. Ved å gjøre det tilrettelegger kvinnene for at relasjonene mellom familiemedlemmer ivaretas gjennom å bruke digitale kommunikasjonsmidler. 'Det digitale' slik det brukes i den sammenheng, forstås som et symbol på fellesskapet, tilhørighet og også det sosiale vedlikeholde av familiemedlemmenes relasjoner, som for kvinnene er sentralt i deres administrering av familielivet. Her må 'det digitale' forstås kontekstavhengig slik Marres (2017) også forstår den digitale dimensjonen, bruken av 'det digitale' er et symbol på familiestunder når det brukes kollektivt. Praksiser som går innunder dimensjonen egotid har også digitale elementer som kan forstås i lys av et sosialt ansvar.

Dette ansvaret kommer til syne gjennom måten kvinnene bruker mobiltelefonen for å holde seg tilgjengelig, når de ikke er fysisk tilstede i hjemmet. Ved å gjøre bidrar de i å tilrettelegge for at de andre i familier kan komme sammen. Å handle på nett er også et sosialt ansvar, for det innebærer å tilrettelegge for egen familie og ulike arenaer ved å ta ansvar for innkjøp av utstyr.

5.2.3.2 Analoge tyngdepunkt

En av de mest fremtredende måtene kvinnene tar familieansvar på, kommer gjennom praksiser i dimensjonen familietid. Disse praksisene avhenger av et kollektivt tilstedeværende samvær, noe som innebærer at 'det digitale' ikke ønskes velkommen hvis det skal brukes individuelt, for da oppleves ikke praksisene lenger som meningsfulle, og mister slik mye av sin verdi. Dette er en form for *ikke-bruk*, hvor mye av innholdet og meningen i familiepraksisen manifesterer seg i forhold til 'det digitale'. 'Det digitale' er på den måten med i struktureringen av familiestundene, fordi kvinnene tar et bevisst ansvar i å hindre at 'det digitale' tar plassen til familiefellesskapet. Dette gjøres gjennom å diskutere mobilbruk også videre med mennene, og på den måten forsøke å administrere bruken slik at den ikke kommer til hinder verken for familiestunder nå, eller i fremtiden gjennom å gi barna dårlige mobilvaner. Dette er den viktigste familieadministreringen som kvinnene tar seg av, og det vises gjennom praksisene plassering i øverste rekke og til venstre. Her ligger det i familieadministreringen et underordnet sosialt ansvar for fellesskap, altså å legge til rette for relasjonene mellom familiemedlemmene. Ved å se 'det digitale' i en slik konkret sammenheng, får man en bedre forståelse av hvordan ulike situasjoner gir ulik verdi til 'det digitale' (El-Tahaa, 2020) Ikke-bruken kan også beskrives gjennom en materiell dimensjon, som når kvinnene praktiserer *egotid*, og er fysisk borte fra familien/hjemmet. Da er de likevel tilgjengelig, og dette kjenner de på egen kropp ved at mobilen ligger der som et objekt, i lomma og sånn sett også i bevisstheten. På det symbolske plan er det en bruksgjenstand som ivaretar familiens behov. Redskapets funksjon er å lette vekten av det normsettet individet bærer med seg. Ikke-bruken må sees i relasjon av de konkrete situasjonene kvinnene er i, fordi hva 'det digitale' symboliserer varierer.

Det kan være det beste, og det kan være det verste for familien. Fellestrekket er at variasjonen har grunnlag i et bakenforliggende normsett om arbeidsdeling i kjernefamilier. Som verktøy i familieansvaret er språket tynt, for det er bare noe man *gjør*, og indikerer et normsett som går dypere og er mer kroppsliggjort kunnskap framfor artikulert kunnskap.

5.3 Oppsummering av diskusjon

De digitale tyngdepunktene ligger i øvre rekke av analysemodellen. Det er innenfor disse dimensjonene at kjernefamiliens sosiale praksiser blir gjenstand for inngående administrering og koordinering. Mindre fremtredende er 'det digitale' i de praksisene som er i nedre rekke av analysemodellens dimensjoner; hjemmetid og egotid. På den ene siden kan det antyde at 'det digitale' spiller en viktig rolle i hvordan den moderne kjernefamilien struktureres.

Kvinnene i denne studien bruker mye tid på å legge til rette for familien. Å være sammen som en familie i en verden hvor det meste av hverdagen vår er regulert, står igjen som den siste skansen mot det som skjer *der ute*. Truslene er mange, og for kvinnene handler det i bunn og grunn om å være til stede for barna, det er det nærmeste man kommer en definisjon på en god mor. Så er samfunnet strukturert på en måte som gjør at det ikke er nok tid. Dette skaper indre konflikter hos flere av kvinnene. De velger ulike strategier for å akseptere at sånn er livet i vår tid. Noen velger å jobbe deltid, men alle velger i større eller mindre grad å gjøre en ganske stor jobb i å administrere tiden sin for at familien kan være sammen. Den sosiale verddivurderingen av tid finner sted i lys av dette. Det er her at innholdet i tiden vurderes, vektas og deretter rangeres basert på ideer om felleskap og om morskap.

Måten teknologien er utformet på, og det narrative som selges inn må tas i betraktning (Mainwaring et al., 2004; Hesselberth, 2017; Wyatt, 2014). Det legger et ekstraansvar på mange kvinner ved at prosesser effektiviseres, mens ansvarsfordelingen ikke endres. 'Det digitale' åpner opp for økt fleksibilitet, men i mine funn følger familieansvaret likevel ofte kvinnene. 'Det digitale' blir noe de forsøker å kontrollere, avhengig av situasjon, ikke materialitet

Kvinnene påvirkes av 'det digitale', både når det er i bruk, og når det ikke er i bruk. Det er noe som ligger i bakhodet, som tas med i betraktninger om familielivet, oppdragelse, morskap og ellers. *Hvordan* det inngår i kvinnenens administrering av hus og hjem har vært et sentralt spørsmål for meg, fordi det kan fortelle noe om *hvorfor* det ansvaret tas.

K6: KJERNEFAMILIEN 2021 →

Mine funn og analyser supplerer tidligere forskning om familieadministrering gjennom at et digitalt perspektiv inngår som strukturerende dimensjon i arbeidet. Her snakker jeg altså ikke om 'det digitale' slik det kjennes i samfunnet, som konkret teknologi på konkrete enheter, mobiler, pc-er, automatisering også videre. Jeg snakker om 'det digitale' som menneskelig produkt og med menneskelig påvirkning på sosiale forhold, kanskje nettopp som en ny type *total social fact* (ref. kap. 1.2). Det er lite forskning på hvordan 'det digitale' inngår i sosiale praksiser i familielivet, og det perspektivet jeg anlegger i min analyse er også et perspektiv som benyttes i andre studier (Marres 2017, El-Tahaa 2020). Analysen i denne oppgaven viser at 'det digitale' kommer til syne på ulike måter i kvinnenes hverdagsliv. En av måtene er 'det digitale' sin materielle kvalitet. En annen måte er i et symbolsk format. En tredje måte er i situasjonsavhengig. Kvinnene skiller nemlig ikke mellom familieting med og uten det digitale. Det man kan kalle sosiodigitale praksiser spilles ut når digitale elementer, i en eller annen form, påvirker og er med på å regulere det sosiale familielivet. 'Det digitale' fungerer således som en integrert del av familielivet.

Dette henger sammen med 'det digitale' sin hybride natur. 'Det digitale' skifter form og innhold etter hvilke omgivelser det inngår i, og hvilke verdier kvinnene legger i den enkelte situasjonen. Analysemodellen baserer seg på at 'det digitale' er noe kvinnene forsøker å administrere, og at denne administreringen er avhengig av de ulike verdiene som illegges tid. 'Det digitale' aksepteres som et element i moderne familieliv ved at kvinnene godkjenner at det er der, selv i situasjoner hvor det oppleves truende, som f.eks. farene de assosierer med barns eksponering for skjerm. Praksisene i skjermtid viser at selv om 'det digitale' i ulike sammenhenger som oftest kun er en del av familiepraksisene, kan det andre ganger være selve rammeverket.

Det er i de praksisene som kommer til syne innunder dimensjonene som administreres høyest, at også 'det digitale' tar størst plass. Funnene mine viser at kvinners kunnskap er mangfoldig, og svært mye foregår parallelt i måten kvinner lever sine hverdagsliv. Den praktiske delen av omsorgsarbeidet har forankring i den konkrete situasjonen som utspilles.

Det logistiske ansvaret kan tas uavhengig av tid og sted, men avhenger av materialitet. Den sosiale ansvaret kommer til syne gjennom et overordnet totalansvar. Underliggende normer kommer til syne og kan gripes gjennom kvinnenens skildring av helt hverdagslige, tilsynelatende ubetydelige gjøremål (Scott, 2009).

Oppsummert i en setning kan man si at desto viktigere verdier (positive-negative), desto høyere grad av administrering. Dette er en spenning (sosial verdivurdering x tid) hvor både 'det digitale' og de ordinære elementene i familieadministrering begge er med på å strukturere kjernefamiliens hverdagspraksiser.

Denne studiens styrker ligger i angrepsvinkel og inkludering av 'det digitale' i noe så hverdagslig og allment som kjernefamiliens organisering av egne liv. Når det gjelder svakheter vil jeg trekke frem både at empiri ble samlet inn gjennom kun lyd og bilde, her kan jeg ha gått glipp av flere viktige dimensjoner i kjernefamilien, som kun kommer til syne gjennom for eksempel hjemmebesøk eller observerende metodikk. Ved å bruke 'det digitale' som begrep, er det også fort å miste nyansering eller spesifisering av konkrete forskjeller i bruk og forståelse. Begrepet blir fort for bredt, og det kan føre til at mye viktig informasjon går tapt gjennom manglende ordforråd og dermed tapt forståelse av fenomenet.

For videre forskning kan 'det digitale' med fordel tas inn som en dimensjon når man utforsker sosial praksis. Det bør også utvikles bedre begreper og metoder som gjør at vi ytterligere kan forstå 'det digitale' ettersom det inngår i så mange ulike deler av det moderne samfunnslivet. Ved å spisse begrepsapparatet kan man også få et bedre utgangspunkt for datainnsamling og analyser. Når det gjelder familieadministrering, er det viktig å anerkjenne at sterke sosiale bånd ikke nødvendigvis oppstår tilfeldig, men som et resultat av arbeid som kvinner og menn gjør i kjernefamilier. Vi går kanskje mot en mer fleksibel organisering av arbeidsliv. Koronapandemien har vist at veldig mange mennesker i Norge har en type lønnsarbeid som kan gjøres uavhengig av sted, og til og med også tid om ønskelig. En større fleksibilitet i organiseringen av arbeidslivet kan gjøre det lettere for kjernefamilier å kombinere småbarnsfasen med lønnsarbeid. Det kan også bidra til at flere kvinner kan jobbe fulltid om arbeidslivet samtidig reguleres på en fornuftig måte.

LITTERATUR

Aakvaag, Gunnar C. (2008) *Moderne sosiologisk teori*.

Oslo, Abstrakt forlag.

Allan, Kenneth (2013) *Contemporary Social & Sociological Theory. Visualizing Social Worlds*. 3rd ed. London, SAGE Publications.

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) (2021): 1. kvartal. Oslo, Statistisk sentralbyrå.

Bolton, Michele K. (2000) *The Third Shift. Managing Hard Choices in Our Careers, Homes, and Lives as Women*. San Francisco, Jossey-Bass.

Bourdieu, Pierre (1991) Social Space and Symbolic Space pp. 627-38 i "Social Space and Symbolic Space: Introduction to a Japanese Reading of Distinction" *Poetics Today* 12:4 (1991) Porter Institute of Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.

Calhoun, C., Gerteis, J., Moody, J., Pfaff, S. og I. Virk (Red.) (2012) *Contemporary Sociological Theory*. Third Edition. West Sussex, Wiley-Blackwell, John Wiley & Sons, Ltd.

El-Taha, Walaa (2020) Digitalization of household eating practices: A case study of meal-boxes. Lund University – Campus Helsingborg.

Gullestad, Marianne (1989) *Kultur og hverdagsliv*. 5. opplag 2000. Det blå bibliotek. Universitetsforlaget, Oslo.

Grønli, K. S. (2007, 17. desember) Likestilling gir høyere livskvalitet. Hentet 28.05.2021 fra [- Likestilling gir høgare livskvalitet \(forskning.no\)](#)

Hesselberth, Pepita (2017) Discourses on disconnectivity and the right to disconnect. *New media & society*, 20(5), 1994-2010

Hjelmtveit, Vidar (2017) Sosialpolitikk og teorier om sosiale problemer. I Mary Ann Stamsø (red.): *Velferdsstaten i endring. Om norsk helse- og sosialpolitikk*. 3. utgave Oslo, Gyldendal Akademisk.

Hochschild, Arlie R. (1997) *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York, Metropolitan Books.

Holter, Ø. G. (1995) Family Theory Reconsidered. I T. Borchgrevink og Ø. G- Holter (red.) Labour of Love. Beyond the Self-Evidence of Everyday Life. Aldershot, Avebury.

Holter, Ø. G., Svare, H. og C. Egeland (2008) Likestilling og livskvalitet 2007. Rapport nr. 1/2008. Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning og arbeidsforskningsinstituttet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2021) Vår nye digitale kvardag. Kva vi har oppnådd og korleis vi kan bygge vidare på det vi har lært. Rapport hentet fra [Vår nye digitale kvardag \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

Kitterød, R. H. (2010). Yrkesarbeid blant par: Hvor finner vi de utradisjonelle tilpasningene? I R. Kjeldstad og J. Lyngstad (red.): Utradisjonell likestilling? Analyser av undersøkelsen Livsløp, generasjon og kjønn (LOGG) 2007. Rapporter 18/2010. Oslo, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. (2013). Mer familiearbeid og mindre jobb blant småbarnsfedre. I B. Brandth og E. Kvande (red.): *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo, Universitetsforlaget.

Kjeldstad, R. og T. Lappegård (2009): Mest fornøyd med (delvis) likestilling. Samfunnsspeilet 23(1): 52-57. Oslo, Statistisk sentralbyrå

Korsvik, T. R., og L. M. Rustad (2018) Hva er kjønnsperspektiver i forskning? Eksempler fra tverrfaglige forskningsområder. Kilden kjønnsforskning.no

Lien, Marianne E. (2020) Kjøkkenbordantropologen som satte Norge på kartet. Hentet den 30.05.2021 fra <https://ublogg.no/kjokkenbordantropologen-som-satte-norge-pa-kartet/>

Lima, I. og R. S. Jensen (2012) Arbeidsdeling hjemme: hvilken betydning har livsfase, yrkestilknytning, sosial klasse og bosted? I T. Hansen og B. Slagsvold (red.): Likestilling hjemme. Rapport 8/2012 Oslo. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA).

Mainwaring, S., Chang, M. F. og K. Anderson (2004) Infrastructures and their discontents: implications of ubicomp. In: Davies, N. (eds) Lecture Notes in Computer Science. Nottingham: Springer. 418–432.

Marres, Noortje (2017) *Digital Sociology: The Reinvention of Social Research*. Cambridge, Polity Press.

Miller, Diana (2009): Conceptualizing the Third Shift. Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association.

Hilton, San Francisco, CA, Aug 07, 2009.

http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/0/5/8/5/pages305854/p305854-1.php

Pettersen, S. V. (2004): Mer likedelt med ulik arbeidstidsordning? Samfunnsspeilet 6/2004, 31-38. Oslo, Statistisk sentralbyrå.

Pink, Sarah (2012) *Situating everyday life*.

London, SAGE publications Ltd

Rzadkowska, Joanna (2019, 16. des) ego i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 18.04.21 fra <https://snl.no/ego>

Scott, Susie (2009) *Making Sense of Everyday Life*.

Cambridge, Polity Press

Skirbekk, S., Kjølørød, L. og J. Schackt (2021, 28. januar) familie i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 31. mai 2021 fra <https://snl.no/familie>

Slette-meås, D. og A. Storm-Mathisen (2020) Digitalt koronaliv 2020: Norske husstanders digitale håndtering av koronapandemien. SIFO-rapport; 2020:07.

Smeby, Kristine W. (2017) Likestilling i det tredje skiftet? Heltidsarbeidende småbarnsforeldres praktisering av familieansvar etter 10 uker med fedrekvote.

Trondheim, NTNU

Smith, Dorothy (1990) *The Conceptual Practices of Power: A Feminist Sociology of Knowledge*. Boston, MA: Northeastern University Press.

Social fact (2021, 3. feb) Hentet 28.05.2021 fra

https://en.wikipedia.org/wiki/Social_fact

Statistisk sentralbyrå (u.å.) Fakta om internett og mobil. Hentet 31. mai 2021 fra

<https://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/faktaside#faktaside-sticky-menu>

Statistisk sentralbyrå (2019a) Likestilling og familie. Hentet 28.05.2021 fra [Likestilling og familie - SSB](#)

Statistisk sentralbyrå, (2019b) Kjønnforskjeller i utdanning og arbeid. Hentet 28.05.2021 fra [Kjønnforskjeller i utdanning og arbeid - SSB](#)

Stølen, Tomas (2019, 21. august) George Herbert Mead. I Store norske leksikon. Hentet 25.april 2021 fra https://snl.no/George_Herbert_Mead

Tjora, Aksel (2017) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3. utg. Oslo, Gyldendal Akademisk.

Vaage, O. (2002): Til alle døgnets tider. Tidsbruk 1971-2000, Statistiske analyser 52, Statistisk sentralbyrå.

Vaage, O. og K. Rydenstam (2008): Nordiske menn gjør mest hjemme, Samfunnsspeilet 1/2008, 21-27, Statistisk sentralbyrå.

Widerberg, Karin (2010) *Metodene våre. Eksempler fra samfunnsvitenskapelig forskning*. Oslo, Universitetsforlaget.

Wyatt, S (2014) Bringing users and non-users into being across methods and disciplines. In: Proceedings of refusing, limiting, departing (CHI '14 Workshop). Toronto, ON, 26 April–1 May.

VEDLEGG

1. Intervjuguide

Biografi

1. Hvem er du?

Fornavn _____ Alder _____ Kjønn _____

Bostedsfylke _____ Tettbebygd ja / nei

Utdanning _____

Type arbeid _____

2. Fortell litt om familien din. (alder på barn, interesser etc.)

3. Bakgrunn.

- Har du vokst opp på et lite eller større sted?
- Hvordan var det å vokse opp der?
- Hva gjorde du på fritiden?
- Hva slags verdier var viktige for deg da du var yngre? (for familien din)

4. Nåtid.

- Har disse verdiene endret seg på noen måte med årene/hva er viktig i dag?
- Hva er du fornøyd med i livet nå?
- Hva kunne du sett for deg at fungerte bedre?

Den faktiske hverdagen

5. Rutiner

I denne delen vil jeg at du beskriver en helt vanlig ukedag fra du står opp til du legger deg. Hva bruker du tid på? Hvem bruker du tid med?

Hverdag som er forventet av deg

6. Forventninger

Nå vil jeg at du skal prøve å fortelle om forventninger (krav, press) som stilles til deg gjennom en dag. F.eks. som forelder, partner, fra samfunnet, som kvinne/mann osv. Stiller du forventninger til deg selv også? Hva slags?

Den ideelle hverdagen

7. Drømmer

I denne delen vil jeg at du beskriver hvordan en hverdag kunne sett ut hvis du kunne velge selv. Hva ville du brukt tid på? Med hvem?

Digitale praksiser i familieadministrering

8. Digital hverdag

I denne delen av intervjuet vil jeg gå over til å snakke mer om den digitale delen av hverdagen. Kan du fortelle om hvilke digitale vaner du har? Kan du fortelle om i hvilke situasjoner du tar i bruk mobilen, pc etc.?

2. Hjelpespørsmål til intervjuguide

Faktisk hverdag

- Kan du beskrive en helt vanlig ukedag fra du står opp til du legger deg?
- Kan du prøve å beskrive hva du må gjøre for at hverdagen din skal gå rundt?
- Hvordan organiseres alle oppgavene som må gjøres i din familie?
- Planlegger du for morgendagen?
- Hva er det du tar ansvar for i familien? Husarbeid, innkjøp, oppfølging barn, organisering, pakke sekk osv.
- Hva er det partneren din tar ansvar for? Og barna?
- Har du opplevd økt bruk av digitalisering i hverdagen? Hvordan?

Forventet hverdag

- Hva slags krav opplever du i hverdagen?
- Stiller du forventninger til deg selv? Hva slags?
- Hva forventer familien din av deg? Jobben din av deg? Mannen din av deg? Vennene dine av deg?

Ideell hverdag

- Hva ville du brukt mest tid på? Med hvem?
- Hvordan hadde dere i familien fordelt ansvar og oppgaver?
- Hva hadde vært dine oppgaver, og hva hadde vært andre familiemedlemmer sine?

Digitale praksiser

- Hvilke behov i livet ditt dekkes av denne bruken?
- Kan du fortelle om når på dagen du tar i bruk disse enhetene, og hvordan du bruker de resten av dagen. F.eks. kommunikasjon, netthandel, organisering, planlegging, tilgjengelighet osv.
- Hva slags positive effekter har digitale hjelpemidler på ditt liv?
- Hva slags negative effekter har digitale hjelpemidler på ditt liv?
- Hvordan bruker barn(a) mobiltlf., pc, internett osv.? Hvordan påvirkes de av å vokse opp i en digital tidsalder?
- Hva deler du av deg selv på nett? Hva tror du at du deler ubevisst?
- Hva slags forhold har du til personvern? Er det noe du tenker på?

3. Informasjonsskriv

Informasjonsskriv, høst 2020

Jeg søker deg som vil delta i et prosjekt om digitale hverdager og familieliv.

Forskningsstudien er en del av et masterprosjekt i sosiologi som utføres ved Nord universitet.

Her er informasjon om hva studien handler om, og hva deltagelse vil innebære for deg. Nederst på siden finner du kontaktinformasjon til oss som er ansvarlige for studien.

Formålet med dette prosjektet er:

- Å undersøke **organisering og fordeling** av arbeidsoppgaver mellom foreldre som er i et parforhold. Det vil si hvordan dere som familie deler på oppgaver som må gjøres i hverdagen som f.eks. oppdragelse, husarbeid, matlaging osv. Hvem som gjør hva, hvor mye tid dere bruker til de forskjellige oppgavene, og hvordan dere gjør det.
- Å undersøke hvilken rolle **digitalisering** spiller i hverdagen, og i fordelingen av arbeidsoppgaver og ansvar innad i **familien**. Med andre ord hva slags «digitale vaner» dere har, hvordan dere bruker mobil, PC, internett osv., hva dere bruker det til, og hvordan det påvirker livene deres.

Hvem er du?

Du er en voksen person over 20 år, du har en samboer/partner/ektefelle, og dere har barn som bor hjemme. Barna kan være fra spedbarn til tenåring.

Hvorfor vil jeg snakke med deg?

Du sitter på viktig kunnskap om hvordan familier bruker digitale apparater i hverdagen og hvordan dere organiserer familielivet deres. Dette er førstehåndskunnskap som veldig interessant å få et innblikk i. Innsikten du deler er med på å belyse et spennende og aktuelt tema. Jeg vil derfor sette stor pris på din deltagelse.

Hvorfor får akkurat du denne invitasjonen?

Du får denne invitasjonen basert på nettverksdeling. Det betyr jeg har delt invitasjonen i mitt eget vennenettverk, så har mine venner og bekjentskap delt videre i sine nettverk også

videre. Det er altså både litt tilfeldig at du mottar invitasjonen, og litt basert på de kriteriene jeg har satt under punktet "Hvem er du?" ovenfor.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta så innebærer det at du stiller opp til et personlig intervju med meg. Jeg setter også pris på om partneren din sier seg villig til å delta i studien, men meld gjerne interesse uansett om du vil stille alene! Fortrinnsvis vil jeg intervju dere individuelt. Intervjuet kan gjerne foregå hjemme hos deg hvis du bor på Østlandet. Eventuelt på telefon/video/annet sted om ønskelig. I intervjuet vil du få spørsmål om din bakgrunn, familien din og hverdagen deres. Du velger selv fritt til å bestemme om du vil svare på de enkelte spørsmålene. Intervjuet blir tatt opp med lydopptaker.

Ditt personvern.

Jeg vil kun bruke opplysningene fra intervjuet til formålene som står øverst i dette informasjonsskrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun jeg som kommer til å ha tilgang til opplysningene. For å sikre at ingen uvedkommende får tilgang til dataene om deg, vil jeg erstatte navnet ditt og kontaktopplysningene dine med en kode som lagres på en egen navneliste adskilt fra øvrige data. I den publiserte oppgaven vil alle opplysninger være i anonymisert form. Det er flere informanter som deltar, og i den publiserte oppgaven vil det ikke bli brukt informasjon som gjør at noen kan kjenne igjen deg.

Det er frivillig å delta.

Det er frivillig å delta i studien. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket ditt uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser om du ikke vil delta, eller trekker deg på et senere tidspunkt.

Dine rettigheter.

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene.
- å få rettet personopplysninger om deg.
- å få slettet personopplysninger om deg.
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva skjer med opplysningene dine?

Jeg vil permanent slette lydopptakene og makulere notatene fra intervjuet med deg. Oppgaven er anslått ferdig mai 2021.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysningene basert på ditt samtykke. Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter finner du kontaktinfo nedenfor.

På oppdrag fra Nord universitet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

For deltagelse.

Hvis du vil delta, send en sms/eller ring meg, Mona Stridsklev Fethi, på: 90250028

Eller send en epost til: 335840@student.nord.no

Ansvarlig for studien.

Jeg er masterstudent i sosiologi og studien utføres under veiledning av: Førsteamanuensis Cecilie Høj Anvik ved Nord universitet.

Her kan du finne ut mer:

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med meg. Du kan og ta kontakt med min veileder Cecilie Høj Anvik ved Nord universitet på epost cecilie.h.anvik@nord.no, eller tlf 75517106.

Vårt personvernombud: Toril Kringen, personvernombud@nord.no.

Vennlig hilsen,

Mona Stridsklev Fethi

Masterstudent ved Nord universitet